

Panteia

Research to Progress

Research voor Beleid | EIM | NEA | IOO | Stratus | IPM

CPB scenario's economische gevolgen coronacrisis voor sectoren, grootteklassen en regio's

Ton Kwaak, Nora Cheikh, Gratiëlla Schippers, Dick Snel, Eelco Tammens, Wim Verhoeven

Zoetermeer, 1 mei 2020

De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust bij Panteia. Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Vermenigvuldigen en/of openbaarmaking in welke vorm ook, alsmede opslag in een retrieval system, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van Panteia. Panteia aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

The responsibility for the contents of this report lies with Panteia. Quoting numbers or text in papers, essays and books is permitted only when the source is clearly mentioned. No part of this publication may be copied and/or published in any form or by any means, or stored in a retrieval system, without the prior written permission of Panteia. Panteia does not accept responsibility for printing errors and/or other imperfections.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	9
2	Sectorale detaillering	11
2.1	De sectorstructuur van de Nederlandse economie	11
2.2	Scenario's op hoofdlijnen	11
2.3	Per sector	14
3	Provinciale detaillering	31
3.1	De economische structuur van de regio's	31
3.2	De scenario's op hoofdlijnen	32
4	Detaillering per grootteklasse	35
4.1	De structuur van het bedrijfsleven naar grootteklasse	35
4.2	De scenario's op hoofdlijnen	36
	Bijlagen	39
Bijlage 1	Werkwijze	39
Bijlage 2	Detailuitkomsten uitkomsten per sector	41
Bijlage 3	Detailuitkomsten regionale analyse	43
Bijlage 4	Detailuitkomsten per grootteklasse	51

Samenvatting

De wereld – en daarmee Nederland – is geraakt door het coronavirus. Dat is in de eerste plaats een gezondheids crisis. De maatregelen die overheden nemen om deze in te dammen hebben geleid tot een lockdown, die ook grote economische gevolgen heeft. Het CPB heeft de macro-economische invloed van het coronavirus op de economie in 2020 en 2021 in vier scenario's gekwantificeerd. Deze scenario's geven de mogelijke orde van grootte van de impact. De vier scenario's verschillen vooral in de veronderstelde duur en diepte van de economische crisis (zie tabel S.1).

Tabel S.1 Uitgangspunten in de vier CPB-scenario's

	<i>Scenario 1</i>	<i>Scenario 2</i>	<i>Scenario 3</i>	<i>Scenario 4</i>
Duur contactbeperkingen	3 maanden	6 maanden	6 maanden	12 maanden
Impact contactbeperkingen	Matig, vooral diensten	Zwaar, ook industrie	Zeer zwaar, in veel sectoren	Zwaar, in veel sectoren (enige adaptatie)
Direct herstel na opheffen contactbeperkingen	Ja	Ja	Nee	Nee
Problemen in de financiële sector	Nee	Nee	Ja	Ja
Grotere problemen in andere landen	Nee	Nee	Matig	Zwaar

Bron: CPB

In alle scenario's wordt de economie hard geraakt, het bbp krimpt in 2020 met -1,2% in scenario 1, tot -7,7% in scenario 3. In het zwaarste scenario zal er ook in 2021 nog een krimp van het bbp van -2,7% optreden. Behalve in het lichtste scenario is de neergang dieper dan in de Grote Recessie van 2008/2009.

De crisis is uitzonderlijk omdat er van zowel verminderde productie als vraaguitval sprake is, en als de crisis langer duurt, kunnen er ook problemen in de financiële sector ontstaan. De huidige beperkingen leggen sommige sectoren nagenoeg stil, zoals horeca en luchtvaart, in andere sectoren wordt de productie geraakt doordat werknemers niet inzetbaar zijn (bijvoorbeeld door ziekteverschijnselen of zorgtaken thuis), of doordat de aanvoer van onderdelen hapert.

De scenario's van het CPB zijn macro-economisch. Een nadere detaillering naar sector, provincie en bedrijfsgrootte is wenselijk. Daarom heeft het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat Panteia verzocht de CPB-scenario's nader te detailleren naar sector, provincie en grootteklasse. Het voorliggende rapport doet verslag van dit onderzoek. Alle berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de uitgangspunten van de CPB-scenario's en de steunmaatregelen die eind maart beschikbaar waren.

Het sectorale beeld van de economische ontwikkeling

In Tabel S.2 wordt het sectorale patroon van de ontwikkeling van toegevoegde waarde en werkgelegenheid in 2020 en 2021 samengevat, behorend bij de macro-economische ontwikkeling volgens het CEP 2020 en de vier CPB-scenario's. Het bovenste gedeelte van de tabel beschrijft het sectorpatroon van de toegevoegde waarde, het onderste dat van het arbeidsvolume.

De sector cultuur, recreatie en overige diensten wordt het hardst geraakt: zelfs in het lichtste scenario 1 krimpt de toegevoegde waarde in 2020 met -11,25%. Ook de sector handel, vervoer en horeca en de zakelijke diensten (vooral de niet-specialistische zakelijke diensten) krijgen met aanzienlijke productiedalingen te maken, evenals landbouw, bosbouw en visserij en de industrie. Deze sectoren zijn goed voor meer dan de helft van het bbp. De sectoren verhuur en handel van onroerend goed, nutsbedrijven, financiële dienstverlening en de bouw ondervinden ook negatieve effecten, maar naar verhouding beperkt. De sectoren delfstoffenwinning, overheid, zorg en de informatie- en communicatiesector worden niet of beperkt geraakt door de coronacrisis. De sector delfstoffenwinning krimpt in alle scenario's; dat is gevolg van de voorgenomen inkrimping van de gasproductie.

Tabel S.2 ontwikkeling toegevoegde waarde en arbeidsvolume per sector (in %)

		2020					2021				
		CEP	CPB-scenario				CEP	CPB-scenario			
			1	2	3	4		1	2	3	4
toegevoegde waarde											
landbouw, bosbouw en visserij	A	1,00	-4,25	-8,75	-13,75	-15,25	1,00	3,25	2,75	4,75	2,00
delfstoffenwinning	B	-11,50	-12,75	-12,25	-12,25	-11,50	-12,25	-12,50	-10,75	-12,50	-13,50
industrie	C	1,50	-3,25	-6,50	-10,25	-12,00	1,50	5,50	2,00	0,50	-4,50
nutsbedrijven	D, E	-0,25	-0,25	-1,00	-1,00	-4,50	0,50	3,50	3,00	2,25	1,75
bouw	F	-2,25	-2,25	-3,75	-6,25	-7,75	2,00	4,00	4,25	-3,25	-5,75
handel, vervoer en horeca	G -I	2,00	-3,25	-11,00	-14,75	-12,75	1,50	4,25	7,75	3,25	-4,75
informatie en communicatie	J	3,00	3,00	3,00	2,50	0,00	3,00	4,25	3,75	3,75	2,00
financiële dienstverlening	K	-1,75	-2,00	-2,75	-9,00	-10,25	-0,25	0,75	1,50	0,75	-5,75
verhuur en handel van onroerend goed	L	2,25	2,25	-0,50	-3,00	-3,00	2,25	2,50	7,00	1,50	-5,00
zakelijke diensten	M, N	2,00	-2,00	-9,75	-13,25	-11,00	1,75	3,50	-0,25	2,00	-3,75
overheid	O, P	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,50	3,50	2,50	1,75
zorg	Q	3,75	2,25	3,75	3,75	3,75	3,75	4,00	4,00	3,75	1,25
cultuur, recreatie en overige diensten	R -U	1,75	-11,25	-29,75	-31,75	-26,25	1,50	5,75	7,00	3,00	-4,00
totaal	A -U	1,50	-1,25	-5,00	-7,75	-7,25	1,50	3,50	3,75	2,00	-2,75
arbeidsvolume											
landbouw, bosbouw en visserij	A	-2,50	-3,00	-7,25	-10,75	-8,25	-1,25	-1,00	-0,75	-2,00	-6,25
delfstoffenwinning	B	-14,25	-15,75	-16,00	-16,00	-15,75	-18,25	-18,75	-18,75	-18,75	-19,25
industrie	C	0,25	-2,25	-7,00	-10,75	-8,75	-0,50	2,25	3,00	0,50	-8,25
nutsbedrijven	D, E	-0,25	-0,25	-1,00	-1,25	-1,00	0,25	1,25	3,25	1,50	1,50
bouw	F	1,50	-0,75	-5,00	-5,75	-8,00	1,50	2,00	3,25	0,50	-2,75
handel, vervoer en horeca	G -I	1,00	-3,75	-9,25	-11,25	-10,25	0,50	3,75	4,75	2,50	-4,25
informatie en communicatie	J	2,00	2,00	2,00	1,50	1,75	1,00	3,00	3,00	2,25	0,25
financiële dienstverlening	K	-2,00	-2,00	-2,00	-8,00	-9,75	-2,25	0,50	1,50	-0,75	-10,75
verhuur en handel van onroerend goed	L	0,75	0,50	-0,75	-5,50	-4,50	0,50	1,00	0,50	-1,00	-5,00
zakelijke diensten	M, N	1,25	-1,50	-7,75	-10,00	-10,25	0,75	2,75	3,75	1,50	-4,50
overheid	O, P	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	1,50	2,00	4,00	3,00	2,25
zorg	Q	3,00	2,00	3,00	3,00	3,00	3,75	3,25	3,25	3,50	2,50
cultuur, recreatie en overige diensten	R -U	0,50	-7,50	-20,00	-21,00	-17,00	0,50	5,25	3,75	1,75	-3,00
totaal	A -U	1,25	-1,25	-5,00	-6,75	-6,25	1,00	2,75	3,25	1,75	-3,00

Bron: Panteia. Om de grote onzekerheden te benadrukken, zijn hier – evenals in de volgende tabellen – alle cijfers afgerond in kwarten. Het arbeidsvolume luidt in arbeidsjaren.

In navolging van de CPB-scenario's is aangenomen dat bedrijven hun werkgelegenheid aanpassen aan de productie. Daarom lijkt het sectorpatroon van de arbeidsproductiviteit in elk van de scenario's sterk op dat van de CEP 2020 raming, en zijn de effecten van de coronacrisis op de sectorale werkgelegenheid sterk gerelateerd aan die op de toegevoegde waarde.

Het regionale beeld van de economische ontwikkeling

Tabel S.3 beschrijft de ontwikkeling van de provinciale economieën in termen van toegevoegde waarde en arbeidsvolume in 2020 en 2021 volgens de onderscheiden scenario's. In 2020 is de groei van de toegevoegde waarde in alle provincies negatief in elk van de scenario's. De provincies Noord-Brabant, Flevoland, Zeeland en Limburg

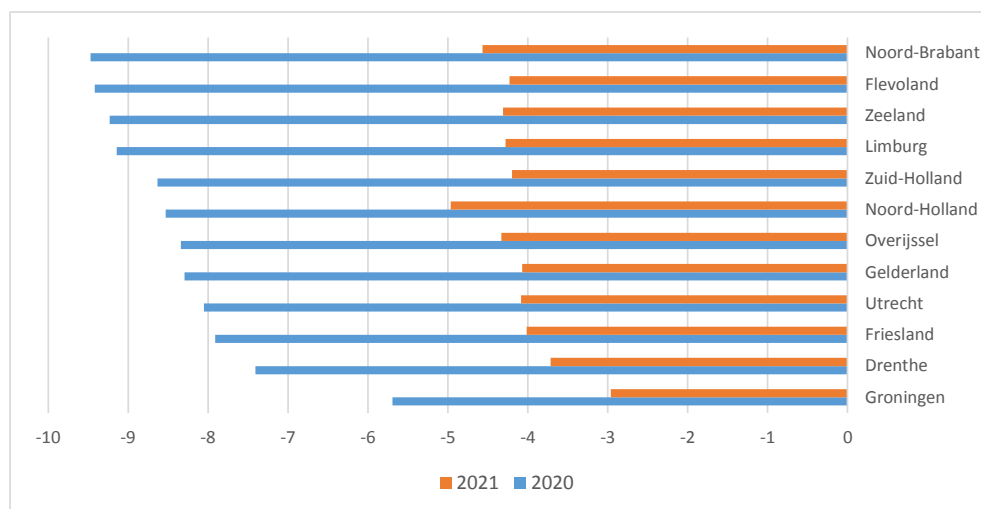
worden in 2020 het sterkst getroffen (vergelijk Figuur S.1). Voor Flevoland heeft dat te maken met de sterke vertegenwoordiging van handel, vervoer en horeca in deze provincie; deze sector wordt immers sterk getroffen door de coronacrisis. Voor Noord-Brabant, Zeeland en Limburg speelt het grote aandeel van de industrie een rol.

Tabel S.3 ontwikkeling toegevoegde waarde en arbeidsvolume per provincie (in %)

	2020					2021				
	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4
toegevoegde waarde										
Groningen	-1,25	-3,25	-5,50	-7,25	-7,00	-1,00	0,75	1,00	-0,50	-3,75
Friesland	-0,75	-3,00	-6,25	-9,00	-8,50	0,00	2,00	2,25	0,50	-4,00
Drenthe	-1,25	-3,50	-6,50	-9,00	-8,50	-0,50	1,25	1,75	0,00	-4,25
Overijssel	0,50	-2,25	-5,50	-8,25	-8,00	0,75	2,75	3,00	1,00	-3,50
Flevoland	2,75	-0,25	-4,50	-7,25	-6,75	2,75	4,75	5,00	3,50	-1,50
Gelderland	0,75	-2,00	-5,50	-8,00	-7,75	1,00	3,00	3,25	1,50	-3,00
Utrecht	1,50	-0,75	-4,25	-7,00	-6,75	1,50	3,25	3,75	2,00	-2,50
Noord-Holland	1,25	-0,75	-5,00	-7,50	-7,25	2,00	3,75	4,50	1,50	-3,00
Zuid-Holland	2,00	-0,75	-4,75	-7,25	-6,75	2,00	3,75	4,25	2,50	-2,25
Zeeland	2,00	-0,75	-4,50	-7,25	-7,25	2,00	4,25	4,50	2,50	-2,25
Noord-Brabant	2,00	-0,75	-4,75	-7,75	-7,50	2,25	4,25	4,25	2,50	-2,50
Limburg	2,00	-1,00	-4,75	-7,50	-7,25	2,00	4,00	4,00	2,25	-2,50
Extra-Regio	-9,00	-10,00	-9,25	-9,25	-8,00	-9,25	-9,50	-7,75	-9,25	-10,50
Nederland	1,25	-1,25	-5,00	-7,50	-7,25	1,75	3,50	4,00	1,75	-2,75
totaal arbeidsvolume										
Groningen	-0,25	-2,25	-5,50	-7,00	-6,50	-0,25	1,25	1,75	0,50	-3,75
Friesland	-2,00	-4,25	-7,75	-9,50	-9,00	-1,75	-0,25	0,25	-1,25	-5,75
Drenthe	-2,00	-4,25	-7,75	-9,25	-8,75	-1,75	-0,25	0,25	-1,00	-5,50
Overijssel	-0,25	-2,75	-6,25	-8,25	-7,75	-0,25	1,50	2,00	0,25	-4,25
Flevoland	2,25	-0,50	-4,50	-6,25	-5,75	2,00	3,75	4,25	2,50	-2,25
Gelderland	0,25	-2,25	-5,75	-7,50	-7,00	0,25	1,75	2,50	0,75	-3,75
Utrecht	1,75	-0,75	-4,25	-6,00	-5,50	1,50	3,25	3,75	2,25	-2,25
Noord-Holland	1,25	-1,25	-5,50	-7,50	-7,00	1,00	2,75	3,00	1,25	-3,25
Zuid-Holland	2,25	-0,50	-4,25	-6,00	-5,50	1,75	3,50	4,00	2,50	-2,00
Zeeland	1,75	-1,00	-5,00	-6,75	-6,00	1,50	3,25	4,00	2,25	-2,75
Noord-Brabant	2,00	-0,75	-4,75	-6,75	-6,25	1,50	3,50	4,00	2,25	-2,75
Limburg	1,75	-1,00	-4,75	-6,75	-6,00	1,50	3,25	3,75	2,00	-2,75
Extra-Regio	-1,50	-2,00	-1,25	-1,50	-1,25	-1,25	-1,50	-1,50	-1,50	-2,50
Nederland	1,25	-1,25	-5,25	-7,00	-6,50	1,00	2,75	3,25	1,50	-3,00

Bron: Panteia. Het basispad (CEP) gaat per sector uit van een trendmatige ontwikkeling van de aandelen van de regio's in de Nederlandse economie, gecombineerd met de landelijke groeivoeten per sector. Voor elk van de corona-scenario's is uitgegaan van dezelfde ontwikkeling van de regionale aandelen in Nederland, gecombineerd met de bijbehorende landelijke sectorale groeivoeten.

Figuur S.1 invloed coronacrisis op de groei van de toegevoegde waarde per provincie, 2020 en 2021, scenario 4 (in %-punt)

Bron: Panteia.

In 2021 veert de economie in alle provincies weer terug, behalve in scenario 4: in dat scenario is de groei in alle provincies ook in 2021 negatief.

Ook hier is aangenomen dat bedrijven hun arbeidsvolume aanpassen aan de productie. Daarom zijn de effecten van de coronacrisis op de provinciale werkgelegenheid sterk gerelateerd aan die op de toegevoegde waarde.

Het beeld van de economische ontwikkeling naar bedrijfsgrootte

Tabel S.4 toont de ontwikkeling van de toegevoegde waarde in de business economy gedurende 2020 en 2021, onderscheiden naar klein-, midden- en grootbedrijf, in elk van de vier scenario's. De business economy betreft het bedrijfsleven exclusief de sector delfstoffenwinning, de financiële sector, de onroerend goed sector, post en koeriers, en de zorg. Ook de overheid (inclusief onderwijs) is niet meegenomen in de business economy. Het mkb is gedefinieerd als het zelfstandig mkb (inclusief zelfstandigen), dat wil zeggen dat alle dochters van grote bedrijven tot het grootbedrijf zijn gerekend.

In 2020 is de ontwikkeling van de toegevoegde waarde voor elke grootteklasse in elk scenario negatief, in het mkb meer dan in het grootbedrijf. Dat komt door het naar verhouding grote aandeel van toegevoegde waarde in de bruto productie in het mkb. Het beeld dat het mkb een sterkere daling doormaakt dan het grootbedrijf is in veel individuele sectoren terug te vinden.

Tabel S.4 ontwikkeling toegevoegde waarde en werkgelegenheid per grootteklasse in de business economy (in %)

	2020					2021				
	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4
toegevoegde waarde										
klein	1,25	-2,50	-8,75	-12,00	-10,50	1,50	4,25	4,75	1,75	-3,50
midden	1,25	-3,25	-9,50	-13,25	-13,25	1,50	5,00	3,50	1,25	-4,75
MKB	1,25	-2,75	-8,75	-12,25	-11,00	1,50	4,50	4,50	1,75	-3,75
groot	1,50	-2,00	-7,00	-10,50	-10,50	1,75	4,50	4,25	2,00	-3,75
arbeidsvolume										
klein	0,50	-3,00	-9,00	-11,00	-9,50	0,25	2,50	4,00	1,25	-3,75
midden	0,75	-3,50	-10,00	-12,75	-12,00	0,25	3,25	3,25	1,50	-5,25
MKB	0,50	-3,25	-9,25	-11,50	-10,00	0,25	2,75	4,00	1,25	-4,25
groot	1,00	-2,50	-7,25	-9,75	-9,75	0,50	3,00	3,50	1,75	-4,50

Bron: Panteia. In tegenstelling tot de overige uitkomsten gaat het hier om de business economy, dat wil zeggen dat sommige sectoren buiten beschouwing zijn gebleven, in het bijzonder overheid en zorg. De uitkomsten zijn consistent met die in de sectorale analyse voor Nederland

Ook hier geldt dat het patroon voor de werkgelegenheidsontwikkeling in grote lijnen dat van de toegevoegde waarde volgt: bedrijven stemmen hun werkgelegenheid zo goed mogelijk af op de productie. Verdere krimp van de werkgelegenheid kan voor de individuele kleinste bedrijven echter niet haalbaar blijken. Als ze daardoor moeten sluiten, dan kan het grootteklassenbeeld voor het kleinbedrijf ongunstiger blijken dan hier is aangegeven.

1 Inleiding

De wereld – en daarmee Nederland – is geraakt door het coronavirus. In de eerste plaats is dit een gezondheidscrisis. De maatregelen die overheden nemen om deze in te dammen hebben geleid tot een lockdown, die ook grote economische gevolgen heeft. Het CPB heeft de macro-economische invloed van het coronavirus op de Nederlandse economie in 2020 en 2021 in vier scenario's gekwantificeerd¹. Deze scenario's geven de mogelijke orde van grootte van de impact. De vier scenario's verschillen vooral in de veronderstelde duur en diepte van de economische crisis (zie Tabel 1).

Tabel 1 Uitgangspunten in de vier CPB-scenario's

	<i>Scenario 1</i>	<i>Scenario 2</i>	<i>Scenario 3</i>	<i>Scenario 4</i>
Duur contactbeperkingen	3 maanden	6 maanden	6 maanden	12 maanden
Impact contactbeperkingen	Matig, vooral diensten	Zwaar, ook industrie	Zeer zwaar, in veel sectoren	Zwaar, in veel sectoren (enige adaptatie)
Direct herstel na opheffen contactbeperkingen	Ja	Ja	Nee	Nee
Problemen in de financiële sectornee	Nee	Nee	Ja	Ja
Grotere problemen in andere landen	Nee	Nee	Matig	Zwaar

Bron: CPB

In alle scenario's wordt de economie hard geraakt, het bbp krimpt in 2020 met -1,2% tot -7,7% (zie Tabel 2; in deze tabel is ook de prognose uit het CEP 2020 opgenomen, waarbij nog werd aangenomen dat de invloed van het coronavirus beperkt zou zijn). In het zwaarste scenario zal er ook in 2021 nog een krimp van het bbp van -2,7% optreden. Behalve in het lichtste scenario is de neergang dieper dan in de crisis van 2008/2009.

De crisis is uitzonderlijk omdat er van zowel verminderde productie als vraaguitval sprake is, en als de crisis langer duurt, kunnen er ook problemen in de financiële sector ontstaan. De huidige beperkingen leggen sommige sectoren vrijwel stil, in andere sectoren wordt de productie geraakt doordat de aanvoer van onderdelen hapert. De vraagkant van de economie wordt eveneens geraakt door de contactbeperkingen, maar ook doordat de uitvoer stopt, en doordat huishoudens en bedrijven aankopen en investeringen – deels noodgedwongen - uitstellen. Naarmate de crisis langer duurt wordt het waarschijnlijker dat er in binnen- of buitenland ook problemen in de financiële sector ontstaan, via de huizenmarkt of door oninbare leningen.

De invloed van de contactbeperkende maatregelen op de werkgelegenheid is groot. Deze crisis verschilt van voorgaande recessies, met potentieel grotere gevolgen voor

¹ CPB, Scenario's economische gevolgen coronacrisis (CPB, 26 maart 2020, <https://www.cpb.nl/scenarios-coronacrisis>)

de arbeidsmarkt. Het beleid is erop gericht om ontslagen en faillissementen te beperken om een neerwaartse spiraal en blijvende economische schade te voorkomen.

Tabel 2 de Nederlandse economie in 2020 en 2021: CEP 2020 en vier coronascenario's

		CEP		scenario 1		scenario 2		scenario 3		scenario 4	
		2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021
volume bbp en bestedingen	%										
bruto binnenlands product	%	1,4	1,6	-1,2	3,5	-5,0	3,8	-7,7	2,0	-7,3	-2,7
consumptie huishoudens	%	1,9	1,9	-1,7	3,7	-4,4	3,1	-7,7	1,3	-5,4	-1,2
consumptie overheid	%	2,5	2,6	3,1	2,1	3,2	1,9	3,2	1,9	3,4	2,1
bruto investeringen bedrijven (excl. woningen)	%	2,1	2,2	-5,7	12,9	-20,6	19,7	-32,6	5,2	-34,6	-23,8
uitvoer goederen en diensten	%	2,7	2,8	-0,8	6,0	-5,6	8,5	-7,5	4,9	-6,8	-0,6
invoer goederen en diensten	%	3,3	3,4	-0,6	6,6	-5,1	9,9	-8,0	4,7	-6,6	-0,4
prijzen en lonen	%										
inflatie, geharmoniseerde consumentenprijsindex	%	1,6	1,6	1,2	1,5	0,8	0,9	0,6	0,3	0,8	0,6
loonvoet bedrijven (per uur)	%	3,2	3,4	2,6	2,6	2,3	2,2	0,9	1,1	0,9	0,5
arbeidsmarkt	%										
werkgelegenheid (in uren)	%	1,1	0,9	-1,4	2,7	-5,1	3,3	-7,1	1,6	-6,4	-3,1
werkloze beroepsbevolking (niveau in % beroepsbevolking)	%	3,2	3,4	4,0	4,5	4,2	5,3	6,3	8,4	6,1	9,4
collectieve sector											
EMU-saldo	% BBP	1,1	0,1	-1,3	-0,5	-4,6	-2,9	-6,8	-5,7	-7,3	-9,9
EMU schuld (ultimo jaar)	% BBP	46	45	50	48	55	56	60	66	62	74

Bron: CPB. In het CEP van 3 maart 2020 werd nog een beperkt effect van het coronavirus verondersteld.

De scenario's van het CPB zijn macro-economisch. Een nadere detaillering naar sector, provincie en bedrijfsgrootte is wenselijk. Daarom heeft het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) Panteia verzocht de CPB-scenario's nader te detailleren naar sector, provincie en grootteklasse. Het voorliggende rapport doet verslag van dit onderzoek. Het gaat er daarbij – evenmin als bij de CPB-scenario's op macro-economisch niveau – niet om de precieze uitkomsten op sectoraal, regionaal en grootteklasseniveau. In plaats daarvan is het doel van de exercitie om te achterhalen welke sectoren, regio's en grootteklassen van bedrijven significant meer of minder worden geraakt door de coronacrisis. Om te benadrukken dat het om grote lijnen gaat, zijn alle cijfers in tabellen uitgedrukt in kwarten in plaats van tienden van procenten. Alle berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de uitgangspunten van de CPB-scenario's en de steunmaatregelen die eind maart beschikbaar waren.

De opbouw van het rapport is als volgt. In hoofdstuk 2 wordt een nadere detaillering naar sector gegeven. In dat hoofdstuk wordt – na een korte beschrijving van de sectorstructuur van de Nederlandse economie – eerst het sectorale patroon op hoofdlijnen van de ontwikkeling van toegevoegde waarde en werkgelegenheid gepresenteerd. Vervolgens worden de uitkomsten per sector besproken. In hoofdstuk 3 komen de uitkomsten van de scenario's voor toegevoegde waarde en werkgelegenheid per provincie aan de orde. Tot slot besteedt hoofdstuk 4 aandacht aan de detaillering naar bedrijfsgrootte. De gevolgde werkwijze staat beschreven in Bijlage 1. De overige bijlagen geven meer detailinformatie.

2 Sectorale detaillering

In dit hoofdstuk wordt eerst een korte karakterisering van de huidige sectorstructuur van de Nederlandse economie gegeven. Vervolgens wordt het sectorpatroon van de economische impact van de coronacrisis op toegevoegde waarde en werkgelegenheid besproken (paragraaf 2.2). Ten slotte wordt voor een aantal sectoren de ontwikkeling nader uitgediept (paragraaf 2.3). Ten overvloede: het gaat hier om het achterhalen van de belangrijkste sectorale patronen behorend bij de CPB-scenario's, niet om een exacte voorspelling.

2.1 De sectorstructuur van de Nederlandse economie

In Tabel 3 wordt inzicht gegeven in de sectorstructuur van de Nederlandse economie. In 2019 bedroeg het bbp ruim 800 miljard Euro. De sector handel, vervoer en horeca heeft het grootste aandeel in het bbp, namelijk 21%; twee derde hiervan is handel, een kwart vervoer, en circa 10% horeca. Deze sector wordt gevolgd door de zakelijke dienstverlening met 16%. Industrie en overheid staan *ex aequo* op plaats drie, met elk een aandeel van 12%. De totale werkgelegenheid bedraagt ruim 7,5 miljoen arbeidsjaren. Handel, vervoer en horeca heeft daarin een aandeel in van 23%, de zakelijke diensten een aandeel van 20%. In beide gevallen is dat meer dan het aandeel in de toegevoegde waarde, wat een gevolg is van een lager dat gemiddelde arbeidsproductiviteit. Het aandeel van de industrie in de totale werkgelegenheid is met 10% wat minder dan het aandeel in de toegevoegde waarde als gevolg van een meer dan gemiddelde arbeidsproductiviteit. Het aandeel van de overheid in de werkgelegenheid correspondeert met dat in de toegevoegde waarde. De zorgsector ten slotte, heeft een aandeel van 9% in de toegevoegde waarde, en een aandeel van 14% in de werkgelegenheid.

Tabel 3 sectorstructuur van de Nederlandse economie (aandelen in %)

sector	SBI	toegevoegde waarde	arbeidsvolume in arbeidsjaren
landbouw, bosbouw en visserij	A	2	2
delfstoffenwinning	B	1	0
industrie	C	12	10
nutsbedrijven	D, E	2	1
bouw	F	5	6
handel, vervoer en horeca	G -I	21	23
informatie en communicatie	J	5	4
financiële dienstverlening	K	6	2
verhuur en handel van onroerend goed	L	7	1
zakelijke diensten	M, N	16	20
overheid	O, P	12	12
zorg	Q	9	14
cultuur, recreatie en overige diensten	R -U	2	4
totaal	A -U	100	100

Bron: Panteia

2.2 Scenario's op hoofdlijnen

In Tabel 4 wordt het sectorale patroon van de ontwikkeling van toegevoegde waarde en werkgelegenheid in 2020 en 2021, behorend bij de macro-economische ontwikkeling volgens het CEP 2020 en de vier CPB-scenario's, samengevat. Het bovenste panel van de tabel beschrijft het sectorpatroon van de toegevoegde waarde, het onderste dat van de werkgelegenheid.

Voor de meeste sectoren is in 2020 sprake van een duidelijke afname van de toegevoegde waarde in elk van de scenario's. De sector **cultuur, recreatie en**

overige diensten heeft in 2020 te maken met vraaguitval (vooral particuliere consumptie) en met de lockdown omdat bezoekers niet kunnen en mogen komen. In 2021 is wel van enig terugveren sprake (behalve in scenario 4), maar cumulatief is het effect van de coronacrisis negatief. De vraag is overigens of het gebruik van vouchers – waarin omzet als het ware naar voren wordt gehaald zonder dat daar onmiddellijk afzet tegenover staat – het terugveren in 2021 niet belemmert. Er is immers uitgesteld aanbod zonder dat daar in 2021 nieuwe inkomsten tegenover staan².

In de sector **handel, vervoer en horeca** zijn de ontwikkelingen in 2020 uitgesproken negatief. De horeca heeft de maken met de lockdown. In het personenvervoer is sprake van afgenomen vraag, deels vanwege de lockdown in Nederland, en ook (luchtvaart) internationaal. Het vrachtvervoer heeft te maken met een lager niveau van economische activiteiten waardoor ook de vraag afneemt. De handel heeft te maken met vraaguitval (consumptie, vooral relevant voor de detailhandel; investeringen, van belang voor de autohandel en de groothandel, en de uitvoer, eveneens van belang voor de groothandel). Weliswaar veert handel, vervoer en horeca in 2021 terug (behalve in scenario 4, in dat scenario krimpt de sector ook in 2021), maar in vergelijking met de CEP-raming is het cumulatieve effect van de coronacrisis duidelijk negatief. Dat kan betekenen dat er sprake is van een capaciteitseffect: indien door de crisis teveel bedrijvigheid is vernietigd kan de sector onvoldoende opkrabbelen bij verder herstel.

In de **zakelijke dienstverlening** treedt in elk van de scenario's in 2020 krimp op. Dit is vooral het gevolg van verminderde vraag naar deze diensten vanuit andere bedrijven, denk bijvoorbeeld aan uitzendbureaus. In de specialistische zakelijke diensten³ blijft het productieverlies in 2020 nog enigszins beperkt. Cumulatief over 2020 en 2021 is sprake van een daling van de groei van de toegevoegde waarde in vergelijking met de prognose op basis van CEP 2020.

In **landbouw, bosbouw en visserij** speelt teruglopende export en consumptieve vraag een rol. In de landbouw worden de verliezen uit 2020 niet goedge maakt in 2021.

Voor wat betreft de **industrie** is naast vraaguitval, ook de stagnerende toelevering van grondstoffen en halffabricaten van belang. In de industrie worden de verliezen uit 2020 in 2021 in scenario 1 goedge maakt, in de drie andere scenario's niet.

De **bouw** – waarvoor ook zonder coronacrisis in 2020 een ongunstige ontwikkeling werd verwacht in verband met de stikstofproblematiek – lijdt ernstig onder de terugvallende investeringen van bedrijven⁴. In 2021 veert de sector wel weer wat terug in scenario's 1 en 2, maar dat is deels omdat is aangenomen dat de stikstofproblematiek dan is opgelost. In de scenario's 3 en 4 is het cumulatief effect van de coronacrisis (dus in vergelijking met de raming op basis van CEP 2020) duidelijk negatief.

Voor de **financiële dienstverlening** werd ten tijde van het CEP 2020 al een negatieve groei van de toegevoegde waarde verwacht. In 2019 lagen de afschrijvingen op slechte leningen op een historisch laag niveau. Dat betekent dat deze kosten op een gegeven moment weer gaan stijgen en ten koste zullen gaan van de winst. Daarnaast heeft de sector te maken met extreem lage rentes. In 2020 is dat in elk van de scenario's nog

² Uiteraard helpen deze vouchers wel om de liquiditeit voor de korte termijn op peil te houden.

³ Juridische diensten, managementadvies, architecten, ingenieurs, research, veterinaire diensten, en dergelijke.

⁴ De ontwikkeling van overheidsinvesteringen en de investeringen in woningen – die beide een grote bouwcomponent hebben – is ongewijzigd verondersteld ten opzicht van de eerdere ramingen uit CEP 2020.

sterker, vooral als gevolg van een lagere algemene economische activiteit⁵. In 2021 wordt dat enigszins goedgehaakt vanwege de algemene toename van de economische activiteit, behalve in scenario 4 waar de sector nog verder krimpt. Het cumulatieve effect van de coronacrisis is in scenario's 1 en 2 licht positief, in scenario's 3 en 4 echter duidelijk negatief.

In de **nutsbedrijven** is in 2020 sprake van een ongunstige ontwikkeling in vergelijking met eerdere – toch al negatieve – prognoses. De terugloop hang hier samen met de algemene terugloop van het economisch klimaat: vooral bij bedrijven is sprake van minder vraag. Dit wordt maar voor een deel gecompenseerd door een hogere vraag bij burgers (die tijdens de lockdown thuis verblijven). In 2021 leeft de economie in de eerste drie scenario's weer op, wat wordt gereflecteerd in de ontwikkeling van de toegevoegde waarde in de nutsbedrijven. In scenario 4, waarin de economie in 2021 verder krimpt, wordt het productieverlies uit 2020 niet goedgehaakt.

De **verhuur en handel in onroerend goed**⁶ wordt in scenario 1 in 2020 nauwelijks door de coronacrisis beïnvloed; in de ongunstiger scenario's 2, 3 en 4 is in 2020 van een afname van de toegevoegde waarde sprake. Dit is gevolg van afnemende vraag van zowel particulieren als van bedrijven (investeringen). Het is goed denkbaar dat in geval van een toename van het aantal faillissementen de vraag naar bedrijfsruimten verder afneemt. In scenario's 1 en 2 is wel sprake van een correctie in 2021, in de twee andere scenario's daarentegen heeft de coronacrisis ook in 2021 een ongunstige invloed op de groei.

De sector **overheid** (incl. onderwijs) groeit in 2020, maar niet meer dan in het basispad (CEP). Daarbinnen is slechts een beperkt ongunstig effect van de coronacrisis in het onderwijs. Met een aantrekkende economie in 2021 is ook voor de overheid sprake van extra groei.

De groei in de **zorg** in 2020 wijkt nauwelijks af van het basispad. Enerzijds is er door het coronavirus extra vraag naar medische zorg, aan de ander kant zijn er capaciteitsproblemen en is er terughoudendheid bij huishoudens om eerstelijnszorg te zoeken. In 2021 is er in scenario's 1 en 2 extra groei; in scenario's 3 en 4 groeit de zorg in 2021 ook, maar minder dan in 2020.

De **informatie en communicatiesector** groeit eveneens, behalve in scenario 4 in 2020; de groei houdt verband met extra vraag naar communicatie (onder andere thuiswerken), de groei is dan ook geconcentreerd in de telecomsector.

De sector **delfstoffenwinning** is nagenoeg ongevoelig voor de coronacrisis. Dit komt doordat de voorgenomen afronding van de aardgaswinning in Groningen in ieder geval wordt doorgezet.

⁵ In scenario's 3 en 4 heeft het CPB ook problemen in de financiële sector verondersteld.

⁶ Dit betreft zowel huur en handel met particulieren, als met bedrijven.

Tabel 4 ontwikkeling toegevoegde waarde en arbeidsvolume per sector (in %)

		2020					2021				
		CEP	CPB-scenario				CEP	CPB-scenario			
			1	2	3	4		1	2	3	4
toegevoegde waarde											
landbouw, bosbouw en visserij	A	1,00	-4,25	-8,75	-13,75	-15,25	1,00	3,25	2,75	4,75	2,00
delfstoffenwinning	B	-11,50	-12,75	-12,25	-12,25	-11,50	-12,25	-12,50	-10,75	-12,50	-13,50
industrie	C	1,50	-3,25	-6,50	-10,25	-12,00	1,50	5,50	2,00	0,50	-4,50
nutsbedrijven	D, E	-0,25	-0,25	-1,00	-1,00	-4,50	0,50	3,50	3,00	2,25	1,75
bouw	F	-2,25	-2,25	-3,75	-6,25	-7,75	2,00	4,00	4,25	-3,25	-5,75
handel, vervoer en horeca	G -I	2,00	-3,25	-11,00	-14,75	-12,75	1,50	4,25	7,75	3,25	-4,75
informatie en communicatie	J	3,00	3,00	3,00	2,50	0,00	3,00	4,25	3,75	3,75	2,00
financiële dienstverlening	K	-1,75	-2,00	-2,75	-9,00	-10,25	-0,25	0,75	1,50	0,75	-5,75
verhuur en handel van onroerend goed	L	2,25	2,25	-0,50	-3,00	-3,00	2,25	2,50	7,00	1,50	-5,00
zakelijke diensten	M, N	2,00	-2,00	-9,75	-13,25	-11,00	1,75	3,50	-0,25	2,00	-3,75
overheid	O, P	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,50	3,50	2,50	1,75
zorg	Q	3,75	2,25	3,75	3,75	3,75	3,75	4,00	4,00	3,75	1,25
cultuur, recreatie en overige diensten	R -U	1,75	-11,25	-29,75	-31,75	-26,25	1,50	5,75	7,00	3,00	-4,00
totaal	A -U	1,50	-1,25	-5,00	-7,75	-7,25	1,50	3,50	3,75	2,00	-2,75
arbeidsvolume											
landbouw, bosbouw en visserij	A	-2,50	-3,00	-7,25	-10,75	-8,25	-1,25	-1,00	-0,75	-2,00	-6,25
delfstoffenwinning	B	-14,25	-15,75	-16,00	-16,00	-15,75	-18,25	-18,75	-18,75	-18,75	-19,25
industrie	C	0,25	-2,25	-7,00	-10,75	-8,75	-0,50	2,25	3,00	0,50	-8,25
nutsbedrijven	D, E	-0,25	-0,25	-1,00	-1,25	-1,00	0,25	1,25	3,25	1,50	1,50
bouw	F	1,50	-0,75	-5,00	-5,75	-8,00	1,50	2,00	3,25	0,50	-2,75
handel, vervoer en horeca	G -I	1,00	-3,75	-9,25	-11,25	-10,25	0,50	3,75	4,75	2,50	-4,25
informatie en communicatie	J	2,00	2,00	2,00	1,50	1,75	1,00	3,00	3,00	2,25	0,25
financiële dienstverlening	K	-2,00	-2,00	-2,00	-8,00	-9,75	-2,25	0,50	1,50	-0,75	-10,75
verhuur en handel van onroerend goed	L	0,75	0,50	-0,75	-5,50	-4,50	0,50	1,00	0,50	-1,00	-5,00
zakelijke diensten	M, N	1,25	-1,50	-7,75	-10,00	-10,25	0,75	2,75	3,75	1,50	-4,50
overheid	O, P	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	1,50	2,00	4,00	3,00	2,25
zorg	Q	3,00	2,00	3,00	3,00	3,00	3,75	3,25	3,25	3,50	2,50
cultuur, recreatie en overige diensten	R -U	0,50	-7,50	-20,00	-21,00	-17,00	0,50	5,25	3,75	1,75	-3,00
totaal	A -U	1,25	-1,25	-5,00	-6,75	-6,25	1,00	2,75	3,25	1,75	-3,00

Bron: Panteia. Om de grote onzekerheden te benadrukken, zijn hier – evenals in de volgende tabellen – alle cijfers afgerond in kwarten.

In het voorgaande is gesproken over het sectorpatroon van de groei van de toegevoegde waarde. Ten aanzien van de werkgelegenheid (het tweede deel van Tabel 4) is aangenomen dat bedrijven hun arbeidsvolume aanpassen aan de productie. Om deze reden lijkt het sectorpatroon van de arbeidsproductiviteit in elk van de scenario's sterk op dat van de CEP 2020 raming, en zijn de effecten van de coronacrisis op de sectorale werkgelegenheid sterk gerelateerd aan die op de toegevoegde waarde.

2.3 Per sector

2.3.1 Landbouw, bosbouw en visserij

In de sector landbouw, bosbouw en visserij zijn ongeveer 75.000 bedrijven actief, waarvan het merendeel (97%) in de landbouw, de overige in bosbouw en visserij. Kenmerkend is dat meer dan de helft van het arbeidsvolume uit zelfstandigen en meewerkende gezinsleden bestaat. Nederland is de op één na grootste landbouwexporteur ter wereld, alleen de Verenigde Staten exporteren meer. In 2019 werd er voor een recordbedrag van 94,5 miljard euro geëxporteerd. Tegelijkertijd importeerde de Nederlandse landbouw in dat jaar voor 64,1 miljard euro⁷. Door de hoge afhankelijkheid van import en export is de Nederlandse landbouw zeer internationaal gefocust en daardoor kwetsbaar voor mondiale crises zoals de huidige coronacrisis. Ongeveer 70 tot 80% van de Nederlandse voedselproductie gaat naar het buitenland, waarvan driekwart binnen Europa. Door de coronacrisis heeft de landbouwsector te maken met wegvallen van binnenlandse afzetmarkten (mede door het sluiten van de horeca) en export.

⁷ <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/03/export-landbouwgoederen-stijgt-naar-recordwaarde>.

Naast de omzetsderving door acute vraaguitval in binnen- en buitenland hebben veel landbouwbedrijven te maken met personeelstekorten door de coronacrisis. Boeren en tuinders zijn voor oogst- en teeltwerkzaamheden afhankelijk van seizoenarbeiders, veelal afkomstig uit Oost-Europa. Door de coronacrisis gaan echter veel seizoenarbeiders terug naar hun thuisland of komen helemaal niet, uit vrees dat ze vanwege reisbeperkingen niet meer terug kunnen. Landbouwbedrijven komen hierdoor acuut medewerkers tekort, terwijl het oogstseizoen net is gestart. Om het probleem het hoofd te bieden zijn er twee online platforms opgericht waar vraag en aanbod van personeel kunnen worden gematched⁸. Eind maart meldde de LTO dat al 70 landbouwbedrijven met personeelstekort zich hadden gemeld, waarbij het ging om 1700 ongevulde arbeidsplaatsen⁹.

De mate waarin landbouwbedrijven geraakt worden verschilt per sub-sector. Vooral de sierteelt, bedrijven die leveren aan horeca, en frietaardappelteelers hebben het moeilijk. De visserij lijdt erg onder het sluiten van horeca. Het sluiten van de horeca heeft verregaande gevolgen voor de landbouw; zo'n 40% van het geproduceerde voedsel komt niet direct bij consumenten terecht, maar via restaurants en bedrijfskantines. De sierteelt, een sector die zich vrijwel uitsluitend in Nederland bevindt, heeft te maken met acute vraaguitval. Er worden nog nauwelijks bloemen verkocht en de export ligt stil¹⁰. Nederlandse boeren en tuinders die veel leveren aan supermarkten doen het echter goed, zoals telers van paprika's en courgettes. Er komen nog weinig groentes uit het afgesloten Spanje, waardoor groentes voor hogere prijzen de Nederlandse kassen uit gaan.

De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit heeft reeds met de Europese commissie overlegd om geld vrij te maken voor de Nederlandse landbouwsector, met daarbij in het specifiek voor de hard getroffen sierteelt¹¹. Op 15 april maakte de minister bekend dat het kabinet 650 miljoen euro uittrekt voor de zwaar getroffen sierteelt, de voedingstuinbouw en frietaardappelteelt. Het betreft hier een steunpakket specifiek gericht op de unieke positie van deze bedrijven die relatief weinig gebaat waren bij het eerder gepresenteerde noodpakket.

Voor 2020 wordt een afname van de toegevoegde waarde in de landbouw verwacht van tussen -4% en -15%, afhankelijk van het gekozen scenario (Tabel 5). Ter illustratie: uit een eerste inventarisatie van LTO Nederland op 19 maart jl. werd voor het eerste halfjaar een schade verwacht van rond de 5 miljard euro door de coronacrisis. Deze schade kan verder oplopen als de crisis verergert of lang aanhoudt¹². In 2021 kan in de landbouw van enige herstel sprake zijn, maar onvoldoende om het verlies in 2020 goed te maken. Ook in de bosbouw en de visserij zal de toegevoegde waarde in 2020 dalen, met enig herstel in 2021.

De arbeidsproductiviteit zal afnemen. Dit is onder andere het gevolg van het feit dat de werkgelegenheid van zelfstandigen min of meer op peil blijft (voor zover de betreffende bedrijven overeind blijven). Bijgevolg daalt de werkgelegenheid, maar duidelijk minder dan de toegevoegde waarde.

⁸ Zie <https://www.nieuweoogst.nl/nieuws/2020/03/25/tweede-platform-om-personeel-te-matchen>.

⁹ <https://www.ad.nl/zwolle/boeren-komen-buitenlandse-handjes-tekort-door-coronacrisis-ze-hopen-dat-hij-komt-helpen~a88ad7a0/?referrer=https://www.lto.nl/media-over-inzet-lto-op-coronacrisis/>.

¹⁰ De schatting is dat Nederlandse bloementelers al voor 2 miljard euro aan omzet hebben gemist sinds de coronacrisis.

¹¹ <https://www.trouw.nl/economie/schouten-wil-europees-geld-om-faillissementen-van-boeren-te-voorkomen~b3039b43/?referrer=https%3A%2F%2Ft.co%2F7YTxnNIRmK>.

¹² <https://www.lto.nl/komende-maanden-al-miljardenschade-boeren-en-tuinders/>.

Tabel 5 ontwikkeling toegevoegde waarde en arbeidsvolume in landbouw, bosbouw en visserij (in %)

		2020					2021				
		CEP	CPB-scenario				CEP	CPB-scenario			
			1	2	3	4		1	2	3	4
toegevoegde waarde											
landbouw, bosbouw en visserij	A	1,00	-4,25	-8,75	-13,75	-15,25	1,00	3,25	2,75	4,75	2,00
waarvan											
landbouw	01	1,00	-4,25	-8,75	-13,75	-15,50	1,00	3,50	2,50	5,00	2,00
bosbouw	02	3,25	-2,75	-7,25	-11,75	-6,75	3,25	1,75	4,25	3,25	4,00
visserij	03	-0,50	-5,50	-8,25	-17,25	-9,25	-0,75	-0,50	5,00	1,25	0,75
arbeidsvolume											
landbouw, bosbouw en visserij	A	-2,50	-3,00	-7,25	-10,75	-8,25	-1,25	-1,00	-0,75	-2,00	-6,25
waarvan											
landbouw	01	-2,50	-3,00	-7,25	-10,75	-8,25	-1,25	-1,00	-1,00	-2,00	-6,50
bosbouw	02	-2,50	-3,00	-7,25	-11,00	-7,50	-0,50	-0,25	2,50	-1,25	3,00
visserij	03	-4,00	-4,50	-8,75	-12,25	-11,50	-2,75	-2,50	-1,50	-3,50	-2,50

Bron: Panteia

2.3.2 Delfstoffenwinning

De delfstoffenwinning telt zo'n 8000 arbeidsplaatsen, en is met een toegevoegde waarde van ruim 5 miljard euro goed voor 1% van het bbp.

De ontwikkeling in de delfstoffenwinning wordt in belangrijke mate bepaald door die in de aardgaswinning. Aangenomen is dat de voorgenomen daling van de gasproductie in Groningen wordt doorgezet. Voor de overige energiewinning (gas, olie op het continentaal plat) valt een daling te verwachten door een geringere vraag¹³. Voor zand en grind geldt dat de afgenomen bouwactiviteiten doorwerken in een geringere vraag.

Tabel 6 ontwikkeling toegevoegde waarde en arbeidsvolume in de delfstoffenwinning (SBI B; in %)

		2020					2021				
		CEP	CPB-scenario				CEP	CPB-scenario			
			1	2	3	4		1	2	3	4
toegevoegde waarde		-11,50	-12,75	-12,25	-12,25	-11,50	-12,25	-12,50	-10,75	-12,50	-13,50
arbeidsvolume		-14,25	-15,75	-16,00	-16,00	-15,75	-18,25	-18,75	-18,75	-18,75	-19,25

Bron: Panteia

2.3.3 Industrie

De industrie kent een jaarlijkse omzet van rond de 385 miljard euro. Het aandeel van de industrie in de Nederlandse economie bedraagt 12% (Tabel 3). Ook de werkgelegenheid in de sector is substantieel met ongeveer 835 duizend werkzame personen¹⁴. De industrie is breed en omvat de vervaardiging van producten zoals kleding, auto's, voedingsmiddelen, chemische producten, farmaceutische producten en metaalproducten.

Bedrijven in de industrie hebben weinig te maken gehad met sluiting in verband met de lockdown, waardoor er geen sprake is geweest van een abrupte omzetsdaling en of het compleet wegvallen van omzet zoals in bijvoorbeeld de horeca. Echter, zoals voor de gehele Nederlandse economie geldt, is de Nederlandse industrie sterk geïnternationaliseerd en daardoor gevoelig voor disruptieve gebeurtenissen in de wereldeconomie. De industrie heeft door de coronacrisis in de eerste plaats te maken gehad met gevolgschade door vertraging in de toelevering van grondstoffen en halffabricaten die de productie verstoren. De sector heeft veel te maken met just-in-time-delivery en hanteert veelal beperkte voorraden. Was er eerst alleen sprake van vertraging in grondstoffen en halffabricaten, inmiddels is sprake van algehele vraaguitval. De Rabobank verwacht door de coronacrisis voor de industrie een krimp verwacht van ongeveer 10% in 2020¹⁵.

¹³ De recente dynamiek op de oliemarkt is niet in beschouwing genomen.

¹⁴ CBS Statline, 2020

¹⁵ <https://economie.rabobank.com/publicaties/2020/april/effecten-van-coronacrisis-op-regionale-economieen/>.

In China en Zuid-Korea vielen door de uitbraak van het coronavirus de economieën het eerst stil en ook Italië is als eerste Europese land zwaar getroffen. De elektronica-, machine- en auto-industrie in Nederland zijn in hoge mate afhankelijk van input uit China, Zuid-Korea en Italië en daardoor kwetsbaar voor verstoring. Afzetmarkten in China en Zuid-Korea hebben het afgelopen decennium aan belang gewonnen voor de Nederlandse industrie, waaronder voor halfgeleiders en chips voor de auto-industrie. Verder levert de Nederlandse industrie onderdelen aan de Duitse auto-industrie, die bijna 1 op de 10 van hun vervaardigde auto's in China en Zuid-Korea verkoopt. Zodoende zal de vraag naar auto-onderdelen ook in Duitsland afnemen. Dit zorgt ervoor dat de productie in de auto-industrie na een flinke daling in 2019 ook in 2020 een moeilijke start kent. Het verlies in productie kan bij een snelle afronding van de coronacrisis deels ingehaald worden. Het afstoten en niet oproepen van medewerkers in de flexibele schil kan de financiële schade voor bedrijven in deze sector beperken.

Tabel 7 Ontwikkeling toegevoegde waarde en arbeidsvolume in de industrie (in %)

		2020				2021					
		CEP	CPB-scenario			CEP	CPB-scenario				
			1	2	3	4	1	2	3	4	
toegevoegde waarde											
industrie	C	1,50	-3,25	-6,50	-10,25	-12,00	1,50	5,50	2,00	0,50	-4,50
waarvan											
voedings-, genotmiddelenindustrie	10-12	2,00	-1,75	-6,00	-8,50	-4,25	1,50	1,50	6,00	3,00	-4,25
chemie	19-23	1,25	-1,00	-4,50	-9,25	-12,25	1,25	4,00	0,25	7,00	-7,50
aardolie en chemie	19, 20	-0,75	-4,00	-5,25	-9,75	-12,75	-0,75	4,75	-0,25	7,00	-9,75
farmaceutische industrie	21	5,25	5,25	-2,25	-8,00	-4,00	8,25	4,75	5,00	8,50	2,25
rubber- en kunststofproductindustrie	22	4,25	3,25	-4,50	-9,75	-11,50	3,25	1,25	-2,75	6,25	-6,25
bouwmaterialenindustrie	23	3,00	0,25	-3,50	-7,50	-23,00	0,25	3,50	1,00	5,50	-11,50
metaalindustrie	24-30	1,75	-6,00	-9,50	-13,50	-14,75	1,75	8,75	2,50	-4,00	-3,25
basismetaalindustrie	24	0,75	-6,25	-11,00	-14,50	-18,25	0,25	7,25	-7,50	-4,75	-5,00
metaalproductenindustrie	25	2,50	-7,25	-8,75	-11,75	-25,00	1,75	8,75	-3,75	-6,00	-5,50
elektrotechnische industrie	26	-5,00	-5,50	-12,25	-15,75	-13,25	-5,25	11,00	7,25	5,00	-8,25
elektrische apparatenindustrie	27	1,50	-6,25	-10,50	-14,00	-18,75	2,25	8,00	-11,25	-7,25	-1,75
machine-industrie	28	4,00	-5,50	-8,25	-12,75	-10,00	2,75	9,00	-9,00	-5,75	-1,25
auto- en aanhangwagenindustrie	29	1,00	-5,75	-10,75	-15,50	-10,75	6,00	5,25	0,75	0,25	-0,75
overige transportmiddelenindustrie	30	3,50	-5,25	-9,75	-16,00	-3,25	5,00	9,75	-6,00	-3,25	-3,00
overige industrie	13-15, 16-18, 31-33	-0,25	-2,00	-3,00	-6,50	-13,00	0,25	5,25	-0,50	-2,00	-3,25
textiel-, kleding-, lederindustrie	13-15	-2,00	-4,50	-6,00	-10,50	-8,50	3,00	6,75	2,75	0,25	-4,25
hout- en papierindustrie	17, 18	-2,50	-4,25	-4,25	-7,50	-18,25	-2,50	4,50	-4,75	-7,00	-7,75
grafische industrie	18	-2,00	-3,25	-2,00	-4,00	-25,50	-2,25	4,75	-3,00	-7,25	-16,25
overige industrie en reparatie	31-33	1,00	-0,75	-2,25	-6,00	-10,00	1,25	5,50	1,00	0,00	-0,25
arbeidsvolume											
industrie	C	0,25	-2,25	-7,00	-10,75	-8,75	-0,50	2,25	3,00	0,50	-8,25
waarvan											
voedings-, genotmiddelenindustrie	10-12	0,75	-0,75	-6,25	-9,50	-8,75	-0,50	1,00	4,50	2,00	-5,75
chemie	19-23	-0,75	-2,50	-7,25	-12,00	-10,75	-0,50	1,00	2,00	1,75	-12,50
aardolie en chemie	19, 20	-3,00	-4,75	-9,25	-14,00	-13,25	-2,00	1,25	2,00	0,75	-14,25
farmaceutische industrie	21	-1,50	-3,00	-4,75	-12,75	-8,00	7,75	3,75	3,50	10,00	-6,00
rubber- en kunststofproductindustrie	22	1,25	-0,25	-5,50	-10,00	-8,75	-1,00	1,25	2,00	1,25	-14,25
bouwmaterialenindustrie	23	1,00	-0,50	-6,50	-10,25	-9,75	-3,25	-1,00	1,25	-1,00	-11,00
metaalindustrie	24-30	1,00	-4,00	-8,25	-11,50	-9,75	-0,50	2,75	4,50	1,75	-6,50
basismetaalindustrie	24	-0,75	-5,75	-10,25	-13,25	-11,75	-1,00	2,25	4,50	0,75	1,25
metaalproductenindustrie	25	2,25	-2,75	-7,50	-10,50	-9,00	-0,50	2,75	5,75	1,25	-13,25
elektrotechnische industrie	26	-4,00	-9,00	-11,25	-16,25	-12,75	-1,00	2,25	0,50	5,25	-9,50
elektrische apparatenindustrie	27	2,75	-2,00	-6,75	-9,75	-8,25	-1,25	2,00	4,25	0,50	-14,00
machine-industrie	28	1,00	-3,75	-8,50	-11,50	-10,00	-0,75	2,50	4,75	1,00	-0,75
auto- en aanhangwagenindustrie	29	1,50	-3,75	-6,00	-11,25	-7,50	0,75	4,00	2,25	2,50	-2,00
overige transportmiddelenindustrie	30	0,25	-4,75	-9,25	-12,25	-10,75	2,00	6,75	7,50	3,75	-3,00
overige industrie	13-15, 16-18, 31-33	-0,50	-0,50	-6,00	-9,50	-6,75	-1,00	2,75	0,50	-2,25	-10,00
textiel-, kleding-, lederindustrie	13-15	-3,25	-3,25	-8,75	-12,00	-9,50	0,00	2,50	1,00	-3,50	-4,50
hout- en papierindustrie	17, 18	-2,00	-2,25	-7,50	-11,00	-8,25	-6,25	1,50	-4,25	-9,50	-15,50
grafische industrie	18	-2,00	-2,25	-7,25	-10,75	-8,00	-8,00	1,50	-2,50	-8,25	-17,00
overige industrie en reparatie	31-33	0,25	0,00	-5,50	-8,75	-6,25	0,50	3,25	1,50	-0,25	-9,00

Bron: Panteia

De industrie krijgt in alle scenario's te maken met een daling van de toegevoegde waarde in 2020 (Tabel 7). Die kan beperkt blijven in de voedings- en genotmiddelenindustrie¹⁶. In scenario 1, waar de investeringsactiviteit afneemt, krijgt de metaalindustrie (vooral basismetaleen en metaalproducten) het te verduren. In de chemie en de overige industrie blijft de daling van de productie in scenario 1 nog enigszins beperkt. In de scenario's 2, 3 en 4 echter eveneens te maken met een sterke afname van de toegevoegde waarde vanwege grotere problemen in andere landen (vergelijk ook Tabel 1). In scenario 4 loopt de daling van de toegevoegde waarde in 2020 in chemie, metaal en overige industrie op tot meer dan -10%. In de metaalindustrie en de overige industrie kan in scenario's 1 en 2 wel enig herstel optreden in 2021, maar in de overige twee scenario's zet de krimp in 2021 voort; in scenario 4 krimpen alle industriële sectoren in 2021 verder.

2.3.4 Nutsbedrijven

De nutsbedrijven omvatten de levering van energie (gas, elektra), alsmede van water, aan burgers, bedrijven en overheden. Daarnaast omvat de sector ook riolering en afvalverwerking. In totaal werken er meer dan 60.000 personen in deze sector. Bijna 10% daarvan werkt in de waterleidingbedrijven; energie en riolering en afvalbeheer zijn ongeveer even groot. Nutsbedrijven zijn goed voor 2% van het bbp.

De nutsbedrijven maken een beperkte daling van de productie door in alle vier scenario's in 2020 (Tabel 8). De afzet aan gezinnen kan min of meer op peil blijven, mede omdat veel mensen thuis werken of zitten. Voor de afzet van intermediaire goederen en diensten is wel sprake van een afname, maar deze kan beperkt blijven. Dit is namelijk sterk gekoppeld aan het verbruik in de industrie, vandaar de forse daling in scenario 4. Als in 2021 de economie kan herstellen dan profiteren de nutsbedrijven mee.

Tabel 8 ontwikkeling toegevoegde waarde en arbeidsvolume in de nutsbedrijven (in %)

		2020				2021					
		CEP	CPB-scenario				CEP	CPB-scenario			
			1	2	3	4		1	2	3	4
toegevoegde waarde											
nutsbedrijven	D, E	-0,25	-0,25	-1,00	-1,00	-4,50	0,50	3,50	3,00	2,25	1,75
waarvan											
energiebedrijven	D	-0,50	-0,75	-0,75	-1,00	-4,25	-0,25	2,75	2,50	1,50	1,75
waterleidingbedrijven	36	-0,75	-1,00	-1,00	-1,25	-2,50	3,75	3,50	4,00	3,50	0,75
riolering, afvalbeheer en sanering	37-39	1,00	0,75	-1,50	-1,25	-5,75	1,25	5,75	4,25	4,00	2,75
arbeidsvolume											
nutsbedrijven	D, E	-0,25	-0,25	-1,00	-1,25	-1,00	0,25	1,25	3,25	1,50	1,50
waarvan											
energiebedrijven	D	-1,25	-1,25	-2,25	-2,25	-2,00	-1,25	-0,25	2,00	0,00	1,00
waterleidingbedrijven	36	-2,00	-2,00	-3,00	-3,00	-3,00	2,25	3,50	3,25	3,75	2,50
riolering, afvalbeheer en sanering	37-39	1,25	1,25	0,50	0,25	0,50	1,25	2,25	4,50	2,50	2,00

Bron: Panteia

2.3.5 Bouw

De bouwsector heeft een jaarlijkse omzet van rond de 106 miljard euro en naar schatting zo'n half miljoen mensen zijn werkzaam in de sector. De bouw omvat bedrijven in de algemene bouw en projectontwikkeling, de grond-, water- en wegenbouw, en gespecialiseerde bouw.

De bouw is door de maatregelen in strijd tegen het coronavirus niet direct stil komen te liggen: werkzaamheden op de bouwplaats gaan zo goed als mogelijk door, conform het protocol 'Samen Veilig Doorwerken' op basis van de richtlijnen van het RIVM. Dit protocol omvat aanwijzingen voor het thuisblijven van bouwvakkers met

¹⁶ De afzet van intermediaire goederen en diensten (denk aan horeca) en de uitvoer hebben wel te lijden, maar aan de andere kant behoren voedingsmiddelen wel tot de eerste levensbehoeften. Dat beperkt hier de impact van de coronacrisis.

ziekteverschijnselen of met een kwetsbare gezondheid, individueel vervoer en meer schafketens zodat met kleinere groepen kan worden gepauzeerd¹⁷. Op de korte termijn wordt de bouw relatief 'mild' geraakt. In tegenstelling tot veel andere sectoren, zoals de industrie, exporteert de sector niet of nauwelijks en heeft daardoor geen connecties met de getroffen landen. Ook wordt er weinig geïmporteerd waarmee eventuele vertragingen zouden kunnen ontstaan¹⁸.

De sector is echter kwetsbaar voor een negatieve conjunctuur en er kan daardoor op de langere termijn een groter negatief effect worden verwacht. De sector is laat-cyclisch (door de lange doorlooptijd van bouwprojecten) en wordt sterk beïnvloed door de economische ontwikkelingen in andere sectoren zoals leisure/horeca, transport, industrie en retail. De coronacrisis brengt een verslechtering van het consumenten- en producentenvertrouwen met zich mee. Consumentenvertrouwen is van grote invloed op de woningmarkt¹⁹.

De coronacrisis heeft een negatieve invloed op investeringen. Particuliere en zakelijke klanten in de bouw stellen hun investeringsplannen uit door reeds ervaren economische tegenslag door de crisis of uit onzekerheid. De gevolgen hiervan voor de sector zijn groot; 70% van de productie in de bouw heeft betrekking op investeringen. Het EIB verwacht dat de gevolgen van het wegvallen van opdrachten zich vooral manifesteren na afloop van de coronacrisis²⁰. De bouw kent langere doorlooptijden dan andere sectoren en naar het EIB verwacht zal de crisis in de sector zich uitstrekken over een periode van twee jaar. Het EIB voorspelt dat de productie in deze periode in totaal met 15% zal afnemen en er in totaal 40.000 arbeidsjaren gaan verdwijnen. Door de vertraging in de effecten van de coronacrisis in de bouw wordt voor 2020 een beperkt werkgelegenheidsverlies voorspeld. Toch gaan er volgens het EIB in dit jaar tijdelijk 15.000 arbeidsjaren verloren. Dit zullen voornamelijk werknemers zijn in de flexibele schil, zoals uitzendkrachten en gedetacheerden. Voor 2021 verwacht het EIB echter een groter productieverlies in de bouw en kunnen er naar schatting nog eens 25.000 arbeidsjaren verdwijnen. Mocht de economie in 2021 krachtig aantrekken dan kan ook in latere jaren een toename van de werkgelegenheid optreden.

Tabel 9 ontwikkeling toegevoegde waarde en arbeidsvolume in de bouw (in %)

		2020					2021				
		CEP	CPB-scenario				CEP	CPB-scenario			
			1	2	3	4		1	2	3	4
toegevoegde waarde											
bouw	F	-2,25	-2,25	-3,75	-6,25	-7,75	2,00	4,00	4,25	-3,25	-5,75
waarvan											
algemene bouw en projectontwikkeling	41	-5,50	-5,50	-5,50	-5,50	-20,25	1,75	5,50	9,25	0,50	-1,75
grond-, water- en wegebouw	42	-0,50	-0,50	-6,75	-7,00	-11,50	2,75	3,50	1,75	-4,50	-16,75
gespecialiseerde bouw	43	-0,25	-1,50	-4,00	-6,25	-6,75	1,75	3,00	0,50	-5,75	-5,25
arbeidsvolume											
bouw	F	1,50	-0,75	-5,00	-5,75	-8,00	1,50	2,00	3,25	0,50	-2,75
waarvan											
algemene bouw en projectontwikkeling	41	1,25	-1,00	-5,00	-6,00	-9,00	2,75	3,75	7,75	0,25	-3,25
grond-, water- en wegebouw	42	2,25	0,00	-7,50	-5,00	-5,75	4,00	3,00	1,50	4,00	13,50
gespecialiseerde bouw	43	1,50	-0,75	-4,25	-5,75	-8,00	0,00	0,75	1,00	0,00	-6,00

Bron: Panteia

In 2020 heeft de bouw in scenario 1 betrekkelijk weinig te lijden onder de coronacrisis; dat komt omdat langer lopende, inmiddels opgestarte projecten doorgang kunnen vinden. Als de economische crisis dieper is heeft dat wel consequenties voor de bouw

¹⁷ <https://www.rabobank.nl/bedrijven/cijfers-en-trends/bouw/de-7-belangrijkste-vragen-over-corona-in-de-bouw/>.

¹⁸ <https://www.ing.nl/zakelijk/kennis-over-de-economie/onze-economie/de-nederlandse-economie/publicaties/coronavirus-en-de-effecten-op-sectoren.html>.

¹⁹ <https://www.dearchitect.nl/architectuur/nieuws/2020/04/ing-bouw-is-kwetsbaar-maar-wordt-op-korte-termijn-mild-geraakt-door-corona-101239398>.

²⁰ <https://www.eib.nl/nieuws/derde-bouwcrisis-in-twaalf-jaar-tijd/>

Zo loopt de productiedaling op tot -6% in scenario 4; vooral de algemene bouw en projectontwikkeling hebben dan te lijden. In 2021 kan herstel optreden, maar in scenario's 3 en 4 is nog sprake van een verdere productiedaling in dat jaar, vooral omdat de investeringen zo sterk dalen.

2.3.6 Handel

De sector handel (SBI G) omvat drie sterk verschillende sub-sectoren: de autohandel (SBI 47), de groothandel (SBI 46), en de detailhandel (SBI 47). De autohandel houdt zich bezig met groot- en detailhandel in auto's (inclusief in- en uitvoer); de verkoop van brandstoffen is hier bij inbegrepen. Ook reparaties aan voertuigen worden tot de autohandel gerekend

De **autohandel** heeft in 2020 te lijden onder lagere mobiliteit (denk aan brandstoffen), en lagere investeringen (auto's). De daling van de toegevoegde waarde kan in 2020 -2% tot -8% bedragen, afhankelijk van het gekozen scenario (Tabel 10). In 2021 treedt een gedeeltelijk herstel op, behalve in scenario 4, waarin de toegevoegde waarde nog verder daalt.

De **groothandel** is een belangrijke schakel in het economisch leven, als tussenschakel tussen producent en afnemer. Ook bij de uitvoer speelt de groothandel een belangrijke rol: veel (mkb) bedrijven zetten hun producten niet rechtstreeks af in het buitenland, maar via de groothandel. Naar verwachting neemt de productie in de groothandel in 2020 dan ook af in de verschillende scenario's; de daling van de toegevoegde waarde varieert tussen -2% in scenario 1, tot -13% in scenario 4. In 2021 kan van enige inhaal sprake zijn, behalve in scenario 4, waar (onder invloed van onder meer afgenomen export) de productie in de goothandel nog verder daalt.

Tabel 10 ontwikkeling toegevoegde waarde en arbeidsvolume in de handel (in %)

		2020				2021					
		CEP	CPB-scenario			CEP	CPB-scenario				
			1	2	3		4	1	2	3	4
toegevoegde waarde	G	2,00	-2,00	-8,50	-12,25	-10,50	1,50	4,50	9,00	3,00	-5,00
handel											
waarvan											
autohandel en -reparatie	45	-0,50	-2,25	-6,25	-8,25	-6,25	0,75	3,25	1,00	2,75	-1,00
groothandel en handelsbemiddeling	46	2,25	-2,50	-10,00	-15,00	-13,50	1,75	5,25	9,25	3,50	-6,25
detailhandel (niet in auto's)	47	2,00	-1,00	-5,00	-7,25	-4,50	1,75	3,00	11,50	1,75	-3,75
arbeidsvolume	G	1,00	-2,50	-5,50	-8,00	-6,50	0,75	3,50	4,25	2,50	-4,00
handel											
waarvan											
autohandel en -reparatie	45	-0,50	-3,25	-4,75	-5,75	-6,25	-0,50	1,00	3,25	0,75	-4,00
groothandel en handelsbemiddeling	46	1,00	-3,00	-6,75	-9,75	-8,75	0,75	4,75	5,50	3,25	-5,25
detailhandel (niet in auto's)	47	1,50	-2,00	-4,75	-7,25	-4,75	0,75	2,75	3,50	2,00	-2,75

Bron: Panteia

De **detailhandel** is een omvangrijke en diverse branche, waarbij de omvang van de impact van de coronacrisis ook verschillend uitpakt. De sector omvat alle ondernemingen die fysieke goederen direct aan consumenten verkopen.

Ondernemingen die vallen onder de detailhandel zijn onder andere de supermarkten, kledingwinkels, woonwinkels, bouwmarkten en warenhuizen. De werkgelegenheid in deze sector is met bijna een miljoen werkzame personen groter dan in welke andere sector dan ook in Nederland. De sector heeft jaarlijks een totale omzet van rond de 116 miljard euro²¹.

De maatregelen van de overheid om de corona-uitbraak te b hebben ook de detailhandel hard getroffen. Hoewel winkels niet hun deuren ²²hoefden te sluiten,

²¹ CBS Statline, 2019

²² <https://www.eib.nl/nieuws/derde-bouwcrisis-in-twaalf-jaar-tijd/>

hebben veel wel te kampen met een abrupte terugloop van bezoekers en verkopen. Door het gebrek aan aanloop en de noodzaak om de kosten te drukken, hebben al veel (non-food) winkelketens ervoor gekozen de deuren tijdelijk te sluiten. Wat ook mee speelt zijn de gezondheidsrisico's voor personeel en bezoekers die onvoldoende kunnen worden beheerst. Winkels die ervoor kiezen om open te blijven hanteren vaak aangepaste openingstijden mede door bezettingsproblemen vanwege ziekte onder personeel of zorg die thuis nodig is. Winkels zijn verplicht maatregelen te nemen zodat mensen afstand houden. In veel gevallen wordt er op dit moment een deurbeleid gehanteerd die het aantal bezoekers per vierkante meter limiteert.

Zoals al werd aangegeven is de detailhandel een brede sector die bestaat uit verschillende sub branches. De sector kan ook onderverdeeld worden in food en non-food, online en offline. De impact van de coronacrisis is doorgaans van een geheel andere orde in de food dan in de non-food. Supermarkten hebben het sinds de coronauitbraak drukker dan ooit, zowel online als offline. Uit angst voor voorraadproblemen zijn consumenten vooral de eerste weken na de maatregelen flink gaan hamsteren wat regelmatig zorgde voor lege schappen in de winkels. Het aantal pintransacties lag in de piek bij supermarkten 45% hoger lag dan normaal en klanten besteedden per bezoek grotere bedragen²³. Supermarkten draaiden overuren om aan de sterk toegenomen vraag te voldoen. Dit was voor de supermarkten niet zozeer een kwestie van beperkte voorraden, maar vooral een logistieke en organisatorische uitdaging. De echte hamster-piek in maart is inmiddels weer voorbij, maar supermarkten hebben nu te maken met een bovengemiddelde vraag vanwege substitutiegedrag door sluiting van de horeca (ook voedselspecialzaken hebben hier momenteel voordeel van). In een vooruitblik op de kwartaalcijfers begin april zegt Ahold Delhaize, moederbedrijf van de Albert Heijn, dat zij voor het eerste kwartaal van 2020 een verkoopgroei verwachten van circa 15 procent.

De non-food detailhandel laat een heel ander beeld zien. Door wegblijvend publiek en uit financiële noodzaak gedwongen sluiten van de deuren hebben non-food winkels veelal te maken met aanzienlijke en abrupte omzetverliezen. Uit de ING-analyses blijkt dat het aantal pintransacties in fashion circa 70% onder het niveau ligt van vorig jaar. Winkels, vooral fysieke, komen door de crisis in liquiditeitsproblemen en dreigen failliet te gaan. Door een langzaam opgedroogde liquiditeit verlagen of beëindigen kredietverzekeraars kredietlimieten. Begin april heeft de overheid echter bekend gemaakt een garantie tot een bedrag van circa 12 miljard euro beschikbaar te stellen voor het herverzekeren van leverancierskredieten. Vooral in de mode- en schoenenbranches moeten ondernemers snel afschrijven op bestaande voorraden en zorgen dat ze voldoende nieuwe waar hebben om klanten te blijven trekken. Zonder een verzekering op leverancierskrediet willen banken en andere partners vaak geen financiering geven²⁴. Ten slotte speelt een rol dat veel detailhandelsbedrijven te maken hebben met huisvestingskosten die mogelijk niet worden aangepast aan de lagere omzet.

Door het vele thuiszijn en 'social distancing' halen consumenten aankopen in andere sub-branches zoals doe-het-zelf, tuin en speelgoed juist naar voren. Fysieke winkels hebben al langer last van online concurrentie, maar die wordt in corona-tijd harder gevoeld dan ooit. Veel grote winkelketens hebben websites voor online verkopen, maar deze maken de geleden verliezen van de fysieke winkels nog niet goed. Winkels met een primaire of volledige focus op online verkoop draaien echter beter dan ooit en kunnen nog moeilijk de toegenomen vraag aan. Volgens logistiek.nl piekt de online

²³ <https://www.ing.nl/zakelijk/kennis-over-de-economie/onze-economie/de-nederlandse-economie/publicaties/ing-scenarios-coronavirus-en-de-nederlandse-economie.html>

²⁴ Citaat uit: "Kabinet trekt 12 miljard euro uit als extra garantie voor ondernemers", Het Financieel Dagblad, 7 april 2020

verkoop van goederen door de coronacrisis en wordt uiteindelijk een groei 50% verwacht in het aantal bestellingen.

In 2020 daalt de toegevoegde waarde in de detailhandel in alle scenario's, onder invloed van de afgenomen particuliere consumptie (Tabel 10). In 2021 kan dat enigszins herstellen, behalve in scenario 4, waarin de toegevoegde waarde in de detailhandel nog verder daalt.

2.3.7 Transport

In de sector vervoer en opslag (kortweg 'transport') zijn een kleine half miljoen mensen werkzaam; de sector heeft een jaarlijkse omzet van rond de 94 miljard euro. Vervoer is een brede sector met ondernemingen met activiteiten gericht op zowel personenvervoer als goederenvervoer, en als modaliteiten vervoer over land, water en door de lucht. Post en koeriers worden ook gerekend tot de transportsector, evenals opslagbedrijven.

Volgens de 'Economic and Financial Analysis Division' van ING Bank heeft de sector transport veel last van de coronacrisis. Wat de impact is van de coronacrisis op de transportsector verschilt sterk per onderliggende sub-sector. De transportsector wordt gekenmerkt door een hoge sectorale en internationale verwevenheid en afhankelijkheid. Zo profiteert het transport van voedingsmiddelen door de groeiende online vraag naar deze producten, maar is het transport van zaken als sierteeltproducten zo goed als gehalveerd. Volgens de coronamonitor van de branchevereniging TLN (Transport en Logistiek Nederland)²⁵ had op 8 april 71% van de transportondernemers te maken met omzetverlies sinds het uitbreken van de coronacrisis, 22% met gedwongen afscheid van personeel en maakte 21% gebruik van nood- of hulpmaatregelen door de coronacrisis. Gemiddeld hadden de bedrijven een verlies van gemiddeld bijna een derde van de omzet. De belangrijkste genoemde gevolgen van de coronacrisis op de bedrijfsactiviteit van transportondernemers zijn minder werk bij bestaande klanten, geen werk voor de werknemers en zorgen over de liquiditeit. Logistiek doen zich ook problemen voor. Bij de Europese binnengrenzen staan door de veiligheidsmaatregelen tegen verspreiding van het virus lange files. Vooral bij de Pools-Duitse grens zijn opstoppingen waar veel vrachtwagen staan met Nederlandse dieren of producten. Deze vertragingen zijn desastreus voor de kwaliteit van producten en welzijn van dieren. Inmiddels zijn er bij de belangrijke grensovergangen *green lanes* ingevoerd, waar het vrachtverkeer zonder lang oponthoud kan passeren.

Nog voor het virus zich in Nederland manifesteerde kreeg de transportsector al te maken met vraaguitval. De Nederlandse handel is zeer verweven met die van China en de Rotterdamse haven is, na die van Hamburg, in Europa het meest verbonden met China. Ongeveer 1 op de 4 containers komt uit China. Door de stagnerende handel uit China is er vooral veel schade door uitval van containerschepen en lage bezettingsgraad van de schepen die wel varen. Als gevolg hiervan krijgen logistieke dienstverleners te maken met een daling van de overslag, en wegtransporteurs en binnenvaartbedrijven vervolgens met een daling van het vervoer naar het achterland. In de Chinese haven wordt voorzichtig een begin gemaakt met het wegwerken van achterstanden, waardoor er in de loop van het jaar een inhaalslag wordt verwacht. Het vervoer door de lucht is ook hard geraakt door de coronacrisis, vooral het vervoer van personen. De Nederlandse luchtvaart is daarbij, in tegenstelling tot andere branches zoals de detailhandel, niet alleen afhankelijk van ontwikkelingen op de Nederlandse markt, maar is zij vooral afhankelijk van ontwikkelingen en opgelegde

²⁵ <https://www.tln.nl/nieuws/tln-brengt-gevolgen-coronacrisis-voor-transport-in-beeld/>.

restricties in het buitenland. Vanwege het hoge besmettingsgevaar in specifieke landen en het sluiten van landsgrenzen werd het merendeel van de vluchten geannuleerd en zijn gehele vliegnetwerken verkleind. Zo hebben Transavia en Corendon besloten alle vluchten voorlopig op te schorten. KLM heeft het netwerk verkleind met 90% van de vluchten. Daar waar mogelijk besteden luchtvaartmaatschappijen deze periode aan scholing van personeel en onderhoud van vliegtuigen. Gezien het wegvallen van werk voor bijvoorbeeld balie- en cabinepersoneel staan er duizenden banen op de tocht bij de luchtvaartmaatschappijen. KLM heeft eerder bekend gemaakt dat er rond de 2000 banen bij het bedrijf zullen verdwijnen als gevolg van de coronacrisis²⁶. Voor Nederland in zijn geheel zijn de getallen voor de passagiersluchtvaart: 4,4 miljard dollar inkomstenderving, ruim 23 miljoen minder passagiers en een potentieel verlies van tegen de 130.000 banen (IATA, 2020).

Hoewel er voor personenvervoer vanwege besmettingsgevaar vele restricties en belemmeringen gelden, is dit (nog) niet het geval voor het vervoer van (lucht)vracht. Echter doordat de helft van de luchtvracht in passagiersvliegtuigen wordt vervoerd, zien luchtvrachtbehandelaars in Nederland de vraag ook flink dalen.

Tabel 11 ontwikkeling toegevoegde waarde en arbeidsvolume in de transportsector (in %)

	H	2020				2021					
		CEP	CPB-scenario			CEP	CPB-scenario				
			1	2	3	4		1	2	3	4
toegevoegde waarde											
transportsector	H	1,75	-2,75	-10,25	-14,25	-14,00	1,25	3,50	3,00	4,25	-3,50
waarvan											
vervoer over land	49	0,50	-3,75	-11,50	-15,25	-15,50	0,75	3,50	4,00	4,00	-4,50
vervoer over water	50	1,25	-2,00	-11,00	-15,25	-6,75	0,50	3,00	-0,25	5,00	-3,75
vervoer door de lucht	51	2,50	-7,50	-13,25	-18,25	-22,00	3,00	4,00	1,00	3,25	-2,00
opslag, dienstverlening voor vervoer	52	3,50	-0,25	-7,75	-11,50	-10,00	1,75	3,50	2,25	4,25	-1,25
post en koeriers	53	-1,75	-3,75	-11,75	-14,75	-22,75	-1,25	5,00	9,50	4,75	-13,50
arbeidsvolume											
transportsector	H	1,25	-3,25	-7,50	-10,25	-10,00	0,50	3,25	5,75	2,75	-4,50
waarvan											
vervoer over land	49	1,00	-3,50	-7,75	-10,25	-9,50	1,25	4,00	6,50	3,50	-4,25
vervoer over water	50	-0,50	-4,75	-9,00	-11,50	-10,75	-1,50	1,25	4,00	0,75	-4,25
vervoer door de lucht	51	-1,25	-6,50	-11,75	-17,25	-22,00	-1,25	1,25	4,00	1,00	-2,00
opslag, dienstverlening voor vervoer	52	3,00	-1,25	-5,50	-8,25	-7,50	1,00	3,75	6,25	3,25	-4,50
post en koeriers	53	-0,25	-4,50	-9,00	-11,25	-10,75	-2,25	0,25	3,00	0,00	-7,75

Bron: Panteia

De afname van de toegevoegde waarde in de transportsector in 2020 kan oplopen tot -14% in scenario 4; vooral het luchttransport wordt getroffen. In 2021 kan sprake zijn van enig herstel (behalve in scenario 4), maar onvoldoende om het verlies uit 2020 goed te maken²⁷.

2.3.8 Horeca

De horeca is een sector met een aantal specifieke kenmerken. De omzet is sterk seizoensgebonden en kent een piek rond feestdagen en in het zomerseizoen. In de horeca werken circa 400.000 personen. Daarvan zijn relatief veel als flexwerker actief: uitzendkrachten, oproepkrachten en andere medewerkers met flexibele contractvormen. De sector horeca bestaat uit diverse sub-sectoren: eet- en drinkgelegenheden, zoals restaurants, cafés en cafetaria, en logiesverstrekkers, waaronder naast hotels, ook vakantieparken en campings vallen.

Restaurants en cafés zijn sinds 15 maart gedwongen gesloten. De productie is hier dus vrijwel geheel stilgevallen. Hotels, vakantieparken en andere logiesverstrekkers zijn niet verplicht te sluiten, al hebben sommige aanbieders als gevolg van de beperkende maatregelen de deuren vrijwillig gesloten. Bovendien geldt wel een verplichte sluiting

²⁶ <https://www.businessinsider.nl/klm-schrapt-2-000-banen-als-noodingreep-vanwege-impact-coronavirus/>.

²⁷ Vergelijk ook het bericht dat Schiphol denkt pas in 2023 weer het 'normale' aantal starts en landingen te hebben (<https://nltimes.nl/2020/04/18/schipol-ceo-airport-traffic-return-normal-2023-earliest>).

van sommige (gezamenlijke) voorzieningen, zoals zwembaden, recreatieruimtes en gedeelde sanitaire voorzieningen. Als gevolg van deze beperkingen, in combinatie met reis- en contactbeperkingen en sluiting van toeristische attracties, zijn de gevolgen van de coronamaatregelen ook bij logiesverstrekkers duidelijk merkbaar. Restaurants en cafetaria kunnen via een afhaaloket nog wel afhaalmaaltijden verkopen. Ook het bezorgen van maaltijden is nog toegestaan. Na bekendmaking van de sluiting was er een sterke toename te zien van het aantal restaurants dat bezorgmaaltijden aanbiedt²⁸. Ondanks deze noodoplossingen verwacht ING voor de horeca een omzetzak van 80 à 90% in de maanden april en mei²⁹. Het CBS constateerde in de eerste week van april een toename van het aantal faillissementen in de horeca³⁰.

Loonkosten en de huur van vastgoed zijn de grote doorlopende kostenposten voor horecabedrijven. De NOW-regeling biedt de mogelijkheid op tegemoetkoming in de loonkosten, al kan het percentage van de loonkosten dat gedekt wordt lager dan gemiddeld uitvallen als gevolg van de specifieke kenmerken van de sector, zoals het seizoensgebonden karakter. In overleg met pandeigenaren of verhuurders worden afspraken gemaakt over uitstel van huurbetaling, of zelfs kwijtschelding van de huur voor de periode van sluiting³¹. Ook is uitstel van betaling van diverse belastingen mogelijk.

In het geval van heropening zullen horecaondernemers zich moeten aanpassen aan de '1,5-metereconomie'. Te denken valt met grotere afstand tussen tafels en het gebruik van tussenschotten. Dit heeft wel een negatieve invloed op de capaciteit. Van inhaalvraag zal in de horeca bovendien niet of nauwelijks sprake zijn, terwijl de sector waarschijnlijk nog langere tijd te kampen zal hebben met achterblijvende vraag, mede als gevolg van stilstand in sectoren als toerisme en recreatie, waar de horeca sterk mee verbonden is.

De afname van de toegevoegde in 2020 belooft -11% in scenario 1, en loopt op tot -27% in scenario 4 (Tabel 12). In 2021 kan enig herstel optreden, maar dat is in elk geval onvoldoende om de verliezen uit 2020 in te halen. Een en ander is natuurlijk mede afhankelijk in hoeverre social distancing in 2021 nog voortduurt.

Tabel 12 ontwikkeling toegevoegde waarde en arbeidsvolume in de horeca (SBI I; in %)

	2020					2021				
	CEP	CPB-scenario				CEP	CPB-scenario			
		1	2	3	4		1	2	3	4
toegevoegde waarde	1,75	-11,25	-30,00	-32,25	-26,75	1,50	5,75	10,75	4,25	-6,50
arbeidsvolume	1,00	-8,50	-25,00	-24,50	-23,75	0,50	5,25	5,00	2,25	-5,00

Bron: Panteia

2.3.9 Informatie en communicatie

De sector informatie en communicatie omvat verschillende onderdelen:

- Uitgeverijen, zowel van fysieke als van digitale media
- Film, TV en radio: de radio en TV omroepen
- Telecommunicatie
- IT en informatiedienstverlening

Laatstgenoemde is met meer dan 200.000 arbeidsplaatsen veruit de grootste; de overige sub-sectoren tellen tussen de 20.000 en 30.000 arbeidsplaatsen.

²⁸ Zie <https://nos.nl/artikel/2327304-honderden-restaurants-gaan-gerechten-bezorgen-en-afhalen-mag-weer.html>.

²⁹ Zie <https://www.ing.nl/zakelijk/kennis-over-de-economie/onze-economie/de-nederlandse-economie/publicaties/ing-scenarios-coronavirus-en-de-nederlandse-economie.html>.

³⁰ Zie <https://cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/15/aantal-faillissementen-gestegen-in-eerste-week-van-april>.

³¹ Zie <https://www.bndestem.nl/breda/bierbrouwer-ab-inbev-hoeft-even-geen-huur-van-horeca-en-levert-kosteloos-vers-fust-bij-heropening~add0cd60/>.

Er is van een onverwachte verschuiving van fysieke naar digitale communicatie sprake. Daarbij komt de directe invloed van thuiswerken op het internetgebruik. Hierdoor blijft de invloed van de coronacrisis op de toegevoegde waarde in de informatie en communicatiesector beperkt (Tabel 13). Alleen scenario 4 is sprake van een lichte daling in 2020, die in 2021 weer wordt ingehaald. Vooral uitgeverijen hebben daar mee te maken, in het bijzonder de fysieke media.

Tabel 13 Ontwikkeling toegevoegde waarde en arbeidsvolume in informatie en communicatie (in %)

	CEP	CPB-scenario				CEP	CPB-scenario				
		1	2	3	4		1	2	3	4	
toegevoegde waarde											
informatie en communicatie	J	3,00	3,00	3,00	2,50	0,00	3,00	4,25	3,75	3,75	2,00
waarvan											
uitgeverijen	58	1,00	1,00	1,00	-3,50	-2,50	-0,50	2,00	1,00	0,50	2,75
film, tv en radio	59, 60	4,50	1,75	2,25	2,25	2,00	-4,25	2,00	4,75	3,00	-1,50
telecommunicatie	61	4,50	4,25	4,50	4,50	-5,50	5,00	4,75	2,50	2,50	3,75
it- en informatiedienstverlening	62-63	2,75	2,75	2,75	2,00	1,75	3,50	4,50	4,25	4,50	2,00
arbeidsvolume											
informatie en communicatie	J	2,00	2,00	2,00	1,50	1,75	1,00	3,00	3,00	2,25	0,25
waarvan											
uitgeverijen	58	1,75	1,75	1,75	1,25	-1,50	-0,50	1,50	0,75	0,25	2,50
film, tv en radio	59, 60	5,00	5,00	5,00	4,25	5,00	-0,50	1,50	2,25	0,75	-1,50
telecommunicatie	61	-0,25	-0,25	-0,25	-0,50	-4,00	-0,75	1,25	0,00	0,75	-1,50
it- en informatiedienstverlening	62-63	2,00	2,00	2,00	1,50	2,00	1,50	3,50	3,75	3,00	0,75

Bron: Panteia

2.3.10 Financiële dienstverlening

Binnen de financiële dienstverlening is het bankwezen verreweg het grootst: 70% van de totale toegevoegde waarde, en 46% van het arbeidsvolume. Verzekeraars en pensioenfondsen, en overige financiële dienstverlening zijn ongeveer even groot. Circa 60% van de afzet betreft leveringen van intermediaire goederen en diensten: diensten aan andere bedrijven die daarmee hun productieproces stroomlijnen. Voor het bankwezen is dat percentage zelfs 75%. Voor de overige sub-sectoren is de consumptie van gezinnen een belangrijke afzetcategorie. De sector is van groot belang voor het functioneren van de economie (systeemrelevantie).

De financiële dienstverlening heeft duidelijk last van het teruglopend algemene activiteitsniveau in de economie. De toegevoegde waarde daalt dan ook in 2020, met tussen -2% en -10%. In 2021 wordt dat hooguit voor een deel goedgemaakt. Daarnaast speelt dat het CPB in scenario's 3 en 4 extra problemen in de financiële sector heeft verondersteld, die ook in de uitkomsten in Tabel 14 tot uitdrukking komen.

Tabel 14 ontwikkeling toegevoegde waarde en arbeidsvolume in financiële dienstverlening (in %)

		2020					2021				
		CEP	CPB-scenario				CEP	CPB-scenario			
			1	2	3	4		1	2	3	4
toegevoegde waarde											
financiële dienstverlening	K	-1,75	-2,00	-2,75	-9,00	-10,25	-0,25	0,75	1,50	0,75	-5,75
waarvan											
bankwezen	64	-2,75	-2,75	-2,75	-8,25	-11,75	-2,50	0,00	1,50	-0,25	-8,00
verzekeraars en pensioenfondsen	65	-0,75	-3,00	-6,25	-14,75	-6,00	4,25	0,25	2,75	0,00	-0,50
overige financiële dienstverlening	66	3,50	2,00	0,50	-6,00	-7,75	5,25	5,75	1,25	5,50	-1,00
arbeidsvolume											
financiële dienstverlening	K	-2,00	-2,00	-2,00	-8,00	-9,75	-2,25	0,50	1,50	-0,75	-10,75
waarvan											
bankwezen	64	-5,50	-5,50	-5,50	-11,50	-13,25	-7,75	-5,25	1,25	-6,25	-16,00
verzekeraars en pensioenfondsen	65	-1,25	-1,25	-1,25	-7,50	-9,00	1,00	3,75	1,75	2,50	-7,75
overige financiële dienstverlening	66	3,75	3,75	3,75	-2,75	-4,25	3,50	6,25	1,75	5,00	-5,25

Bron: Panteia

Binnen de financiële dienstverlening worden in scenario's 1 -3 vooral verzekeraars getroffen, in scenario 4 vooral de banken. In de overige financiële dienstverlening (bijvoorbeeld tussenpersonen) blijft de schade relatief beperkt; daarbij speelt de oriëntatie op de consumentenmarkt een rol.

2.3.11 Specialistische zakelijke diensten

In de specialistische zakelijke diensten gaat het om bijvoorbeeld juristen en consultants, architecten en ingenieurs, onderzoekers, en dergelijke. Het beeld in deze groep is zeer wisselend. Zo hebben juridisch en managementadvies betrekkelijk weinig te lijden onder de crisis, zowel in 2020 als in 2021 (Tabel 15). De reclamesector daarentegen wordt in 2020 hard geraakt, evenals de overige professionele diensten (w.o. fotografen, veterinaire diensten); naar verwachting treedt in 2021 enig herstel op, behalve in scenario 4.

Tabel 15 ontwikkeling toegevoegde waarde en arbeidsvolume in specialistische zakelijke diensten (in %)

		2020					2021				
		CEP	CPB-scenario				CEP	CPB-scenario			
			1	2	3	4		1	2	3	4
toegevoegde waarde											
specialistische zakelijke diensten	M	2,25	0,00	-5,25	-8,50	-6,25	2,00	3,75	0,00	2,75	-3,25
waarvan											
juridisch en managementadvies	69-70	2,75	0,00	-3,00	-6,25	-4,25	2,00	3,75	-1,25	2,50	-2,75
architecten-, ingenieursbureaus e.d.	71	0,50	0,25	-2,75	-6,00	-3,25	2,75	3,50	4,75	2,75	-4,00
research	72	1,50	-0,50	-4,75	-10,75	-7,50	2,25	2,25	4,25	2,50	-9,50
reclamewezen en marktonderzoek	73	2,25	-1,00	-21,00	-23,50	-21,75	2,00	4,00	-2,75	3,25	-4,00
overige professionele diensten	74-75	2,00	-1,00	-20,75	-23,00	-21,00	2,00	3,50	-0,50	3,25	-5,00
arbeidsvolume											
specialistische zakelijke diensten	M	1,75	-0,25	-4,25	-6,75	-6,00	0,50	2,75	5,00	2,00	-4,00
waarvan											
juridisch en managementadvies	69-70	2,25	0,00	-2,75	-5,00	-4,00	0,50	3,00	4,75	2,00	-3,75
architecten-, ingenieursbureaus e.d.	71	0,75	0,25	-2,75	-4,75	-3,75	2,00	3,00	4,50	2,00	-3,75
research	72	1,25	-0,25	-3,00	-8,00	-8,00	1,25	2,00	4,75	2,25	-9,25
reclamewezen en marktonderzoek	73	0,75	-1,50	-10,75	-13,75	-14,00	0,00	2,00	5,25	1,75	-4,25
overige professionele diensten	74-75	2,50	-1,25	-11,00	-14,00	-14,75	-1,75	2,00	6,00	2,00	-4,00

Bron: Panteia

De sector research in 2020 krijgt te maken met krimp; weliswaar wordt dat in 2021 in scenario 1 ingehaald, maar in de overige scenario's is de ontwikkeling cumulatief over beide jaren negatief (-17% in scenario 4). Dit heeft mede te maken met financieringsproblemen. De winstgevendheid van bedrijven neemt af waardoor er minder mogelijkheden voor R&D zijn. Dit is een kwestie die natuurlijk ook binnen bedrijven die zelf R&D doen, speelt. Een en ander kan een rem op de innovatie van het Nederlandse bedrijfsleven zetten.

2.3.12 Overige zakelijke diensten

Onder de overige zakelijke diensten vallen in de eerste plaats de uitzendbureaus. Kostenbesparingen door bedrijven leiden tot verliezen in deze branche. Ook de reisbureaus hebben zwaar te lijden omdat zowel vakantiereizen als zakelijke reizen teruglopen. Het verhuur van roerende goederen heeft te maken met de algemene daling van het economisch activiteitsniveau; hetzelfde geldt voor schoonmaakbedrijven en hoveniers, en de beveiliging. In 2021 treedt wel enig herstel op (behalve in scenario 4).

Tabel 16 ontwikkeling toegevoegde waarde en arbeidsvolume in overige zakelijke diensten (in %)

		2020					2021				
		CEP	CPB-scenario				CEP	CPB-scenario			
			1	2	3	4		1	2	3	4
toegevoegde waarde											
niet-specialistische zakelijke diensten	N	1,50	-4,50	-15,00	-18,50	-16,50	1,50	3,50	-0,50	1,25	-4,00
waarvan											
verhuur van roerende goederen	77	4,50	-1,75	-7,25	-10,50	-8,25	3,50	2,25	2,75	1,75	-4,50
uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling	78	1,00	-5,50	-15,75	-20,75	-19,75	1,25	4,00	-3,50	1,00	-3,75
reisbureaus, reisorganisatie en -info	79	0,50	-11,75	-50,00	-50,25	-41,25	1,25	5,25	11,25	3,50	-8,75
schoonmaakbedrijven, hoveniers e.d.	81	1,00	-0,50	-1,50	-4,50	-3,00	1,25	3,25	-0,25	0,75	-2,50
rest zakelijke diensten	80, 82	1,00	-0,50	-1,50	-4,50	-5,25	0,25	2,25	-1,25	1,25	-3,50
arbeidsvolume											
niet-specialistische zakelijke diensten	N	1,00	-2,50	-10,50	-12,50	-13,50	0,75	2,75	3,00	1,00	-4,75
waarvan											
verhuur van roerende goederen	77	4,50	-0,75	-4,50	-8,00	-8,50	4,25	1,50	3,00	1,50	-4,25
uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling	78	1,50	-3,75	-14,00	-15,25	-16,75	1,00	3,50	2,75	0,75	-5,50
reisbureaus, reisorganisatie en -info	79	-2,25	-8,50	-31,00	-36,25	-37,50	-1,50	3,50	5,75	2,00	-7,50
schoonmaakbedrijven, hoveniers e.d.	81	0,00	-0,75	-2,25	-5,25	-5,00	0,00	1,50	2,75	0,75	-3,00
rest zakelijke diensten	80, 82	-0,25	-0,25	-2,00	-5,00	-5,25	-1,00	0,75	3,50	1,75	-4,00

Bron: Panteia

2.3.13 Overheid

Zoals hier gedefinieerd, bestaat de overheid uit twee delen: openbaar bestuur en overheidsdiensten (goed voor meer dan 450.000 arbeidsjaren aan werkgelegenheid), en het onderwijs (bijna 450.000 arbeidsjaren).

De overheid groeit in 2020 en 2021. In 2020 is de groei in het openbaar bestuur gelijk aan die in het basispad (CEP). Er is slechts een beperkt ongunstig effect van de coronacrisis in het onderwijs. Met een aantrekkende economie in 2021 is ook voor de overheid sprake van extra groei.

Tabel 17 ontwikkeling toegevoegde waarde en arbeidsvolume bij de overheid (in %)

		2020					2021				
		CEP	CPB-scenario				CEP	CPB-scenario			
			1	2	3	4		1	2	3	4
toegevoegde waarde											
overheid	O, P	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,50	3,50	2,50	1,75	
waarvan											
openbaar bestuur en overheidsdiensten	O	1,50	1,50	1,50	1,50	1,50	1,00	2,00	5,00	3,00	2,50
onderwijs	P	0,50	0,50	0,50	0,25	0,25	0,75	1,00	1,75	1,50	0,75
arbeidsvolume											
overheid	O, P	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	1,50	2,00	4,00	3,00	2,25
waarvan											
openbaar bestuur en overheidsdiensten	O	1,75	1,75	1,75	1,75	1,75	1,50	2,25	5,25	3,25	2,75
onderwijs	P	0,75	0,75	0,25	0,50	0,50	1,00	1,25	2,00	1,75	1,00

Bron: Panteia

2.3.14 Zorg

De sector zorg is een omvangrijke sector met veel werkgelegenheid; circa 1,3 miljoen mensen zijn er werkzaam. De sector omvat ziekenhuizen, geestelijke gezondheidszorg en verslavingszorg, medische praktijken, verpleeghuizen, huizen voor lichamelijk of verstandelijk gehandicapten, kinderopvang en jeugd- en welzijnswerk.

De uitbraak van het coronavirus en de gezondheids- en economische crisis die erop volgden hebben de sector onder grote druk gezet. In eerste instantie nam alleen de druk toe op de geneeskundige zorg, maar inmiddels krijgt ook de langdurige zorg het steeds moeilijker. Bovendien zorgt de coronacrisis voor meer verzuim onder personeel en grote personeelskrapte. Vele zorgaanbieders zien zich vanwege besmettingsgevaar momenteel genoodzaakt planbare zorg uit te stellen. Dit leidt tot tijdelijke onderbenutting maar waarschijnlijk geen afstel³².

Voor een analyse van de korte termijn impact moeten drie groepen van zorgaanbieders worden onderscheiden. Ten eerste betreft het hier de ziekenhuizen, de groep van zorgaanbieders die gedurende deze crisis het meest onder de aandacht zijn. Zij voelen zich genoodzaakt alle planbare zorg uit te stellen om voldoende bedden voor coronapatiënten beschikbaar te hebben en de IC-capaciteit te vergroten. Nederland beschikte voor de crisis over 1150 IC-bedden wat op 5 april is opgeschaald naar 2400 bedden. Eind maart is door het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport het Landelijk Coördinatiecentrum Patiënten Spreiding opgericht die belast is met het coördineren van de spreiding van patiënten over de Nederlandse ziekenhuizen ten tijde van de coronacrisis in Nederland in 2020 om de intensieve zorg tijdens de crisis zo optimaal mogelijk in te zetten. Inmiddels is het aantal voor corona patiënten in gebruik zijnde IC-bedden gedaald tot minder dan 1000, en ontstaat er ruimte voor 'inhaalvraag' in de ziekenhuizen. Wel moet een grotere IC-capaciteit in stand worden gehouden dan de oorspronkelijke 1150 bedden in verband met nieuwe corona-patiënten.

De tweede groep zorgaanbieders die wordt onderscheiden is de eerstelijnszorg. De eerstelijnszorg heeft te kampen met massaal wegblijvende patiënten en uitstel van behandelingen. Tandartsen voeren noodgedwongen alleen spoedeisende handelingen uit. Ook bij fysiotherapeuten is het stil. Het aantal verwijzingen naar ziekenhuizen en de geestelijke gezondheidszorg lag eind maart ruim 70% lager dan in 2019, maar zodra consumenten de weg naar de huisarts weer weten te vinden, zal ook hier van een inhaaleffecten sprake zijn. Daarbij komt dat het 'opgehokt' zijn gemakkelijk tot psychisch leed leidt. Apothekers hadden het in maart drukker dan normaal. Patiënten met chronische ziekten hamsterden medicijnvoorraden uit angst voor tekorten, maar dat kan ook een tijdelijk effect zijn.

Ten derde is er de langdurige zorg. De dagbesteding voor ouderen, gehandicapten en psychiatrische patiënten wordt vanwege het besmettingsgevaar en veelal kwetsbaarheid van de mensen overal stilgelegd. Wijkverpleegkundigen beperken waar mogelijk patiëntcontacten. Verder worden verpleeghuisafdelingen met een corona-uitbraak geïsoleerd, wat de opnamecapaciteit en daarmee de zorgverlening beperkt.

³² Het Economisch Bureau van de ING verwacht dat de totale zorgverlening dit jaar veel lager zal zijn dan verwacht. Dat gaat echter louter af op cijfers voor maart/april, en daar zit ongetwijfeld een belangrijk uitstel-effect in. Op langere termijn wordt uitstelvraag alsnog manifest. Zie <https://www.ing.nl/zakelijk/kennis-over-de-economie/onze-economie/de-nederlandse-economie/publicaties/nowcast-impact-van-coronavirus-op-de-economie.html>.

Tabel 18 ontwikkeling toegevoegde waarde en arbeidsvolume in de zorg (in %)

		2020					2021					
		CEP	CPB-scenario				CEP	CPB-scenario				
			1	2	3	4		1	2	3	4	
toegevoegde waarde												
zorg	Q	3,75	2,25	3,75	3,75	3,75	3,75	4,00	4,00	3,75	1,25	
waarvan												
gezondheidszorg	86	3,75	3,75	3,75	3,75	3,75	3,75	4,25	4,50	4,00	0,75	
verzorging en welzijn	87-88	3,50	0,00	3,50	3,50	3,50	3,75	3,50	3,25	3,25	1,75	
arbeidsvolume												
zorg	Q	3,00	2,00	3,00	3,00	3,00	3,75	3,25	3,25	3,50	2,50	
waarvan												
gezondheidszorg	86	3,75	3,75	3,75	3,75	3,75	4,50	4,00	4,00	4,00	3,25	
verzorging en welzijn	87-88	2,50	0,00	2,50	2,50	2,50	3,25	2,75	2,75	2,75	2,00	

Bron: Panteia

Naar verwachting heeft de coronacrisis in 2020 per saldo geen of weinig invloed op de ontwikkeling van de gezondheidszorg. Als er in 2021 een algemene opleving komt, dan zal dat ook in de gezondheidszorg te merken zijn; alleen in scenario 4 ontwikkelt de gezondheidszorg zich minder dan in 2020, en ook minder dan in het CEP basispad. In de sector verzorging en welzijn (onder andere verzorgingshuizen, thuishulp) zou bij een korte lockdown (scenario 1) sprake kunnen zijn van terugloop in de groei van de toegevoegde waarde in vergelijking met de CEP-raming. Anderzijds kan verlenging van de lockdown extra vraag met zich brengen (scenario's 2, 3 en 4). Al met al is sprake van een beperkt – doch negatief – effect van de coronacrisis op de groei.

2.3.15 Cultuur, recreatie en overige diensten

De arbeidsmarkt in de kunstensector wordt gekenmerkt door de grote mate waarin gebruik wordt gemaakt van zzp'ers en freelancers. De kunstensector telt circa 40.000 werknemers, daarnaast zijn er ruim 50.000 zelfstandigen actief³³. De culturele sector is in sterke mate een seizoensgebonden sector, waarbij veel producties een lange voorbereidingstijd en planning hebben. Gedurende deze voorbereidingstijd worden wel kosten gemaakt, die in de korte tijd dat een productie vertoond wordt terugverdiend moeten worden.

Binnen de kunstensector bestaan verschillende sub-sectoren. De podiumkunsten omvatten de activiteiten in theaters, schouwburgen, concertzalen, festivals en evenementen. Daarnaast vallen bibliotheken en andere kunstuitleencentra, musea en galerieën onder de kunstensector. Naast een onderscheid naar activiteiten is binnen de kunstensector onderscheid te maken tussen gesubsidieerde en commerciële ondernemingen.

Door de overheidsmaatregelen zijn theaters, concertzalen, musea en poppodia gedwongen te sluiten. Daarmee is het theaterseizoen, dat tot eind mei zou lopen, vervroegd beëindigd. Evenementen en festivals zijn tot 1 september afgelast. Ook het betaald voetbal is voorlopig niet mogelijk. De productie in de culturele sector is vrijwel volledig tot stilstand gekomen. Dit leidt volgens sectororganisatie Kunsten'92 tot een omzetverlies van 85 tot 100 miljoen euro per week³⁴.

Op 27 maart heeft de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap een pakket aan maatregelen aangekondigd om de culturele sector te ondersteunen. Onderdeel daarvan zijn de kabinetsbrede maatregelen als de NOW-regeling, ondersteuning voor zzp'ers, belastingmaatregelen en de Tegemoetkoming Ondernemers Getroffen Sectoren Covid-19. Daarnaast bevat het pakket een aantal sectorspecifieke maatregelen. Zo wordt de huur van rijks gesubsidieerde musea opgeschort en roept de rijksoverheid andere

³³ CBS, *Cultuur in beeld*

³⁴ Zie https://www.limburger.nl/cnt/dmf20200410_00155927/kunstwereld-gaat-naar-een-omzetverlies-van-969-miljoen-euro.

verhuurders op hetzelfde te doen. Ook zijn er coulanmaatregelen van kracht met betrekking tot de voorwaarden voor uitbetaling van subsidies.

Door de annulering van voorstellingen hebben consumenten wettelijk recht op restitutie van het aankoopbedrag. De culturele sector is een actie gestart³⁵ om consumenten te bewegen hun ticket te bewaren en alsnog te gebruiken (in geval van een verplaatst evenement) dan wel in te ruilen voor een voucher (in geval van een afgelast evenement). Daarmee hoopt de sector te voorkomen dat instellingen in liquiditeitsproblemen komen als gevolg van de verplichting om het aankoopbedrag van tickets te vergoeden. Tevens hoopt men hiermee het bezoek later in het jaar te stimuleren. Dit betekent overigens niet dat er in het najaar van inhaalvraag sprake zal zijn, het omzetverlies wordt voornamelijk uitgesteld.

Binnen de huidige kabinetsmaatregelen zijn er voor de culturele sector weinig mogelijkheden om alternatieve inkomsten te genereren. De sector denkt echter al wel na over mogelijkheden bij versoepeling van de maatregelen. Een voorbeeld daarvan is heropening met een beperktere capaciteit, door bijvoorbeeld twee derde van de stoelen in een theater of concertzaal leeg te laten, of door het aantal bezoekers in een museum te maximeren.

Tabel 19 ontwikkeling toegevoegde waarde en arbeidsvolume in cultuur, recreatie en overige diensten (in %)

		2020					2021				
		CEP	CPB-scenario				CEP	CPB-scenario			
			1	2	3	4		1	2	3	4
toegevoegde waarde											
cultuur, recreatie en overige diensten	R - U	1,75	-11,25	-29,75	-31,75	-26,25	1,50	5,75	7,00	3,00	-4,00
waarvan											
kunst, cultuur en kansspelen	90-92	0,25	-12,00	-30,75	-32,50	-27,25	2,25	6,00	7,25	3,25	-4,50
sport en recreatie	93	3,25	-10,75	-29,50	-32,00	-25,25	2,25	6,00	9,50	3,50	-3,25
overige dienstverlening	94 -96	2,00	-11,00	-29,00	-31,25	-25,50	0,75	5,50	6,25	2,75	-4,25
huishoudens en extraterritoriale organisaties	T, U	2,00	-11,00	-29,50	-31,50	-28,00	1,50	6,00	6,50	4,00	-1,75
arbeidsvolume											
cultuur, recreatie en overige diensten	R - U	0,50	-7,50	-20,00	-21,00	-17,00	0,50	5,25	3,75	1,75	-3,00
waarvan											
kunst, cultuur en kansspelen	90-92	0,00	-8,00	-20,50	-21,00	-16,75	-0,25	4,50	2,50	0,75	-3,75
sport en recreatie	93	0,75	-7,00	-18,50	-20,25	-16,50	2,00	6,50	5,25	3,00	-1,75
overige dienstverlening	94 -96	0,75	-7,25	-19,25	-20,25	-16,25	0,75	5,25	3,75	1,75	-3,00
huishoudens en extraterritoriale organisaties	T, U	0,50	-9,00	-29,25	-31,25	-27,00	0,50	6,25	4,75	2,75	-4,00

Bron: Panteia

De economische effecten van de coronacrisis zijn groot. De toegevoegde waarde in deze sector daalt in 2020 met tussen -11% en -32%, in alle sub-sectoren. In 2021 kan enig herstel optreden, maar onvoldoende om de verliezen in 2020 te compenseren.

³⁵ Zie www.bewaarjeticket.nl.

3 Provinciale detaillering

Bij de regionale detaillering van de scenario's is als volgt tewerk gegaan:

- Per sector zijn de aandelen van de regio's in Nederland geëxtrapoleerd naar 2020/2021. Deze extrapolatie is gebaseerd op ontwikkelingen tussen 1995 en 2018
- Voor elke sector is vervolgens de regionale ontwikkeling berekend als de landelijke groei zoals in het vorige hoofdstuk beschreven, en de verwachte toe- of afname van het aandeel van de regio in Nederland

Het sectorale beeld behorend bij het CEP 2020 vormt het basispad. Vergelijking van dit basispad met de ontwikkelingen behorend bij elk van de corona-scenario's geeft de invloed van het uitbreken van de corona-crisis op de economische ontwikkeling van de regio's. In dat licht moeten de hier gepresenteerde cijfers geïnterpreteerd worden.

Er is aangenomen dat de coronacrisis de vestigingsplaatsvoor- en nadelen niet beïnvloedt. Het tempo waarin de lockdown wordt opgeheven verschilt niet tussen regio's. Dat betekent concreet dat de veronderstelde trendmatige ontwikkeling van de aandelen van de regio's in de Nederlandse economie in de scenario's niet verschilt van het basispad. De economische impact van de coronacrisis op regionaal niveau is dus berekend door de regionale sectorstructuur te combineren met de landelijke sectorale ontwikkeling van toegevoegde waarde en werkgelegenheid.

3.1 De economische structuur van de regio's

De Nederlandse economie kan worden onderverdeeld in twaalf provincies, en een zogenoemde extra regio³⁶. Laatstgenoemde omvat alle economische activiteiten buiten het Nederlands grondgebied³⁷. De sectorstructuur van de regio's staat beschreven in Tabel 20. Er zijn enkele opmerkelijke verschillen tussen de regio's voor wat betreft hun economische structuur:

- Het grote aandeel van delfstoffenwinning in Groningen: het gaat hier om de aardgaswinning.
- Het grote belang van bouw, informatie en communicatie, de onroerend goed sector en cultuur en recreatie in Noord-Holland.
- De betrekkelijk geringe oriëntatie op de industrie in Groningen (vanwege het aardgas) en Utrecht en Noord- en Zuid-Holland (dienstverlening inclusief overheid).
- Zeeland, Noord-Brabant en Limburg hebben een meer industrieel profiel.
- Flevoland heeft een groot aandeel van handel, vervoer en horeca.
- Friesland, Drenthe, Flevoland en Zeeland hebben een betrekkelijk groot aandeel van de landbouw; In Drenthe en Friesland zijn ook overheid en zorg relatief groot, zoals ook in Groningen.
- De sectorstructuur van Overijssel en Gelderland vertoont grote gelijkheid met de van Nederland als geheel.

Daarnaast zijn er belangrijke verschillen tussen provincies voor wat betreft hun economische omvang: Noord- en Zuid- Holland zijn het grootst, gevolgd door Noord-Brabant en Gelderland. Utrecht, Zeeland, Drenthe en Flevoland zijn het kleinst, met elk een aandeel van 2% in het Nederlandse bbp (zie Figuur 1).

De figuur laat voorts zien dat het aandeel van de drie noordelijke provincies de laatste jaren geslonken is, ten gunste van vooral Utrecht en Noord-Holland. In de vooruitberekeningen voor 2020 en 2021 is aangenomen dat de onderliggende trends³⁸ doorzetten.

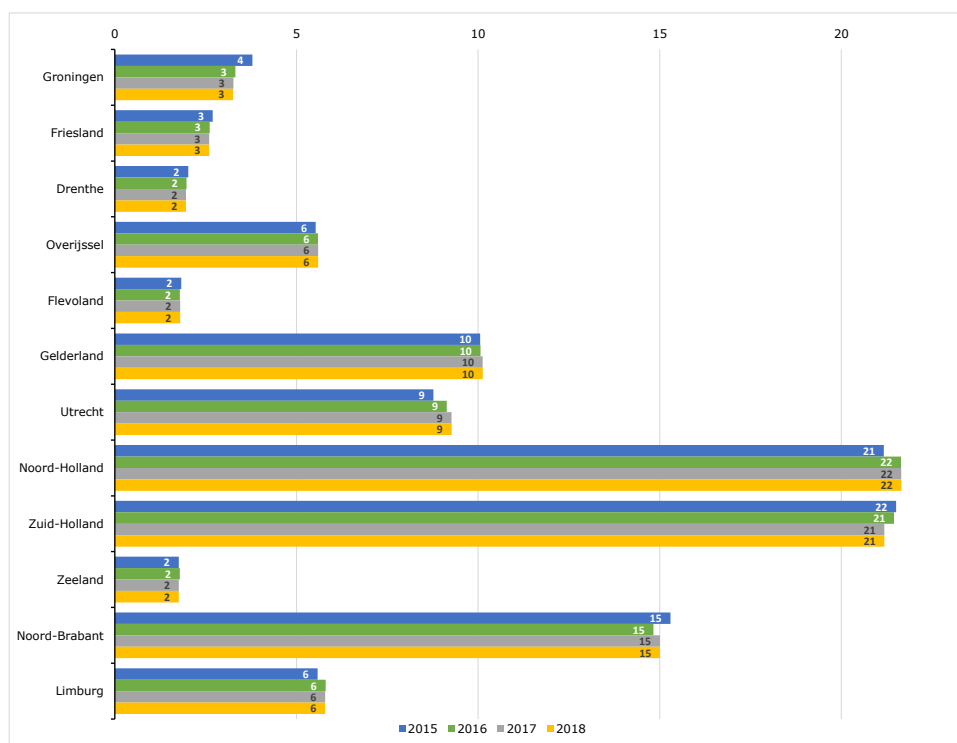
³⁶ De BES-eilanden blijven in alle analyses buiten beschouwing.

³⁷ Het CBS omschrijft dit als volgt: De Extra-regio omvat de territoriale wateren, het Nederlandse deel van het continentaal plat in de Noordzee en de zogenoemde territoriale enclaves in het buitenland, waaronder Nederlandse ambassades, consulaten en militaire bases.

³⁸ Op het niveau van de individuele sectoren en de afzonderlijke COROP-gebieden.

Figuur 1 aandeel provincies in de toegevoegde waarde (in %)

Bron: Panteia, op basis van CBS

3.2 De scenario's op hoofdlijnen

Tabel 21 beschrijft de ontwikkeling van de provinciale economieën in termen van toegevoegde waarde en arbeidsvolume in 2020 en 2021 volgens de onderscheiden scenario's³⁹. In elk scenario krimpt de toegevoegde waarde in 2020 in alle provincies. Noord-Brabant, Flevoland, Zeeland en Limburg worden in 2020 het sterkst getroffen door de coronacrisis (vergelijk Figuur 2 met het effect van de coronacrisis op de provinciale groei in scenario 4). In Flevoland speelt het grote aandeel van handel, vervoer en horeca een rol, in Noord-Brabant, Zeeland en Limburg het grote aandeel van de industrie. In de overige provincies is het negatieve effect van de coronacrisis op de groei van de toegevoegde waarde - gemiddeld over de scenario's - iets meer dan -5% in 2020. In 2021 veert de economie in alle provincies weer terug, behalve in scenario 4: in dat scenario heeft de coronacrisis ook in 2021 een negatieve invloed op de toegevoegde waarde.

Binnen provincies springen er een paar sub-regio's in negatieve zin tussenuit. Dat zijn Delfzijl en omstreken, Zuidwest Gelderland en Noord Limburg (handel, vervoer, horeca), alsmede Zuidwest Friesland, Zuidwest Drenthe, Zuidoost Drenthe, de Zaanstreek, IJmond en Zeeuwsch Vlaanderen (scenario's 3 en 4, vanwege de industrie). In Overig Groningen (de productie van aardgas blijft immers vrijwel ongewijzigd ten opzichte van het basispad), en Arnhem/Nijmegen, Noord Friesland, Noord Drenthe en de agglomeratie Den Haag (overheid) zijn de effecten van de coronacrisis relatief beperkt.

Evenals in paragraaf 2.2 is aangenomen dat bedrijven hun werkgelegenheid aanpassen aan de productie. Om deze reden lijkt het regionale patroon van de arbeidsproductiviteit in elk van de scenario's sterk op dat van de CEP 2020 raming, en zijn de effecten van de coronacrisis op de sectorale werkgelegenheid sterk gerelateerd aan die op de toegevoegde waarde.

³⁹ In Bijlage 1 zijn ook resultaten per sector en per COROP-gebied vermeld.

Tabel 20 sectorstructuur van de toegevoegde waarde per provincie, 2019 (totaal regio 100%)

	landbouw, delfstoffen- bosbouw en visserij	winning	industrie	openbaar nut	bouwnij- verheid	handel, vervoer en horeca	informatie en communicatie	financiële dienst- verlening	verhuur en handel van onroerend goed	zakelijke dienst- verlening	overheid en zorg	cultuur, recreatie, overige diensten	totaal
Groningen	2	11	10	7	4	12	5	3	6	11	28	2	100
Friesland	4	2	15	1	5	18	2	6	8	12	27	2	100
Drenthe	4	3	13	2	5	17	2	3	8	12	29	2	100
Overijssel	2	0	17	2	7	19	3	4	7	12	23	2	100
Flevoland	4	0	10	2	4	25	4	3	7	18	21	2	100
Gelderland	3	0	14	2	6	20	3	4	8	13	25	2	100
Utrecht	1	0	6	1	5	18	9	12	7	17	23	3	100
Noord-Holland	1	0	6	2	17	12	13	5	16	12	8	7	100
Zuid-Holland	2	0	10	2	5	22	4	5	7	16	23	3	100
Zeeland	5	0	20	4	6	22	1	3	8	10	20	2	100
Noord-Brabant	3	0	20	2	5	21	3	5	7	15	18	2	100
Limburg	3	0	21	2	4	20	3	4	7	13	22	2	100
Extra-Regio	0	85	0	0	0	0	0	0	0	0	15	0	100
Nederland	2	1	12	2	8	18	6	5	9	14	19	3	100

Bron: Panteia, op basis van CBS

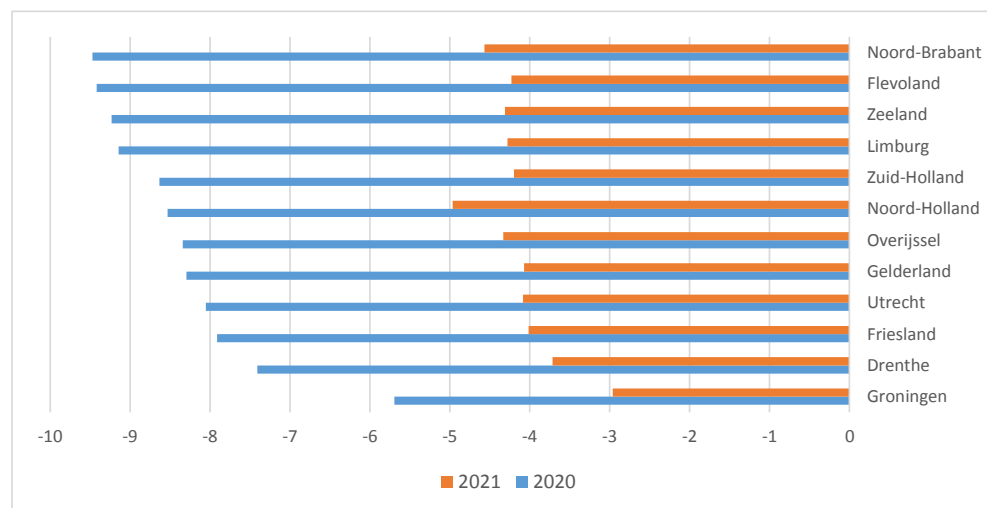

Tabel 21 ontwikkeling toegevoegde waarde en arbeidsvolume per provincie (in %)

	2020					2021				
	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4
toegevoegde waarde										
Groningen	-1,25	-3,25	-5,50	-7,25	-7,00	-1,00	0,75	1,00	-0,50	-3,75
Friesland	-0,75	-3,00	-6,25	-9,00	-8,50	0,00	2,00	2,25	0,50	-4,00
Drenthe	-1,25	-3,50	-6,50	-9,00	-8,50	-0,50	1,25	1,75	0,00	-4,25
Overijssel	0,50	-2,25	-5,50	-8,25	-8,00	0,75	2,75	3,00	1,00	-3,50
Flevoland	2,75	-0,25	-4,50	-7,25	-6,75	2,75	4,75	5,00	3,50	-1,50
Gelderland	0,75	-2,00	-5,50	-8,00	-7,75	1,00	3,00	3,25	1,50	-3,00
Utrecht	1,50	-0,75	-4,25	-7,00	-6,75	1,50	3,25	3,75	2,00	-2,50
Noord-Holland	1,25	-0,75	-5,00	-7,50	-7,25	2,00	3,75	4,50	1,50	-3,00
Zuid-Holland	2,00	-0,75	-4,75	-7,25	-6,75	2,00	3,75	4,25	2,50	-2,25
Zeeland	2,00	-0,75	-4,50	-7,25	-7,25	2,00	4,25	4,50	2,50	-2,25
Noord-Brabant	2,00	-0,75	-4,75	-7,75	-7,50	2,25	4,25	4,25	2,50	-2,50
Limburg	2,00	-1,00	-4,75	-7,50	-7,25	2,00	4,00	4,00	2,25	-2,50
Extra-Regio	-9,00	-10,00	-9,25	-9,25	-8,00	-9,25	-9,50	-7,75	-9,25	-10,50
Nederland	1,25	-1,25	-5,00	-7,50	-7,25	1,75	3,50	4,00	1,75	-2,75
totaal arbeidsvolume										
Groningen	-0,25	-2,25	-5,50	-7,00	-6,50	-0,25	1,25	1,75	0,50	-3,75
Friesland	-2,00	-4,25	-7,75	-9,50	-9,00	-1,75	-0,25	0,25	-1,25	-5,75
Drenthe	-2,00	-4,25	-7,75	-9,25	-8,75	-1,75	-0,25	0,25	-1,00	-5,50
Overijssel	-0,25	-2,75	-6,25	-8,25	-7,75	-0,25	1,50	2,00	0,25	-4,25
Flevoland	2,25	-0,50	-4,50	-6,25	-5,75	2,00	3,75	4,25	2,50	-2,25
Gelderland	0,25	-2,25	-5,75	-7,50	-7,00	0,25	1,75	2,50	0,75	-3,75
Utrecht	1,75	-0,75	-4,25	-6,00	-5,50	1,50	3,25	3,75	2,25	-2,25
Noord-Holland	1,25	-1,25	-5,50	-7,50	-7,00	1,00	2,75	3,00	1,25	-3,25
Zuid-Holland	2,25	-0,50	-4,25	-6,00	-5,50	1,75	3,50	4,00	2,50	-2,00
Zeeland	1,75	-1,00	-5,00	-6,75	-6,00	1,50	3,25	4,00	2,25	-2,75
Noord-Brabant	2,00	-0,75	-4,75	-6,75	-6,25	1,50	3,50	4,00	2,25	-2,75
Limburg	1,75	-1,00	-4,75	-6,75	-6,00	1,50	3,25	3,75	2,00	-2,75
Extra-Regio	-1,50	-2,00	-1,25	-1,50	-1,25	-1,25	-1,50	-1,50	-1,50	-2,50
Nederland	1,25	-1,25	-5,25	-7,00	-6,50	1,00	2,75	3,25	1,50	-3,00

Bron: Panteia. Het basispad (CEP) gaat per sector uit van een trendmatige ontwikkeling van de aandelen van de regio's in de Nederlandse economie, gecombineerd met de landelijke groeivoeten per sector zoals gepresenteerd in hoofdstuk 2. Voor elk van de corona-scenario's is uitgegaan van dezelfde ontwikkeling van de regionale aandelen in Nederland, gecombineerd met de bijbehorende landelijke sectorale groeivoeten uit hoofdstuk 2.

Figuur 2 invloed coronacrisis op de groei van de toegevoegde waarde per provincie, 2020 en 2021, scenario 4 (in %-punt)

Bron: Panteia, op basis van CBS

4 Detaillering per grootteklasse

4.1 De structuur van het bedrijfsleven naar grootteklasse

In het voorgaande is het onderscheid naar bedrijfsgrootte nog buiten beschouwing gelaten. Onderscheiden naar grootteklasse, zijn echter niet voor alle sectoren gegevens bekend. De analyse van de economische effecten van de coronacrisis in dit hoofdstuk beperkt zich daarom tot de zogenoemde business economy, welke de volgende sectoren omvat:

- landbouw, bosbouw en visserij (SBI A)
- industrie (SBI C)
- nutsbedrijven (SBI D, E)
- bouw (SBI F)
- handel, vervoer en horeca (excl. post en koeriers; SBI G -I excl. 53)
- informatie en communicatie (SBI J)
- specialistische zakelijke diensten (SBI M)
- niet-specialistische zakelijke diensten (SBI N)
- cultuur, recreatie en overige diensten (SBI R -U)

De sectoren delfstoffenwinning, post en koeriers, de financiële dienstverlening, overheid en zorg blijven hier dus buiten beschouwing. Vooral het niet meenemen van de overheid en de zorg heeft invloed op de uitkomsten van de analyse aangezien deze beide sectoren ondanks de coronacrisis nog een positieve ontwikkeling laten zien. Er wordt onderscheid gemaakt tussen het mkb en het grootbedrijf. Het grootbedrijf omvat alle bedrijven met tenminste 250 werkzame personen, en hun dochters (ook als zij minder dan 250 werkzame personen tellen). Het mkb omvat dus alle overige bedrijven, dat wil zeggen alle bedrijven met minder dan 250 personen die geen dochterbedrijf van een grootbedrijf zijn; dit is het zogenaamde zelfstandig mkb (inclusief zelfstandigen). Daarbinnen wordt onderscheid gemaakt tussen kleinbedrijf (minder dan 50 werkzame personen) en middenbedrijf (tussen 50 en 250 werkzame personen).

Tabel 22 vat de economische structuur van de business economy samen, onderscheiden naar sector en grootteklasse. Landbouw, bosbouw en visserij, de bouw, handel, vervoer en horeca⁴⁰, en de specialistische zakelijke diensten zijn als kleinschalig aan te merken, met een aandeel van het mkb in de totale toegevoegde waarde dat ruim boven het gemiddelde (51%) van de business economy ligt. Bezien per grootteklasse blijkt dat binnen het kleinbedrijf de bouw en handel, vervoer en horeca een aandeel hebben van in totaal 57% in de toegevoegde waarde – tegen minder dan 50% binnen de toegevoegde waarde van alle bedrijven in de business economy. Bij het grootbedrijf valt het grote aandeel van de industrie op. Buiten de groothandel is het mkb meer dan het grootbedrijf gericht op de binnenlandse markt⁴¹. Wel is de indirecte export – via leveringen van goederen en diensten aan exporterende bedrijven – aanzienlijk. In de groothandel exporteert het kleinbedrijf in de groothandel juist meer dan midden- en grootbedrijf.

Buiten de groothandel is het mkb meer dan het grootbedrijf gericht op de binnenlandse markt⁴². Wel is de indirecte export van het mkb – via leveringen van

⁴⁰ Binnen deze groep heeft het transport een afwijkende grootteklassenverdeling, onder andere in verband met de luchtvaart; deze sub-sector is sterk grootschalig.

⁴¹ Zie CBS, Een IO-tabel voor het mkb en grootbedrijf (CBS, 2016; zie ook <https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2016/23/de-rol-van-het-mkb-in-de-nederlandse-economie>).

⁴² Zie CBS, Een IO-tabel voor het mkb en grootbedrijf (CBS, 2016), en <https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2016/23/de-rol-van-het-mkb-in-de-nederlandse-economie>).

goederen en diensten aan exporterende bedrijven – aanzienlijk. In de groothandel exporteert het kleinbedrijf in de groothandel juist meer dan midden- en grootbedrijf.

Tabel 22 De economische structuur per grootteklasse (in %)

	klein	midden	MKB	groot	totaal
aandelen grootteklassen in de toegevoegde waarde (%)					
landbouw, bosbouw en visserij	90	5	95	5	100
industrie	19	12	31	69	100
nutsbedrijven	9	9	18	82	100
bouw	59	12	71	29	100
handel, vervoer en horeca (*)	45	11	56	44	100
informatie en communicatie	32	7	39	61	100
specialistische zakelijke diensten	54	8	62	38	100
niet-specialistische zakelijke diensten	30	14	44	56	100
cultuur, recreatie en overige diensten	62	15	77	23	100
business economy	40	11	51	49	100
aandelen sectoren in de totale toegevoegde waarde van de business economy, per grootteklasse (%)					
landbouw, bosbouw en visserij	8	2	7	0	4
industrie	8	20	10	24	17
nutsbedrijven	1	3	1	7	4
bouw	15	11	14	6	10
handel, vervoer en horeca (*)	42	38	41	35	38
informatie en communicatie	8	6	8	13	10
specialistische zakelijke diensten	7	4	6	4	5
niet-specialistische zakelijke diensten	7	12	8	10	9
cultuur, recreatie en overige diensten	4	4	4	1	3
business economy	100	100	100	100	100

(*) excl. post en koeriers

Bron: Panteia

4.2 De scenario's op hoofdlijnen

Tabel 23 toont de ontwikkeling van de business economy gedurende 2020 en 2021, onderscheiden naar klein-, midden- en grootbedrijf, in elk van de vier scenario's⁴³. In 2020 is die voor elk scenario in elke grootteklasse negatief, in het mkb meer dan in het grootbedrijf. Dat komt door het naar verhouding grote aandeel van toegevoegde waarde in de bruto productie in het mkb. Alleen in het meest ongunstige scenario 4 is de groei in 2020 in het kleinbedrijf even negatief als in het grootbedrijf. Dat komt omdat in dat scenario ook de export sterk afneemt, en het directe effect hiervan op het kleinbedrijf – buiten de groothandel – beperkt is. Dat het kleinbedrijf in 2020 minder door de coronacrisis geraakt wordt dan het middenbedrijf komt doordat het kleinbedrijf meer dan het middenbedrijf op de particuliere consumptie is gericht (denk aan bakkers, slagers), die in de CPB-scenario's betrekkelijk beperkt krimpt. Het totaalbeeld dat het mkb een sterkere daling doormaakt dan het grootbedrijf is in veel individuele sectoren terug te vinden (Bijlage 4). Uitzonderingen op deze regel zijn vooral de industrie, en de zakelijke diensten. Het mkb in de industrie ondervindt relatief weinig hinder van de uitvoerdaling. In de zakelijke diensten is het mkb vooral geconcentreerd in de specialistische zakelijke diensten, die relatief weinig hinder van de coronacrisis ondervinden. Daar tegenover staat dat vooral in de sector cultuur, recreatie en overige diensten (die voor ongeveer drie kwart uit mkb bestaat) het mkb sterk wordt getroffen.

Voor wat betreft de werkgelegenheid is consistentie met het CPB betracht: het arbeidsvolume past zich aan bij de toegevoegde waarde. Het patroon van de werkgelegenheid lijkt daarom sterk op dat van de toegevoegde waarde. Daarbij moet wel worden aangetekend dat veel arbeid in het kleinbedrijf vaste arbeid is, die zich niet gemakkelijk aanpast aan de productieomvang. Daarom is de productiviteitsverlaging in het kleinbedrijf wellicht onderschat, en denkbaar is daarom dat de gevolgen van de coronacrisis voor de winstgevendheid van het kleinbedrijf groter zijn dan voor midden- en grootbedrijf. In dat geval zijn de gevolgen van de

⁴³ In Bijlage 1 zijn ook resultaten per sector en grootteklasse te vinden.

coronacrisis op het kleinbedrijf onderschat omdat bedrijven het hoofd niet meer boven water kunnen houden.

Tabel 23 ontwikkeling toegevoegde waarde per grootteklasse en arbeidsvolume naar grootteklasse in de business economy (in %)

	2020					2021				
	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4
toegevoegde waarde										
klein	1,25	-2,50	-8,75	-12,00	-10,50	1,50	4,25	4,75	1,75	-3,50
midden	1,25	-3,25	-9,50	-13,25	-13,25	1,50	5,00	3,50	1,25	-4,75
MKB	1,25	-2,75	-8,75	-12,25	-11,00	1,50	4,50	4,50	1,75	-3,75
groot	1,50	-2,00	-7,00	-10,50	-10,50	1,75	4,50	4,25	2,00	-3,75
arbeidsvolume										
klein	0,50	-3,00	-9,00	-11,00	-9,50	0,25	2,50	4,00	1,25	-3,75
midden	0,75	-3,50	-10,00	-12,75	-12,00	0,25	3,25	3,25	1,50	-5,25
MKB	0,50	-3,25	-9,25	-11,50	-10,00	0,25	2,75	4,00	1,25	-4,25
groot	1,00	-2,50	-7,25	-9,75	-9,75	0,50	3,00	3,50	1,75	-4,50

Bron: Panteia. In tegenstelling tot de uitkomsten in hoofdstukken 2 en 3 gaat het hier om de business economy, dat wil zeggen dat sommige sectoren buiten beschouwing zijn gebleven. De uitkomsten zijn op sectorniveau consistent met die in hoofdstuk 2.

Bijlagen

Bijlage 1 Werkwijze

De CPB scenario's vormen het uitgangspunt. Deze zijn eerst op landelijk niveau gedesaggregeerd naar sector. Deze sectorale ramingen zijn vervolgens nader onderverdeeld naar regio en grootteklasse. De geraamde ontwikkeling van toegevoegde waarde en arbeidsvolume is steeds consistent met het bovenliggende niveau: op sectorniveau voor Nederland als geheel (hoofdstuk 2) met de CPB-ramingen, en op regionaal (hoofdstuk 3) en grootteklasseniveau (hoofdstuk 4) met de sectorale ramingen voor Nederland als geheel.

Sectoraal

Panteia's PRISMA-model voorziet in de behoefte aan onderzoek naar de economische gevolgen van maatregelen die in de structuur van het bedrijfsleven ingrijpen⁴⁴. Panteia heeft onlangs een geheel vernieuwde versie in gebruik genomen, genaamd PRISMA-D. Dit is een model waarin op hoog detailniveau prognoses van de economische ontwikkeling per sector worden gemaakt. De macro-economische ontwikkeling zoals bbp, consumptie en investeringen, export, totale werkgelegenheid, lonen en prijzen, geraamd door CPB, wordt daarbij als gegeven beschouwd; PRISMA-D dient juist om een sectorale onderverdeling van deze macrocijfers te maken. Op sectorniveau zijn kernvariabelen: afzet en productie, verbruik van intermediaire goederen en diensten, loonkosten en winstgevendheid. Verder worden vooruitberekeningen gemaakt van investeringen en werkgelegenheid. Omdat het model sterk gedesaggregeerd is (er worden 63 sectoren onderscheiden), is het bijzonder geschikt om veranderingen in de structuur van de economie in macro-economisch verband te onderzoeken. Het model is geconstrueerd rond een input-output tabel van de Nederlandse economie, zodat ontwikkelingen in een bepaalde sector ook de toeleverende sectoren beïnvloedt. Het model is gecalibreerd op CBS-data over de periode 1995 -2018.

In dit onderzoek zijn de PRISMA-D uitkomsten getoetst aan een bottom-up aanpak: wat zouden de gevolgen per (globale) sector zijn als het bedrijfsleven in de sectoren tijdelijk 'op slot' zou gaan⁴⁵.

Regionaal

Het model PRISMA-R(egio) is achter het landelijke PRISMA geschakeld. Met PRISMA-R worden de landelijke ramingen voor productie en werkgelegenheid nader gedetailleerd naar regio, *i.c.* de 52 COROP+ gebieden. Per sector wordt een trendmatige ontwikkeling van de aandelen van de regio's in de Nederlandse economie verondersteld. De ontwikkeling van een sector in een regio wordt dus bepaald door de trendmatige ontwikkeling van het aandeel van de regio in de totale omvang van die sector, en de landelijke groei van die sector. Alle berekeningen worden op het niveau van de COROP+ gebieden gedaan, provinciale uitkomsten worden door aggregatie verkregen.

Het model is empirisch getoetst aan historische ontwikkelingen sinds 1995.

⁴⁴ Zie <https://www.panteia.nl/themas/economie-ondernemerschap/mkb-ondernemerschap/het-prisma-model/>.

⁴⁵ Conform de werkwijze in OECD Interim Economic Assessment Coronavirus: The world economy at risk (OECD, 2 maart 2020)

Per grootteklasse

Uitgangspunt is de maatwerk IO-tabel die CBS voor het jaar 2012 heeft samengesteld. Per sector wordt aangenomen dat de ontwikkeling van de finale afzet (per afzetcategorie), zoals met PRISMA-D berekend, representatief is voor elke grootteklasse binnen die sector. Met behulp van standaard IO-formules wordt dan de toegevoegde waarde voor elke grootteklasse berekend, die tot slot wordt afgestemd op de overeenkomstige sectorale ontwikkeling volgens PRISMA-D⁴⁶. Voor wat betreft de werkgelegenheid is verondersteld dat de sectorale ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit representatief is voor elke grootteklasse binnen die sector. De aldus berekende werkgelegenheid per grootteklasse wordt eveneens afgestemd op het overeenkomstige sectorale PRISMA-D cijfer.

⁴⁶ In de gebruikte IO-tabel zijn alleen voor de business economy gegevens per grootteklasse bekend. Voor de overige sectoren is wel het totaal voor alle bedrijven bekend, de IO-tabel dekt dus de gehele economie. Derhalve zijn de gebruikelijke IO-formules van toepassing.

Bijlage 3 Detailuitkomsten regionale analyse

Het basispad (CEP) gaat per sector uit van een trendmatige ontwikkeling van de aandelen van de regio's in de Nederlandse economie, gecombineerd met de landelijke groeivoeten per sector zoals gepresenteerd in hoofdstuk 2. Voor elk van de corona-scenario's is uitgegaan van dezelfde ontwikkeling van de regionale aandelen in Nederland, gecombineerd met de bijbehorende landelijke sectorale groeivoeten uit hoofdstuk 2.

Tabel 3.1 landbouw, bosbouw en visserij

	2020					2021				
	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4
toegevoegde waarde										
Groningen	0,50	-4,75	-9,25	-14,25	-15,75	0,50	2,75	2,25	4,25	1,50
Friesland	0,25	-5,00	-9,50	-14,25	-15,75	0,25	2,75	2,00	4,25	1,25
Drenthe	-1,50	-6,75	-11,00	-16,00	-17,25	-1,00	1,25	0,50	2,75	-0,25
Overijssel	2,25	-3,00	-7,50	-12,50	-14,00	2,25	4,75	4,00	6,25	3,25
Flevoland	2,00	-3,25	-7,75	-12,75	-14,25	2,00	4,25	3,50	5,75	2,75
Gelderland	0,25	-5,00	-9,50	-14,50	-15,75	0,50	2,75	2,25	4,25	1,50
Utrecht	0,75	-4,50	-9,00	-14,00	-15,50	1,25	3,50	2,75	5,00	2,00
Noord-Holland	0,50	-4,75	-9,25	-14,00	-15,50	0,50	2,75	2,25	4,25	1,25
Zuid-Holland	1,25	-4,00	-8,50	-13,50	-15,00	1,25	3,75	3,00	5,00	2,25
Zeeland	1,50	-3,75	-8,25	-13,25	-14,75	1,50	4,00	3,25	5,50	2,50
Noord-Brabant	0,75	-4,50	-9,00	-13,75	-15,25	0,75	3,25	2,50	4,50	1,75
Limburg	1,75	-3,50	-8,25	-13,00	-14,50	1,50	4,00	3,25	5,50	2,50
Extra-Regio	1,25	-4,00	-8,50	-13,50	-15,00	1,25	3,75	3,00	5,00	2,25
totaal arbeidsvolume										
Groningen	-3,00	-3,25	-7,75	-11,25	-8,75	-0,50	-0,25	0,00	-1,00	-5,75
Friesland	-3,50	-3,75	-8,25	-11,75	-9,00	-2,00	-1,50	-1,50	-2,50	-7,00
Drenthe	-5,75	-6,00	-10,25	-13,75	-11,25	-4,00	-3,75	-3,75	-4,75	-9,00
Overijssel	-2,25	-2,75	-7,00	-10,75	-8,00	0,00	0,25	0,25	-0,75	-5,25
Flevoland	-1,50	-2,00	-6,50	-10,00	-7,25	-0,25	0,00	0,00	-1,00	-5,50
Gelderland	-3,00	-3,50	-8,00	-11,50	-8,75	-1,50	-1,25	-1,25	-2,25	-6,75
Utrecht	-5,75	-6,00	-10,50	-13,75	-11,25	-4,00	-3,75	-3,75	-4,75	-9,00
Noord-Holland	-3,00	-3,25	-7,75	-11,25	-8,75	-1,75	-1,50	-1,25	-2,50	-7,00
Zuid-Holland	-1,75	-2,25	-6,50	-10,25	-7,50	-0,50	-0,25	0,00	-1,25	-5,75
Zeeland	-1,25	-1,50	-6,00	-9,75	-7,00	0,00	0,25	0,50	-0,50	-5,25
Noord-Brabant	-1,50	-2,00	-6,25	-10,00	-7,25	0,00	0,25	0,25	-0,75	-5,25
Limburg	-2,25	-2,50	-7,00	-10,50	-8,00	-1,00	-0,75	-0,50	-1,75	-6,25
Extra-Regio	-1,75	-2,00	-6,50	-10,00	-7,50	-0,25	0,00	0,00	-1,00	-5,50

Tabel 3.2 Delfstoffenwinning

	2020					2021				
	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4
toegevoegde waarde										
Groningen	-10,50	-11,50	-11,00	-11,25	-9,50	-11,25	-11,50	-9,75	-11,50	-12,50
Friesland	-17,00	-18,00	-17,50	-17,50	-16,00	-17,25	-17,50	-16,00	-17,50	-18,75
Drenthe	-18,25	-19,25	-18,75	-18,75	-17,25	-18,75	-19,00	-17,50	-19,00	-20,00
Overijssel	-19,00	-20,00	-19,50	-19,50	-18,00	-19,50	-19,75	-18,25	-19,75	-20,75
Flevoland	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Gelderland	-19,00	-20,00	-19,50	-19,50	-18,00	-19,50	-19,75	-18,25	-19,75	-20,75
Utrecht	-10,00	-11,25	-10,75	-10,75	-9,00	-10,75	-11,00	-9,25	-11,00	-12,00
Noord-Holland	-11,25	-12,25	-11,75	-11,75	-10,25	-11,75	-12,00	-10,25	-12,00	-13,25
Zuid-Holland	-10,50	-11,50	-11,00	-11,25	-9,50	-11,00	-11,25	-9,75	-11,25	-12,50
Zeeland	-10,25	-11,50	-10,75	-11,00	-9,25	-10,75	-11,00	-9,50	-11,25	-12,25
Noord-Brabant	-11,00	-12,25	-11,50	-11,75	-10,00	-11,50	-11,75	-10,25	-12,00	-13,00
Limburg	-10,25	-11,50	-11,00	-11,00	-9,25	-11,00	-11,25	-9,50	-11,25	-12,25
Extra-Regio	-11,00	-12,25	-11,75	-11,75	-10,00	-11,75	-12,00	-10,25	-12,00	-13,00
totaal arbeidsvolume										
Groningen	6,75	5,00	4,75	4,75	5,00	-1,50	-2,25	-2,00	-2,25	-2,75
Friesland	-22,00	-23,25	-23,50	-23,50	-23,25	-24,75	-25,25	-25,00	-25,25	-25,75
Drenthe	-16,00	-17,50	-17,75	-17,50	-17,25	-20,25	-20,75	-20,50	-20,75	-21,25
Overijssel	-16,25	-17,75	-17,75	-17,75	-17,50	-20,00	-20,50	-20,25	-20,50	-21,00
Flevoland	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Gelderland	-16,25	-17,75	-18,00	-18,00	-17,75	-21,50	-22,00	-21,75	-22,00	-22,50
Utrecht	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Noord-Holland	-19,25	-20,75	-21,00	-21,00	-20,75	-23,25	-23,75	-23,50	-23,75	-24,00
Zuid-Holland	-16,75	-18,25	-18,50	-18,25	-18,00	-20,75	-21,25	-21,00	-21,25	-21,75
Zeeland	-16,25	-17,75	-17,75	-17,75	-17,50	-19,75	-20,25	-20,00	-20,25	-20,75
Noord-Brabant	-20,00	-21,50	-21,50	-21,50	-21,25	-23,25	-23,75	-23,75	-23,75	-24,25
Limburg	-18,00	-19,50	-19,50	-19,50	-19,25	-23,50	-24,00	-23,75	-24,00	-24,50
Extra-Regio	-16,00	-17,25	-17,50	-17,50	-17,25	-19,50	-20,00	-19,75	-20,00	-20,50

Tabel 3.3 Industrie

	2020					2021				
	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4
toegevoegde waarde										
Groningen	-4,00	-8,25	-11,25	-15,00	-16,50	-2,00	2,00	-1,50	-3,00	-7,75
Friesland	-3,00	-7,50	-10,50	-14,25	-15,75	-0,75	3,50	0,00	-1,75	-6,50
Drenthe	-3,25	-7,50	-10,50	-14,25	-15,75	-2,75	1,25	-2,00	-3,75	-8,50
Overijssel	2,00	-2,75	-5,75	-9,75	-11,25	2,00	6,25	2,75	1,00	-4,00
Flevoland	2,50	-2,00	-5,25	-9,25	-10,75	2,50	6,75	3,00	1,50	-3,50
Gelderland	0,00	-4,50	-7,75	-11,50	-13,00	0,25	4,50	1,00	-0,75	-5,50
Utrecht	-0,50	-5,00	-8,25	-12,00	-13,50	-0,25	4,00	0,50	-1,25	-6,00
Noord-Holland	2,50	-2,25	-5,50	-9,50	-11,00	2,25	6,50	2,75	1,25	-3,75
Zuid-Holland	1,75	-3,00	-6,25	-10,00	-11,75	1,50	5,75	2,00	0,50	-4,50
Zeeland	2,75	-2,00	-5,25	-9,25	-10,75	2,50	6,75	3,25	1,50	-3,50
Noord-Brabant	2,50	-2,25	-5,25	-9,25	-11,00	2,25	6,50	3,00	1,50	-3,75
Limburg	1,50	-3,25	-6,25	-10,25	-11,75	1,25	5,50	1,75	0,25	-4,75
Extra-Regio	2,75	-2,00	-5,00	-9,00	-10,75	2,75	7,00	3,25	1,75	-3,25
totaal arbeidsvolume										
Groningen	-1,25	-4,00	-9,00	-12,75	-10,75	-2,25	0,75	1,50	-1,00	-10,25
Friesland	-5,25	-7,75	-12,50	-16,25	-14,25	-5,75	-3,00	-2,25	-4,75	-13,50
Drenthe	-4,50	-7,00	-12,00	-15,50	-13,75	-5,25	-2,25	-1,50	-4,00	-13,00
Overijssel	-0,75	-3,25	-8,50	-12,00	-10,25	-1,50	1,50	2,25	-0,25	-9,50
Flevoland	0,25	-2,25	-7,50	-11,25	-9,25	-0,75	2,25	3,00	0,25	-9,00
Gelderland	-0,75	-3,50	-8,50	-12,25	-10,25	-1,75	1,25	2,00	-0,50	-9,75
Utrecht	-1,50	-4,00	-9,25	-12,75	-11,00	-2,25	0,75	1,50	-1,00	-10,25
Noord-Holland	2,25	-0,50	-5,75	-9,50	-7,50	1,25	4,50	5,00	2,50	-7,00
Zuid-Holland	0,75	-1,75	-6,75	-10,75	-8,75	0,00	3,00	3,75	1,25	-8,25
Zeeland	0,75	-1,75	-7,00	-10,75	-8,75	-0,25	2,75	3,50	1,00	-8,50
Noord-Brabant	1,25	-1,25	-6,50	-10,25	-8,25	0,25	3,50	4,00	1,50	-7,75
Limburg	0,50	-2,00	-7,25	-11,00	-9,00	-0,50	2,50	3,25	0,75	-8,50
Extra-Regio	1,50	-1,25	-6,25	-10,25	-8,25	0,50	3,50	4,25	1,75	-7,75

Tabel 3.4 Openbaar nut

	2020					2021				
	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4
toegevoegde waarde										
Groningen	0,00	-0,25	-0,75	-0,75	-4,25	0,50	3,75	3,25	2,50	2,00
Friesland	-5,75	-6,00	-6,50	-6,50	-9,75	-4,50	-1,50	-2,00	-2,75	-3,25
Drenthe	-4,75	-4,75	-5,50	-5,50	-8,75	-4,00	-1,00	-1,25	-2,00	-2,50
Overijssel	-2,75	-2,75	-3,50	-3,50	-6,75	-1,50	1,50	1,00	0,25	-0,25
Flevoland	1,00	0,75	0,00	0,00	-3,25	1,50	4,75	4,25	3,50	3,00
Gelderland	-0,25	-0,50	-1,00	-1,25	-4,50	0,50	3,75	3,25	2,50	2,00
Utrecht	-0,50	-0,50	-1,25	-1,25	-4,50	0,25	3,50	3,00	2,25	1,75
Noord-Holland	0,75	0,75	0,00	0,00	-3,25	1,50	4,50	4,00	3,25	2,75
Zuid-Holland	-0,25	-0,50	-1,00	-1,25	-4,50	0,25	3,50	3,00	2,25	1,75
Zeeland	0,00	0,00	-0,75	-0,75	-4,25	0,50	3,75	3,25	2,50	2,00
Noord-Brabant	-0,25	-0,50	-1,25	-1,25	-4,50	0,00	3,25	2,75	2,00	1,50
Limburg	-0,50	-0,75	-1,25	-1,50	-4,75	0,00	3,25	2,75	2,00	1,50
Extra-Regio	0,50	0,25	-0,50	-0,50	-3,75	1,00	4,25	3,75	3,00	2,50
totaal arbeidsvolume										
Groningen	-3,75	-3,75	-4,75	-4,75	-4,50	-2,75	-1,50	0,50	-1,50	-1,25
Friesland	-15,00	-15,00	-15,75	-15,75	-15,50	-12,50	-11,50	-9,75	-11,50	-11,25
Drenthe	-0,25	-0,25	-1,25	-1,25	-1,00	5,00	6,25	8,50	6,50	6,50
Overijssel	0,25	0,25	-0,75	-0,75	-0,50	0,50	1,75	3,75	2,00	2,00
Flevoland	1,00	1,00	0,00	0,00	0,25	-3,75	-2,50	-0,50	-2,25	-2,25
Gelderland	-2,00	-2,25	-3,00	-3,25	-3,00	-1,50	-0,50	1,50	-0,25	-0,25
Utrecht	1,00	1,00	0,00	0,00	0,25	1,25	2,50	4,75	2,75	2,75
Noord-Holland	0,75	0,75	-0,25	-0,25	0,00	1,00	2,25	4,25	2,50	2,50
Zuid-Holland	1,00	0,75	0,00	-0,25	0,00	1,25	2,25	4,50	2,50	2,75
Zeeland	0,25	0,25	-0,50	-0,75	-0,50	0,50	1,75	3,75	2,00	2,00
Noord-Brabant	-0,50	-0,50	-1,50	-1,50	-1,25	-1,25	0,00	2,00	0,25	0,25
Limburg	-1,00	-1,00	-2,00	-2,00	-1,75	-1,00	0,25	2,25	0,50	0,50
Extra-Regio	1,25	1,25	0,50	0,25	0,50	1,50	2,75	4,75	3,00	3,00

Tabel 3.5 Bouwnijverheid

	2020					2021				
	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4
toegevoegde waarde										
Groningen	-2,75	-1,25	-4,00	-6,50	-6,25	1,75	3,75	4,00	-3,25	-5,75
Friesland	-3,50	-2,00	-4,75	-7,25	-6,75	1,00	3,25	3,25	-4,00	-6,50
Drenthe	-4,75	-3,50	-6,25	-8,50	-8,25	0,25	2,25	2,50	-4,75	-7,25
Overijssel	-1,75	-0,25	-3,00	-5,50	-5,25	2,75	4,75	5,00	-2,50	-5,00
Flevoland	-3,50	-2,25	-5,00	-7,50	-7,00	0,75	2,75	3,00	-4,25	-6,75
Gelderland	-3,50	-2,25	-5,00	-7,25	-7,00	0,75	2,75	3,00	-4,25	-6,75
Utrecht	-2,25	-1,00	-3,75	-6,00	-5,75	2,00	4,00	4,25	-3,25	-5,75
Noord-Holland	-2,00	-0,75	-3,50	-6,00	-5,50	2,25	4,25	4,25	-3,00	-5,50
Zuid-Holland	-2,25	-0,75	-3,50	-6,00	-5,75	2,00	4,25	4,25	-3,00	-5,50
Zeeland	-2,50	-1,25	-4,00	-6,25	-6,00	1,50	3,75	3,75	-3,50	-6,00
Noord-Brabant	-2,50	-1,00	-3,75	-6,25	-5,75	1,75	4,00	4,00	-3,25	-5,75
Limburg	-2,50	-1,25	-4,00	-6,25	-6,00	1,75	3,75	4,00	-3,50	-6,00
Extra-Regio	-2,00	-0,75	-3,50	-5,75	-5,50	2,25	4,25	4,50	-3,00	-5,50
totaal arbeidsvolume										
Groningen	-1,25	-3,50	-7,75	-8,50	-10,50	-0,50	0,25	1,50	-1,25	-4,50
Friesland	-1,25	-3,50	-7,50	-8,25	-10,50	-1,00	-0,50	1,00	-2,00	-5,00
Drenthe	-4,25	-6,25	-10,50	-11,25	-13,25	-3,25	-2,50	-1,25	-4,00	-7,25
Overijssel	1,75	-0,50	-4,75	-5,50	-8,00	1,50	2,25	3,50	0,75	-2,50
Flevoland	1,75	-0,50	-4,75	-5,50	-7,75	1,75	2,25	3,75	0,75	-2,50
Gelderland	-1,25	-3,50	-7,75	-8,25	-10,50	-1,00	-0,25	1,00	-1,75	-5,00
Utrecht	1,75	-0,50	-4,75	-5,50	-7,75	1,75	2,50	3,75	0,75	-2,50
Noord-Holland	2,00	-0,25	-4,75	-5,50	-7,75	1,75	2,50	3,75	1,00	-2,50
Zuid-Holland	2,25	0,00	-4,50	-5,25	-7,50	2,00	2,75	4,00	1,25	-2,25
Zeeland	1,50	-0,75	-5,00	-5,75	-8,00	1,50	2,25	3,50	0,50	-2,75
Noord-Brabant	2,25	0,00	-4,50	-5,25	-7,50	2,00	2,75	4,00	1,25	-2,25
Limburg	2,00	-0,25	-4,75	-5,50	-7,75	1,75	2,50	3,75	1,00	-2,25
Extra-Regio	2,50	0,25	-4,25	-5,00	-7,25	2,25	3,00	4,25	1,50	-2,00

Tabel 3.6 Handel, vervoer en horeca

	2020					2021				
	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4
toegevoegde waarde										
Groningen	0,00	-5,00	-12,75	-16,25	-14,50	-0,25	2,50	6,00	1,50	-6,50
Friesland	0,25	-4,75	-12,50	-16,00	-14,25	0,25	3,00	6,50	2,00	-6,00
Drenthe	-0,75	-5,75	-13,25	-17,00	-15,00	-0,75	2,00	5,50	1,00	-6,75
Overijssel	1,25	-3,75	-11,50	-15,25	-13,50	1,00	4,00	7,25	3,00	-5,25
Flevoland	2,50	-2,50	-10,50	-14,25	-12,25	2,00	5,00	8,50	4,00	-4,25
Gelderland	0,75	-4,25	-12,00	-15,75	-14,00	0,50	3,25	6,75	2,25	-5,75
Utrecht	2,50	-2,75	-10,50	-14,25	-12,50	2,00	4,75	8,25	3,75	-4,25
Noord-Holland	2,25	-2,75	-10,75	-14,50	-12,50	1,75	4,75	8,00	3,75	-4,50
Zuid-Holland	2,25	-2,75	-10,75	-14,50	-12,50	1,75	4,50	8,00	3,50	-4,50
Zeeland	2,25	-2,75	-10,75	-14,50	-12,50	1,75	4,75	8,00	3,75	-4,50
Noord-Brabant	2,25	-2,75	-10,75	-14,50	-12,50	2,00	4,75	8,25	3,75	-4,50
Limburg	2,00	-3,00	-11,00	-14,75	-12,75	1,50	4,50	7,75	3,50	-4,75
Extra-Regio	2,50	-2,75	-10,50	-14,25	-12,50	2,00	4,75	8,25	3,75	-4,25
totaal arbeidsvolume										
Groningen	-1,50	-6,25	-12,00	-14,00	-12,75	-2,00	1,00	2,00	-0,25	-7,00
Friesland	-2,25	-7,00	-12,50	-14,50	-13,50	-2,25	0,75	1,75	-0,50	-7,25
Drenthe	-3,00	-7,75	-13,25	-15,25	-14,00	-2,75	0,25	1,25	-1,00	-7,50
Overijssel	-0,50	-5,50	-11,00	-13,00	-12,00	-1,00	2,25	3,25	1,00	-5,75
Flevoland	1,75	-3,00	-8,75	-11,00	-9,75	1,25	4,50	5,50	3,25	-3,75
Gelderland	0,00	-4,75	-10,50	-12,50	-11,50	-0,75	2,50	3,50	1,25	-5,50
Utrecht	1,25	-3,75	-9,50	-11,75	-10,50	0,50	3,75	4,75	2,50	-4,50
Noord-Holland	2,00	-3,00	-8,75	-11,00	-9,75	1,50	4,50	5,50	3,25	-3,75
Zuid-Holland	2,00	-3,00	-8,75	-11,00	-9,75	1,25	4,50	5,50	3,25	-3,75
Zeeland	1,75	-3,25	-8,75	-11,00	-9,75	1,25	4,50	5,50	3,25	-3,75
Noord-Brabant	1,50	-3,25	-9,00	-11,25	-10,00	1,25	4,25	5,50	3,00	-3,75
Limburg	1,50	-3,25	-9,00	-11,25	-10,00	1,00	4,25	5,25	3,00	-4,00
Extra-Regio	2,00	-3,00	-8,75	-10,75	-9,50	1,50	4,75	5,75	3,50	-3,50

Tabel 3.7 Informatie en communicatie

	2020					2021				
	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4
toegevoegde waarde										
Groningen	2,00	2,25	2,75	1,25	-1,25	1,75	3,25	2,50	2,75	1,00
Friesland	-5,50	-5,00	-4,75	-6,00	-8,25	-4,00	-3,00	-3,25	-3,25	-4,75
Drenthe	-6,25	-6,00	-5,75	-7,00	-9,25	-4,25	-3,25	-3,75	-3,75	-5,25
Overijssel	0,50	1,00	1,25	0,00	-2,50	0,50	1,75	1,25	1,25	-0,25
Flevoland	4,50	5,00	5,25	4,00	1,25	4,25	5,50	5,00	5,00	3,25
Gelderland	2,25	2,75	3,00	1,75	-0,75	2,50	3,75	3,25	3,25	1,75
Utrecht	3,25	3,75	4,00	2,75	0,00	3,00	4,25	3,75	3,75	2,25
Noord-Holland	3,25	3,75	4,00	2,75	0,00	3,00	4,25	3,75	3,75	2,25
Zuid-Holland	3,00	3,50	3,75	2,50	0,00	2,75	4,25	3,75	3,75	2,00
Zeeland	4,75	5,25	5,50	4,25	1,50	5,00	6,25	5,75	5,75	4,25
Noord-Brabant	5,00	5,50	5,75	4,50	1,75	4,75	6,00	5,50	5,50	3,75
Limburg	2,25	2,75	3,00	1,75	-0,75	2,00	3,25	2,75	2,75	1,25
Extra-Regio	3,50	4,00	4,25	3,00	0,50	3,25	4,75	4,00	4,25	2,50
totaal arbeidsvolume										
Groningen	2,75	2,75	3,25	2,25	2,50	2,50	4,50	4,50	3,75	1,75
Friesland	-5,00	-4,75	-4,25	-5,25	-5,00	-4,75	-2,75	-2,75	-3,50	-5,25
Drenthe	-9,75	-9,75	-9,25	-10,25	-10,00	-9,25	-7,50	-7,50	-8,00	-9,75
Overijssel	-1,25	-1,25	-0,50	-1,75	-1,50	-2,50	-0,50	-0,50	-1,25	-3,25
Flevoland	2,75	2,75	3,50	2,25	2,50	1,50	3,50	3,50	3,00	1,00
Gelderland	0,00	0,25	0,75	-0,50	-0,25	-0,75	1,25	1,25	0,75	-1,50
Utrecht	3,00	3,00	3,75	2,50	2,75	2,00	4,00	4,00	3,25	1,25
Noord-Holland	3,25	3,50	4,00	2,75	3,25	2,00	4,25	4,00	3,50	1,50
Zuid-Holland	2,00	2,00	2,75	1,50	1,75	0,50	2,75	2,50	2,00	0,00
Zeeland	2,00	2,00	2,75	1,50	1,75	0,75	2,75	2,75	2,00	0,00
Noord-Brabant	2,00	2,25	2,75	1,50	2,00	1,00	3,00	3,00	2,25	0,25
Limburg	1,75	2,00	2,50	1,25	1,50	0,50	2,50	2,50	2,00	0,50
Extra-Regio	3,25	3,50	4,00	2,75	3,25	2,00	4,00	4,00	3,50	1,25

Tabel 3.8 Financiële dienstverlening

	2020					2021				
	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4
toegevoegde waarde										
Groningen	-2,25	-2,50	-3,50	-9,50	-11,00	-0,75	0,25	1,00	0,25	-6,25
Friesland	-1,00	-1,25	-2,25	-8,50	-9,75	0,25	1,25	2,00	1,00	-5,50
Drenthe	-5,50	-5,75	-6,75	-12,50	-14,00	-3,75	-2,75	-2,00	-2,75	-9,00
Overijssel	-2,25	-2,50	-3,25	-9,50	-11,00	-1,00	0,25	0,75	0,00	-6,50
Flevoland	-1,50	-1,75	-2,50	-8,75	-10,25	0,00	1,00	1,75	0,75	-5,75
Gelderland	-1,25	-1,50	-2,25	-8,50	-10,00	0,50	1,75	2,50	1,50	-5,00
Utrecht	-2,00	-2,25	-3,00	-9,25	-10,50	-0,50	0,50	1,25	0,25	-6,00
Noord-Holland	-2,25	-2,50	-3,25	-9,50	-11,00	-1,00	0,25	0,75	0,00	-6,50
Zuid-Holland	-1,00	-1,25	-2,25	-8,50	-9,75	0,25	1,25	2,00	1,25	-5,25
Zeeland	-0,75	-1,25	-2,00	-8,25	-9,75	0,50	1,50	2,25	1,25	-5,25
Noord-Brabant	-1,00	-1,25	-2,25	-8,50	-9,75	0,25	1,25	2,00	1,25	-5,25
Limburg	-1,50	-1,75	-2,50	-8,75	-10,25	0,00	1,00	1,75	0,75	-5,75
Extra-Regio	-1,25	-1,50	-2,50	-8,75	-10,00	0,00	1,00	1,75	1,00	-5,50
totaal arbeidsvolume										
Groningen	-2,00	0,00	-1,00	-8,25	-9,75	-2,25	0,50	1,75	-0,75	-11,00
Friesland	-0,50	1,50	0,50	-6,75	-8,50	0,25	3,00	4,00	1,75	-9,00
Drenthe	-6,75	-5,00	-5,75	-12,75	-14,25	-6,75	-4,00	-3,00	-5,25	-15,25
Overijssel	-2,25	-0,25	-1,25	-8,50	-10,25	-2,25	0,50	1,50	-0,75	-11,25
Flevoland	-1,25	0,50	-0,25	-7,75	-9,25	-1,75	1,00	2,00	-0,25	-10,75
Gelderland	-2,50	-0,50	-1,50	-8,75	-10,50	-2,75	0,00	1,00	-1,25	-11,50
Utrecht	-2,25	-0,50	-1,25	-8,50	-10,25	-2,50	0,25	1,25	-1,00	-11,50
Noord-Holland	-1,25	0,75	-0,25	-7,50	-9,25	-1,50	1,25	2,25	0,00	-10,50
Zuid-Holland	-1,75	0,00	-0,75	-8,00	-9,75	-2,00	0,75	1,75	-0,50	-11,00
Zeeland	-3,00	-1,25	-2,00	-9,25	-11,00	-3,25	-0,75	0,50	-1,75	-12,25
Noord-Brabant	-1,50	0,25	-0,50	-8,00	-9,50	-1,75	0,75	2,00	-0,25	-10,75
Limburg	-1,75	0,00	-0,75	-8,25	-9,75	-2,00	0,75	1,75	-0,50	-11,00
Extra-Regio	-1,75	0,25	-0,75	-8,00	-9,75	-2,00	0,75	1,75	-0,50	-11,00

Tabel 3.9 Verhuur en handel van onroerend goed

	2020					2021				
	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4
toegevoegde waarde										
Groningen	1,75	2,00	-1,00	-3,75	-3,50	1,50	2,00	6,25	1,00	-5,75
Friesland	0,50	0,75	-2,25	-4,75	-4,50	0,50	1,00	5,25	0,00	-6,50
Drenthe	0,75	1,00	-2,00	-4,75	-4,50	1,00	1,25	5,75	0,50	-6,25
Overijssel	1,75	2,00	-1,25	-3,75	-3,50	1,50	1,75	6,25	1,00	-5,75
Flevoland	2,75	3,00	-0,25	-2,75	-2,50	2,50	2,75	7,25	2,00	-4,75
Gelderland	2,00	2,25	-0,75	-3,50	-3,25	2,00	2,25	6,75	1,25	-5,25
Utrecht	2,00	2,25	-0,75	-3,50	-3,25	1,75	2,25	6,50	1,25	-5,50
Noord-Holland	2,50	3,00	-0,25	-2,75	-2,50	2,50	2,75	7,25	2,00	-4,75
Zuid-Holland	2,25	2,50	-0,50	-3,00	-2,75	2,25	2,50	7,00	1,50	-5,00
Zeeland	2,25	2,50	-0,50	-3,00	-2,75	2,25	2,50	7,00	1,50	-5,00
Noord-Brabant	2,50	2,75	-0,25	-3,00	-2,75	2,25	2,50	7,00	1,75	-5,00
Limburg	2,50	2,75	-0,25	-3,00	-2,75	2,25	2,50	7,00	1,75	-5,00
Extra-Regio	2,50	2,75	-0,25	-2,75	-2,75	2,50	2,75	7,25	1,75	-4,75
totaal arbeidsvolume										
Groningen	12,50	12,25	11,00	5,50	6,75	9,00	9,50	9,00	7,50	2,75
Friesland	13,25	13,00	11,75	6,00	7,50	9,75	10,25	9,75	8,00	3,50
Drenthe	17,75	17,50	16,25	10,50	11,75	11,75	12,25	11,50	10,00	5,25
Overijssel	22,00	21,50	20,25	14,25	15,75	13,00	13,50	13,00	11,25	6,50
Flevoland	12,25	12,00	10,75	5,25	6,50	11,75	12,25	11,50	10,00	5,25
Gelderland	16,50	16,25	14,75	9,00	10,50	11,75	12,25	11,50	10,00	5,25
Utrecht	12,25	11,75	10,50	5,00	6,50	10,75	11,25	10,75	9,00	4,50
Noord-Holland	-2,00	-2,25	-3,25	-8,00	-7,00	-1,75	-1,50	-2,00	-3,25	-7,50
Zuid-Holland	3,75	3,50	2,25	-2,75	-1,50	3,50	4,00	3,50	2,00	-2,50
Zeeland	9,75	9,50	8,25	2,75	4,00	8,75	9,25	8,50	7,00	2,50
Noord-Brabant	9,75	9,50	8,25	2,75	4,00	8,50	9,00	8,50	6,75	2,25
Limburg	10,75	10,50	9,25	3,75	5,00	9,25	9,75	9,25	7,50	3,00
Extra-Regio	-2,50	-2,75	-4,00	-8,75	-7,50	-2,25	-2,00	-2,25	-3,75	-8,00

Tabel 3.10 Zakelijke dienstverlening

	2020					2021				
	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4
toegevoegde waarde										
Groningen	-1,00	-5,00	-12,50	-15,75	-13,75	-1,00	0,50	-3,00	-1,00	-6,50
Friesland	1,00	-3,00	-10,50	-14,00	-11,75	1,00	2,50	-1,25	1,00	-4,50
Drenthe	-0,25	-4,25	-11,75	-15,00	-13,00	1,25	3,00	-0,75	1,50	-4,25
Overijssel	0,50	-3,50	-11,00	-14,25	-12,25	0,75	2,25	-1,50	0,75	-4,75
Flevoland	4,50	0,25	-7,50	-11,00	-8,75	4,25	6,00	2,25	4,50	-1,25
Gelderland	-0,25	-4,25	-11,75	-15,00	-13,00	0,25	2,00	-1,75	0,50	-5,25
Utrecht	1,75	-2,25	-10,00	-13,50	-11,25	1,50	3,25	-0,75	1,50	-4,00
Noord-Holland	1,50	-2,50	-10,25	-13,50	-11,50	1,25	3,00	-0,75	1,50	-4,25
Zuid-Holland	2,75	-1,25	-9,00	-12,50	-10,25	2,75	4,50	0,50	3,00	-2,75
Zeeland	2,75	-1,50	-9,00	-12,50	-10,50	2,50	4,25	0,25	2,50	-3,00
Noord-Brabant	2,75	-1,25	-9,00	-12,50	-10,25	2,50	4,25	0,50	2,75	-3,00
Limburg	3,50	-0,75	-8,50	-12,00	-9,75	3,25	5,00	1,00	3,50	-2,25
Extra-Regio	3,50	-0,50	-8,50	-11,75	-9,75	3,25	5,00	1,25	3,50	-2,25
totaal arbeidsvolume										
Groningen	-2,50	-5,50	-11,50	-13,75	-14,00	-3,25	-1,25	-0,25	-2,50	-8,50
Friesland	-3,50	-6,25	-12,50	-14,50	-14,75	-3,75	-1,75	-0,75	-3,00	-8,75
Drenthe	-2,00	-4,75	-11,00	-13,25	-13,50	-2,25	-0,25	0,75	-1,50	-7,50
Overijssel	0,00	-3,00	-9,25	-11,50	-11,75	0,25	2,25	3,25	1,00	-5,00
Flevoland	2,75	-0,25	-6,75	-9,00	-9,50	2,00	4,00	5,25	2,75	-3,50
Gelderland	0,75	-2,25	-8,75	-11,00	-11,25	0,00	2,25	3,25	0,75	-5,25
Utrecht	2,50	-0,50	-7,00	-9,25	-9,75	2,00	4,00	5,25	2,75	-3,50
Noord-Holland	0,75	-2,25	-8,50	-10,75	-11,00	0,00	2,25	3,25	0,75	-5,25
Zuid-Holland	3,00	0,00	-6,50	-9,00	-9,25	2,25	4,25	5,50	3,00	-3,25
Zeeland	2,00	-1,00	-7,50	-9,75	-10,00	1,25	3,25	4,50	2,00	-4,25
Noord-Brabant	2,00	-1,00	-7,25	-9,50	-10,00	1,50	3,50	4,50	2,25	-4,00
Limburg	2,00	-1,00	-7,25	-9,75	-10,00	1,25	3,50	4,50	2,00	-4,00
Extra-Regio	2,75	-0,25	-6,75	-9,00	-9,50	2,00	4,00	5,25	2,75	-3,50

Tabel 3.11 Overheid en zorg

	2020					2021				
	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4
toegevoegde waarde										
Groningen	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	1,50	2,75	2,00	0,50
Friesland	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,50	2,50	1,75	0,25
Drenthe	1,75	1,75	1,75	1,75	1,75	1,75	2,25	3,25	2,50	1,00
Overijssel	-0,50	-0,50	-0,50	-0,50	-0,50	-0,50	0,25	1,25	0,50	-0,75
Flevoland	3,25	3,25	3,25	3,25	3,25	3,25	3,75	5,00	4,25	2,75
Gelderland	2,25	2,25	2,25	2,25	2,25	2,25	2,75	3,75	3,00	1,50
Utrecht	2,50	2,50	2,50	2,50	2,50	2,50	2,25	2,75	4,00	3,25
Noord-Holland	2,75	2,50	2,75	2,75	2,75	2,50	3,00	4,00	3,25	1,75
Zuid-Holland	2,50	2,50	2,50	2,50	2,50	2,50	2,75	4,00	3,25	1,75
Zeeland	2,75	2,50	2,75	2,75	2,75	2,50	3,00	4,00	3,25	1,75
Noord-Brabant	2,75	2,50	2,75	2,75	2,75	2,50	3,00	4,00	3,25	1,75
Limburg	2,75	2,75	2,75	2,75	2,75	2,50	3,00	4,25	3,50	2,00
Extra-Regio	2,75	2,75	2,75	2,75	2,75	2,75	3,00	4,25	3,50	2,00
totaal arbeidsvolume										
Groningen	1,75	1,50	1,75	1,75	1,75	2,50	2,25	2,25	2,00	1,00
Friesland	0,75	0,75	0,75	0,75	0,75	1,25	1,00	1,00	1,00	0,00
Drenthe	0,75	0,50	0,75	0,75	0,75	1,25	1,00	1,00	1,00	0,00
Overijssel	-0,75	-1,00	-0,75	-0,75	-0,75	0,25	0,00	0,00	-0,25	-1,00
Flevoland	3,50	3,25	3,50	3,50	3,50	4,00	3,50	3,50	3,50	2,50
Gelderland	1,75	1,50	1,75	1,75	1,75	2,50	2,00	2,00	2,00	1,00
Utrecht	2,50	2,25	2,50	2,50	2,50	3,00	2,75	2,75	2,75	1,75
Noord-Holland	2,50	2,25	2,50	2,50	2,50	3,00	2,50	2,50	2,50	1,50
Zuid-Holland	2,75	2,75	2,75	2,75	2,75	3,25	3,00	3,00	3,00	2,00
Zeeland	2,75	2,50	2,75	2,75	2,75	3,25	3,00	3,00	3,00	2,00
Noord-Brabant	2,75	2,50	2,75	2,75	2,75	3,25	3,00	3,00	2,75	1,75
Limburg	2,75	2,50	2,75	2,75	2,75	3,25	3,00	3,00	2,75	1,75
Extra-Regio	3,00	2,75	3,00	3,00	3,00	3,50	3,00	3,00	3,00	2,00

Tabel 3.12 Cultuur, recreatie, overige diensten

	2020					2021				
	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4
toegevoegde waarde										
Groningen	-0,75	-13,50	-31,25	-33,50	-28,00	-0,50	3,75	5,00	1,00	-6,00
Friesland	-1,00	-13,50	-31,50	-33,50	-28,00	-0,75	3,25	4,75	0,75	-6,25
Drenthe	-1,75	-14,25	-32,00	-34,00	-28,75	-1,50	2,75	4,00	0,00	-6,75
Overijssel	-3,00	-15,50	-33,00	-35,00	-29,50	-2,25	2,00	3,25	-0,75	-7,75
Flevoland	2,75	-10,50	-29,00	-31,00	-25,50	2,50	6,75	8,00	4,00	-3,25
Gelderland	0,00	-12,75	-31,00	-33,00	-27,50	-0,25	4,00	5,25	1,50	-5,75
Utrecht	1,50	-11,50	-29,75	-32,00	-26,25	1,25	5,50	7,00	3,00	-4,25
Noord-Holland	2,25	-10,75	-29,25	-31,25	-25,75	2,00	6,25	7,75	3,75	-3,50
Zuid-Holland	2,25	-11,00	-29,25	-31,50	-25,75	1,75	6,25	7,50	3,50	-3,75
Zeeland	2,75	-10,25	-28,75	-31,00	-25,25	2,50	6,75	8,25	4,25	-3,00
Noord-Brabant	2,00	-11,00	-29,50	-31,50	-26,00	1,75	6,00	7,25	3,25	-4,00
Limburg	2,00	-11,00	-29,50	-31,50	-25,75	1,75	6,00	7,50	3,50	-3,75
Extra-Regio	2,50	-10,50	-29,00	-31,25	-25,50	2,25	6,50	7,75	3,75	-3,50
totaal arbeidsvolume										
Groningen	-0,25	-8,25	-21,00	-22,00	-18,00	0,00	4,75	3,00	1,25	-3,75
Friesland	-6,25	-13,75	-25,75	-26,75	-23,00	-5,50	-0,75	-2,50	-4,25	-9,00
Drenthe	-3,00	-10,75	-23,25	-24,25	-20,25	-3,00	1,75	0,00	-1,75	-6,50
Overijssel	-4,00	-11,50	-24,00	-25,00	-21,00	-3,25	1,25	-0,25	-2,25	-7,00
Flevoland	1,50	-6,75	-19,50	-20,75	-16,50	1,25	6,25	4,50	2,50	-2,50
Gelderland	-3,75	-11,50	-23,75	-24,75	-20,75	-3,00	1,50	0,00	-2,00	-6,75
Utrecht	0,50	-7,50	-20,25	-21,50	-17,25	0,50	5,50	3,75	1,75	-3,00
Noord-Holland	2,25	-6,00	-19,00	-20,25	-16,00	2,00	7,00	5,25	3,25	-1,75
Zuid-Holland	1,75	-6,50	-19,50	-20,50	-16,25	1,50	6,50	4,75	2,75	-2,25
Zeeland	1,75	-6,50	-19,50	-20,50	-16,25	1,50	6,25	4,50	2,75	-2,25
Noord-Brabant	1,25	-7,00	-19,75	-21,00	-16,75	1,25	6,00	4,25	2,25	-2,50
Limburg	0,25	-7,75	-20,50	-21,75	-17,50	0,00	5,00	3,25	1,25	-3,50
Extra-Regio	2,25	-6,00	-19,00	-20,00	-15,75	2,00	7,00	5,25	3,25	-1,75

Tabel 3.13 toegevoegde waarde per COROP-gebied (in %)

	2020					2021				
	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4
Oost-Groningen	-3,00	-5,50	-8,50	-11,00	-10,75	-2,00	-0,25	0,00	-1,75	-5,75
Delfzijl en omgeving	-6,50	-9,50	-13,25	-16,00	-15,75	-4,25	-2,00	-1,50	-3,75	-8,50
Overig Groningen	-0,75	-2,25	-4,25	-5,75	-5,75	-0,50	1,00	1,50	0,00	-3,25
Noord-Friesland	0,50	-1,50	-4,25	-6,75	-6,50	1,50	3,00	3,50	1,75	-2,50
Zuidwest-Friesland	-5,50	-8,25	-12,00	-14,75	-14,25	-4,50	-2,50	-2,25	-4,25	-8,75
Zuidoost-Friesland	0,25	-2,75	-6,50	-9,00	-8,50	0,50	2,25	2,50	0,75	-4,00
Noord-Drenthe	-0,75	-2,75	-5,75	-7,75	-7,25	0,25	1,75	2,25	0,75	-3,25
Zuidoost-Drenthe	-1,25	-4,00	-7,25	-9,75	-9,50	-0,75	1,25	1,25	-0,50	-4,75
Zuidwest-Drenthe	-1,50	-4,00	-7,25	-9,50	-9,25	-0,75	1,00	1,25	-0,25	-4,50
Noord-Overijssel	-0,50	-2,75	-6,25	-8,75	-8,50	0,25	2,00	2,50	0,50	-4,00
Zuidwest-Overijssel	-1,25	-3,75	-7,25	-9,75	-9,50	-0,50	1,50	1,50	-0,25	-4,50
Twente	1,25	-1,25	-4,75	-7,50	-7,25	1,50	3,75	3,75	1,50	-3,00
Veluwe	1,50	-1,00	-4,50	-7,00	-6,75	2,00	4,00	4,25	2,25	-2,25
Achterhoek	0,00	-2,50	-6,25	-8,75	-8,75	0,50	2,75	3,00	0,75	-3,75
Arnhem/Nijmegen	0,50	-1,75	-5,00	-7,25	-7,00	0,75	2,50	3,00	1,50	-2,75
Zuidwest-Gelderland	-1,25	-4,50	-9,00	-12,00	-11,25	-0,75	1,50	2,00	-0,25	-5,50
Utrecht	1,50	-0,75	-4,25	-7,00	-6,75	1,50	3,25	3,75	2,00	-2,50
Kop van Noord-Holland	1,75	-0,75	-4,25	-7,00	-6,50	2,00	3,75	4,50	2,50	-2,00
Alkmaar en omgeving	1,75	-0,50	-4,00	-6,50	-6,00	2,00	3,50	4,25	2,25	-2,25
IJmond	1,50	-1,25	-5,00	-7,75	-7,75	1,75	4,00	4,00	1,75	-2,75
Agglomeratie Haarlem	1,50	-1,00	-4,75	-7,25	-6,50	1,50	3,25	3,75	2,00	-2,50
Zaanstreek	2,00	-1,00	-5,25	-8,00	-7,50	2,00	4,25	4,50	2,00	-3,00
Groot-Amsterdam	1,25	-0,75	-5,00	-7,75	-7,25	2,00	3,75	4,50	1,25	-3,25
Het Gooi en Vechtstreek	2,00	-0,50	-4,25	-6,75	-6,50	2,00	3,75	4,25	2,50	-2,25
Agglomeratie Leiden en Bollenstreek	1,50	-1,00	-4,50	-7,00	-6,50	1,75	3,50	3,75	2,00	-2,50
Agglomeratie 's-Gravenhage	2,00	-0,25	-3,50	-5,75	-5,00	2,00	3,50	3,75	2,75	-1,50
Delft en Westland	1,75	-1,25	-5,25	-8,00	-7,75	1,75	3,75	4,00	2,50	-2,00
Oost-Zuid-Holland	2,00	-0,50	-4,75	-7,50	-7,25	2,25	4,25	4,75	2,50	-2,25
Groot-Rijnmond	2,00	-1,00	-5,00	-7,75	-7,25	2,00	4,00	4,50	2,50	-2,50
Zuidoost-Zuid-Holland	1,75	-1,00	-5,00	-8,00	-7,50	2,00	4,25	4,50	2,00	-3,00
Zeeuwsch-Vlaanderen	2,00	-1,00	-5,00	-8,00	-8,00	2,25	4,75	4,50	2,25	-2,75
Overig Zeeland	2,00	-0,75	-4,50	-7,00	-6,75	2,00	4,25	4,50	2,50	-2,00
West-Noord-Brabant	2,00	-1,00	-5,00	-7,75	-7,50	2,00	4,25	4,50	2,50	-2,50
Midden-Noord-Brabant	2,00	-1,00	-5,25	-8,00	-7,50	2,00	4,00	4,25	2,25	-2,75
Noordoost-Noord-Brabant	2,00	-0,75	-4,50	-7,25	-7,00	2,25	4,25	4,50	2,50	-2,25
Zuidoost-Noord-Brabant	2,25	-0,75	-4,75	-7,75	-7,50	2,25	4,50	4,00	2,50	-2,25
Noord-Limburg	1,75	-1,50	-5,75	-8,75	-8,50	1,75	4,00	4,00	2,25	-2,75
Midden-Limburg	2,25	-0,50	-4,50	-7,00	-6,75	2,25	4,50	4,75	2,75	-2,00
Zuid-Limburg	1,75	-1,00	-4,25	-7,00	-6,75	1,75	4,00	3,75	2,25	-2,50
Flevoland	2,75	-0,25	-4,50	-7,25	-6,75	2,75	4,75	5,00	3,50	-1,50
Extra-Regio	-9,00	-10,00	-9,25	-9,25	-8,00	-9,25	-9,50	-7,75	-9,25	-10,50
Nederland	1,25	-1,25	-5,00	-7,50	-7,25	1,75	3,50	4,00	1,75	-2,75

Tabel 3.14 Arbeidsvolume per COROP-gebied (in %)

	2020					2021				
	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4
Oost-Groningen	-3,00	-5,25	-9,00	-10,75	-10,00	-2,50	-1,00	-0,50	-2,00	-6,75
Delfzijl en omgeving	-4,75	-7,50	-11,25	-13,25	-12,25	-3,50	-1,75	-1,00	-2,75	-7,75
Overig Groningen	0,75	-1,25	-4,00	-5,50	-5,00	0,75	2,00	2,50	1,25	-2,50
Noord-Friesland	-1,25	-3,25	-6,50	-8,25	-7,75	-1,00	0,50	1,00	-0,50	-4,75
Zuidwest-Friesland	-5,00	-7,50	-11,50	-13,25	-12,50	-4,75	-3,00	-2,50	-4,00	-9,00
Zuidoost-Friesland	-1,25	-3,75	-7,50	-9,25	-8,75	-1,25	0,50	1,00	-0,50	-5,25
Noord-Drenthe	-0,50	-2,50	-5,75	-7,25	-6,75	-0,25	1,25	1,50	0,25	-3,75
Zuidwest-Drenthe	-2,25	-4,50	-8,25	-10,00	-9,50	-2,00	-0,50	0,00	-1,50	-6,00
Zuidwest-Drenthe	-4,00	-6,00	-9,50	-11,25	-10,75	-3,25	-1,75	-1,25	-2,75	-7,00
Noord-Overijssel	-1,00	-3,25	-7,00	-8,75	-8,25	-1,00	0,75	1,25	-0,25	-5,00
Zuidwest-Overijssel	-4,75	-7,00	-10,25	-12,00	-11,50	-4,00	-2,25	-1,75	-3,25	-7,50
Twente	1,25	-1,25	-5,00	-7,00	-6,25	1,00	2,75	3,25	1,50	-3,25
Veluwe	1,25	-1,00	-4,75	-6,50	-6,00	1,25	3,00	3,50	1,75	-2,75
Achterhoek	-1,00	-3,50	-7,50	-9,50	-8,75	-1,00	0,75	1,25	-0,50	-5,50
Arnhem/Nijmegen	1,00	-1,25	-4,75	-6,25	-5,75	0,75	2,25	2,75	1,50	-2,75
Zuidwest-Gelderland	-3,25	-6,00	-10,25	-12,25	-11,50	-3,25	-1,25	-0,75	-2,50	-7,50
Utrecht	1,75	-0,75	-4,25	-6,00	-5,50	1,50	3,25	3,75	2,25	-2,25
Kop van Noord-Holland	1,50	-1,00	-5,00	-6,75	-6,00	1,25	2,75	3,25	1,75	-2,75
Alkmaar en omgeving	1,50	-0,75	-4,50	-6,25	-5,75	1,50	3,00	3,50	2,00	-2,50
IJmond	2,25	-0,50	-4,75	-6,75	-6,00	1,75	3,75	4,25	2,50	-3,00
Agglomeratie Haarlem	1,75	-1,00	-4,75	-6,50	-5,75	1,50	3,25	3,50	2,00	-2,25
Zaanstreek	2,25	-0,50	-5,00	-7,00	-6,25	2,00	4,00	4,75	2,75	-2,50
Groot-Amsterdam	1,00	-1,50	-6,00	-8,00	-7,75	0,75	2,25	2,50	0,75	-3,75
Het Gooi en Vechtstreek	2,00	-0,50	-4,25	-6,00	-5,25	1,50	3,50	4,00	2,25	-2,00
Agglomeratie Leiden en Bollenstreek	1,75	-0,50	-4,25	-5,75	-5,25	1,75	3,25	3,75	2,25	-2,25
Agglomeratie 's-Gravenhage	2,25	0,00	-3,25	-5,00	-4,50	2,00	3,75	4,00	2,75	-1,50
Delft en Westland	1,00	-1,50	-5,50	-7,25	-6,75	0,75	2,50	3,00	1,25	-3,25
Oost-Zuid-Holland	2,00	-0,75	-4,75	-6,50	-6,00	1,75	3,50	4,00	2,25	-2,50
Groot-Rijnmond	2,25	-0,25	-4,25	-6,00	-5,50	2,00	3,75	4,50	2,75	-2,00
Zuidoost-Zuid-Holland	2,25	-0,50	-4,75	-6,50	-6,25	1,75	3,75	4,25	2,50	-2,50
Zeeuwsch-Vlaanderen	1,50	-1,25	-5,25	-7,50	-6,75	1,25	3,25	3,75	2,00	-3,50
Overig Zeeland	1,75	-0,75	-4,75	-6,50	-5,75	1,50	3,50	4,00	2,25	-2,50
West-Noord-Brabant	2,00	-0,75	-4,75	-6,75	-6,00	1,75	3,50	4,25	2,50	-2,50
Midden-Noord-Brabant	1,50	-1,25	-5,50	-7,25	-6,75	1,25	3,00	3,75	2,00	-3,25
Noordoost-Noord-Brabant	2,25	-0,50	-4,25	-6,25	-5,75	1,75	3,75	4,25	2,50	-2,50
Zuidoost-Noord-Brabant	1,75	-0,75	-4,75	-6,75	-6,25	1,50	3,50	4,00	2,25	-3,00
Noord-Limburg	1,75	-1,00	-5,50	-7,50	-6,75	1,25	3,25	3,75	2,00	-3,25
Midden-Limburg	1,00	-1,50	-5,75	-7,50	-6,75	0,75	2,75	3,25	1,50	-3,50
Zuid-Limburg	2,00	-0,50	-4,25	-6,00	-5,50	1,75	3,50	4,00	2,25	-2,50
Flevoland	2,25	-0,50	-4,50	-6,25	-5,75	2,00	3,75	4,25	2,50	-2,25
Extra-Regio	-1,50	-2,00	-1,25	-1,50	-1,25	-1,25	-1,50	-1,50	-1,50	-2,50
Nederland	1,25	-1,25	-5,25	-7,00	-6,50	1,00	2,75	3,25	1,50	-3,00

Bijlage 4 Detailuitkomsten per grootteklasse

Tabel 4.1 Toegevoegde waarde naar sector en grootteklasse, 2020 en 2021 (in %)

		2020					2021				
		CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4
landbouw, bosbouw en visserij	klein	1,00	-4,50	-8,75	-13,75	-15,25	1,00	3,25	2,50	4,75	1,75
landbouw, bosbouw en visserij	midden	0,75	-4,50	-9,50	-15,25	-16,00	1,00	3,50	3,25	5,00	2,50
landbouw, bosbouw en visserij	MKB	1,00	-4,50	-8,75	-13,75	-15,25	1,00	3,50	2,75	4,75	1,75
landbouw, bosbouw en visserij	groot	1,00	-4,25	-8,50	-13,75	-13,50	1,25	2,75	4,00	4,00	1,00
industrie	klein	1,25	-5,00	-6,25	-10,25	-18,75	1,00	7,25	2,50	-3,00	-7,00
industrie	midden	1,50	-5,00	-6,75	-10,75	-17,00	1,25	7,25	-0,25	-3,00	-6,00
industrie	MKB	1,50	-5,00	-6,50	-10,50	-18,00	1,00	7,25	1,25	-3,00	-6,50
industrie	groot	1,00	-3,50	-7,25	-11,75	-13,00	1,00	6,50	3,25	1,00	-5,50
nutsbedrijven	klein	-0,25	0,75	0,50	2,00	-3,25	0,50	3,75	2,25	3,25	1,25
nutsbedrijven	midden	0,25	0,75	0,50	2,00	-3,00	1,00	4,25	2,00	3,25	1,75
nutsbedrijven	MKB	0,00	0,75	0,50	2,00	-3,00	0,75	4,00	2,25	3,25	1,50
nutsbedrijven	groot	-0,25	-0,50	-1,00	-1,25	-4,50	0,25	3,50	3,25	2,25	1,75
bouw	klein	-3,00	-1,75	-2,75	-6,00	-7,50	1,75	4,25	4,25	-3,75	-8,25
bouw	midden	-3,00	-2,25	-3,00	-4,75	-9,75	2,00	4,50	2,25	-5,00	-10,00
bouw	MKB	-3,00	-1,75	-2,75	-5,75	-7,75	1,75	4,25	4,00	-4,00	-8,50
bouw	groot	-1,75	-1,25	-4,25	-6,25	-5,75	2,25	3,75	1,25	-5,00	-9,50
handel, vervoer en horeca (*)	klein	2,00	-2,00	-9,00	-12,50	-9,00	1,50	4,00	7,50	3,50	-3,25
handel, vervoer en horeca (*)	midden	1,75	-2,50	-10,00	-14,25	-11,25	1,50	4,25	6,50	3,75	-3,75
handel, vervoer en horeca (*)	MKB	2,00	-2,00	-9,00	-13,00	-9,50	1,50	4,00	7,25	3,50	-3,50
handel, vervoer en horeca (*)	groot	2,00	-2,00	-9,00	-13,00	-11,00	1,50	4,00	7,00	3,25	-4,00
informatie en communicatie	klein	3,25	4,00	3,00	1,00	4,00	2,75	4,25	3,50	4,75	2,75
informatie en communicatie	midden	2,75	4,25	4,50	1,75	4,25	2,50	4,75	6,00	4,75	2,25
informatie en communicatie	MKB	3,25	4,00	3,25	1,00	4,00	2,50	4,25	3,75	4,75	2,50
informatie en communicatie	groot	3,50	3,75	4,75	3,50	-1,75	3,50	4,25	2,75	3,00	3,25
specialistische zakelijke diensten	klein	0,75	-0,25	-7,75	-4,75	-1,25	2,50	3,00	1,25	2,00	-0,75
specialistische zakelijke diensten	midden	-0,25	-2,00	-12,75	-20,50	-21,25	3,00	5,50	9,50	4,75	-14,50
specialistische zakelijke diensten	MKB	0,50	-0,50	-8,50	-6,75	-3,75	2,50	3,50	2,25	2,50	-2,50
specialistische zakelijke diensten	groot	0,75	-0,50	-7,25	-14,50	-12,50	2,75	3,75	5,75	3,50	-9,00
niet-specialistische zakelijke diensten	klein	1,75	-5,00	-14,50	-19,75	-17,75	1,75	4,00	-0,50	1,25	-4,75
niet-specialistische zakelijke diensten	midden	1,50	-5,00	-14,50	-20,00	-18,25	1,75	4,00	-1,50	1,25	-4,25
niet-specialistische zakelijke diensten	MKB	1,75	-5,00	-14,50	-19,75	-17,75	1,75	4,00	-0,75	1,25	-4,75
niet-specialistische zakelijke diensten	groot	2,00	-5,00	-16,75	-20,25	-18,25	2,00	3,50	0,25	1,50	-4,50
cultuur, recreatie en overige diensten	klein	1,50	-16,75	-47,00	-50,75	-40,75	0,00	5,25	5,75	1,75	-5,50
cultuur, recreatie en overige diensten	midden	2,75	-14,75	-46,75	-51,00	-39,75	-0,75	5,00	5,25	1,25	-6,50
cultuur, recreatie en overige diensten	MKB	1,75	-16,50	-46,75	-51,00	-40,50	-0,25	5,25	5,75	1,75	-5,75
cultuur, recreatie en overige diensten	groot	0,75	-12,75	-32,00	-34,00	-28,00	2,50	6,50	8,25	3,50	-3,50
business economy	klein	1,25	-2,50	-8,75	-12,00	-10,50	1,50	4,25	4,75	1,75	-3,50
business economy	midden	1,25	-3,25	-9,50	-13,25	-13,25	1,50	5,00	3,50	1,25	-4,75
business economy	MKB	1,25	-2,75	-8,75	-12,25	-11,00	1,50	4,50	4,50	1,75	-3,75
business economy	groot	1,50	-2,00	-7,00	-10,50	-10,50	1,75	4,50	4,25	2,00	-3,75

(*) excl. post en koeriers

Tabel 4.2 Arbeidsvolume naar sector en grootteklasse, 2020 en 2021 (in %)

		2020				2021					
		CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4	CEP	scenario 1	scenario 2	scenario 3	scenario 4
landbouw, bosbouw en visserij	klein	-2,50	-4,50	-7,25	-10,75	-8,00	-1,25	-1,00	-0,75	-2,00	-6,50
landbouw, bosbouw en visserij	midden	-2,50	-4,50	-8,00	-12,00	-9,00	-1,00	-0,50	-0,25	-1,50	-5,50
landbouw, bosbouw en visserij	MKB	-2,50	-4,50	-7,25	-10,75	-8,25	-1,25	-1,00	-0,75	-2,00	-6,25
landbouw, bosbouw en visserij	groot	-2,75	-4,25	-7,50	-11,00	-7,75	-1,00	-0,75	0,25	-2,00	-6,00
industrie	klein	-0,25	-5,00	-6,75	-10,50	-12,00	-1,75	3,25	6,50	-0,75	-12,50
industrie	midden	0,25	-5,00	-7,75	-11,50	-9,75	-1,50	3,00	3,75	-1,00	-10,50
industrie	MKB	0,00	-5,00	-7,00	-10,75	-11,25	-1,75	3,25	5,75	-1,00	-11,75
industrie	groot	-0,25	-3,50	-8,50	-12,25	-10,00	-1,00	2,00	1,00	0,75	-8,00
nutsbedrijven	klein	0,50	0,75	0,25	2,50	-0,25	2,00	3,25	4,50	4,50	1,50
nutsbedrijven	midden	0,75	0,75	-0,75	0,75	-0,25	2,00	3,25	3,50	3,75	1,50
nutsbedrijven	MKB	0,75	0,75	-0,25	1,50	-0,25	2,00	3,25	4,00	4,00	1,50
nutsbedrijven	groot	-0,25	-0,50	-1,75	-2,25	-1,50	0,00	1,00	3,25	1,25	1,50
bouw	klein	1,00	-1,75	-4,50	-5,75	-5,75	1,50	2,00	3,75	-0,50	-1,75
bouw	midden	1,00	-2,25	-5,00	-4,75	-7,25	1,75	2,25	1,50	-1,25	-3,75
bouw	MKB	1,00	-1,75	-4,75	-5,75	-6,00	1,50	2,25	3,25	-0,50	-2,00
bouw	groot	1,50	-1,25	-5,50	-5,75	-7,50	1,75	2,00	1,75	1,25	0,50
handel, vervoer en horeca (*)	klein	1,25	-2,00	-5,50	-7,50	-6,50	0,50	2,75	4,75	3,25	-2,75
handel, vervoer en horeca (*)	midden	0,75	-2,50	-7,75	-10,50	-9,75	0,25	3,00	2,50	3,75	-3,00
handel, vervoer en horeca (*)	MKB	1,00	-2,00	-6,00	-8,00	-7,25	0,25	2,75	4,25	3,25	-2,75
handel, vervoer en horeca (*)	groot	1,00	-2,00	-6,25	-9,00	-8,75	0,75	3,50	5,00	2,75	-4,50
informatie en communicatie	klein	1,50	4,00	4,75	3,75	7,75	-0,50	2,50	2,25	3,00	0,50
informatie en communicatie	midden	1,50	4,25	6,75	5,25	7,50	0,00	3,00	4,50	2,75	0,50
informatie en communicatie	MKB	1,50	4,00	5,25	4,00	7,75	-0,25	2,50	2,75	3,00	0,50
informatie en communicatie	groot	1,75	3,75	2,00	1,25	-0,50	0,75	2,75	2,25	1,75	0,25
specialistische zakelijke diensten	klein	-0,25	-0,25	-8,50	-6,75	-5,50	1,25	2,50	6,25	1,75	-2,25
specialistische zakelijke diensten	midden	-1,25	-2,00	-11,00	-20,25	-22,75	2,25	4,75	15,00	4,25	-17,00
specialistische zakelijke diensten	MKB	-0,50	-0,50	-9,00	-8,50	-8,00	1,25	2,75	7,50	2,00	-4,25
specialistische zakelijke diensten	groot	1,00	-0,50	-4,75	-12,50	-12,75	1,50	3,00	6,00	2,75	-8,25
niet-specialistische zakelijke diensten	klein	1,25	-5,00	-13,75	-16,75	-16,50	1,25	3,25	3,50	1,00	-5,25
niet-specialistische zakelijke diensten	midden	1,25	-5,00	-14,75	-16,75	-17,25	1,00	3,50	2,50	0,75	-5,25
niet-specialistische zakelijke diensten	MKB	1,25	-5,00	-14,00	-16,75	-17,00	1,25	3,25	3,00	0,75	-5,25
niet-specialistische zakelijke diensten	groot	1,50	-5,00	-14,50	-15,75	-16,75	1,25	3,25	2,75	0,75	-5,25
cultuur, recreatie en overige diensten	klein	-1,00	-16,75	-64,50	-69,50	-58,00	-1,50	5,75	5,75	0,75	-8,00
cultuur, recreatie en overige diensten	midden	0,00	-14,75	-60,50	-65,50	-52,50	-2,00	5,50	5,25	0,25	-9,25
cultuur, recreatie en overige diensten	MKB	-0,75	-16,50	-64,00	-69,00	-57,00	-1,50	5,75	5,75	0,75	-8,00
cultuur, recreatie en overige diensten	groot	-0,25	-12,75	-6,75	-6,25	-5,50	2,75	6,25	6,00	3,25	-1,00
business economy	klein	0,50	-2,50	-9,00	-11,00	-9,50	0,25	2,50	4,00	1,25	-3,75
business economy	midden	0,75	-3,25	-10,00	-12,75	-12,00	0,25	3,25	3,25	1,50	-5,25
business economy	MKB	0,50	-2,75	-9,25	-11,50	-10,00	0,25	2,75	4,00	1,25	-4,25
business economy	groot	1,00	-2,00	-7,25	-9,75	-9,75	0,50	3,00	3,50	1,75	-4,50

(*) excl. post en koeriers